

Gerald Boxberger/Harald Klimenta
ON KÜRESELLEŞME YALANI
Piyasanın hâkimiyetine alternatifler

Çeviri:
Murat Çakır

I. Küreselleşme Çağı: Bir gezegen ekonomik dayatmalara boyun eğiyor

“Tesirde bulunan muhteşem güçler, dünyanın yüzünü şimdiye kadar görülmemiş bir biçimde değiştirmekteler; Uluslararası şirketler bu değişimi giderek hızlandırıyorlar. Ulusal devletler çaresizce bu gelişmeyi izliyor ve erklerini, gerçek ‘global players’lere teslim etmekteler.”

Der Spiegel, No. 39/1996

Onyıllardan beridir yığdığımız maddî refah düzeyi yükselmekte. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra Federal Almanya'da «ekonomi mucizesi» olarak adlandırılan muhteşem bir ekonomik gelişme yaşandı. »Sosyal Piyasa Ekonomisi« sloganı altında, dünyaya örnek olabilecek bir sosyal devlet yaratıldı. Sendikalar, toplum refahını ve yaşam kalitesini artıran çalışma süresi kısaltmalarını ve ücret artırımını elde ettiler. Teknolojik gelişme sonucunda, daha kısa sürede daha çok iş yapılabilirdi. Senede birden fazla tatil yapabilen insanların sayısı arttı.

Ancak günümüzdeki durum nasıl? GSMH'mız sürekli artmakta. 1997'de yüzde ikiden fazla artış sağlanabildi. Münih'teki Avrupa Patent Dairesine yapılan patent başvuruları 1997'de %14 arttı. Görülebildiği kadarıyla daha da artacak. Günümüzde 2 000 Alman Markı'na satılan bir bilgisayar, bundan on sene öncesinde 100 kat daha fazla meblağ ödenmesi gereken işlem gücüne sahip. 25 sene öncesinde ise böylesine bir işlem gücü ancak hayal edilebiliyordu. Yeni teknolojiler sayesinde kompleks iş adımlarını otomatikleştirme ve yaşantımızı daha rahat sürdürebilme olanaklarına kavuştuk. İnternet ve diğer iletişim araçları sayesinde, bilgilere daha rahat ve daha ucuz ulaşabilmekteyiz. Tıptaki yeniliklere her gün yeniden tanık olurken, Doğu Bloku'nun yıkılmasından sonra Orta Avrupa'da yeni bir savaşın çıkması korkusundan da kurtulmuş durumdayız.

Buna rağmen Federal Almanya'da yaşayan bir çok insanın yaşam standardı sürekli düşmekte. Resmi verilere göre 1998 başında Almanya'da neredeyse beş milyon insan işsizdi ve sekiz milyondan fazla işyerine ihtiyaç vardı. Kiliselerin verdiği bilgilere göre – dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Almanya'da – üçte biri çocuklar ve gençler olmak üzere, yaklaşık beş milyon insan sosyal yardıma muhtaç durumda. İşçi ve memurların ortalama ücret gelirleri bundan 15 sene öncesinin seviyesinde ve bu seviye düşmekte. Sayıları sürekli artan bir kesim, yaratılan zenginliklerden soyutlanmış durumda ve pay alamamakta.

Ekonomimiz gelişir, Almanya giderek zenginleşir ve teknolojik gelişme sınır tanımayan bir hıza ulaşırken, nasıl oluyor da toplumun geniş kesimlerinin durumu kötüleşebiliyor? Medyaya bakılırsa bu gelişmelerin tek bir açıklaması var: Küreselleşme çağına giriyoruz. Küresel pazarlar ve ekonomi mevkiilerinin küresel rekabet dönemini yaşıyormuşuz. Böylesi bir dönemde »zayıflamış« ve gereksiz sosyal devlet yükünden kurtarılmış bir devlete ihtiyacımız varmış. Ekonomik gelişmenin girdileri ise, şirketlerin kârlılık durumlarının iyileştirilmesi için kullanılması gerekiyormuş. Ücret artışları sertleşen uluslararası rekabet ortamında Almanya'nın sonu sayılırmış. Eskiden dünyaya örnek olan Alman sosyal piyasa ekonomisi artık çağdaş değil, eskimiş bir konsept imiş. Ücretlerin ve şirket vergilerinin düşürülmesi ve devletin sosyal ve ekonomik görevlerinden geri çekilmesinin nedeni, artan küresel ticarî faaliyetlermiş.

Dünya pazarlarının küreselleşmesi

»Küreselleşme« kavramının yer almadığı konferansları, panelleri, makaleleri veya siyasetçi açıklamalarını bulmak artık olanaksız hale geldi. Küreselleşme kavramından, ürün, hizmet ve sermaye ticaretinin dünya çapında yürütülmesi anlaşılmakta. Mc Donald's, Toyota veya Siemens AG gibi şirketler ürünlerini dünya çapında üretmekte ve satmaktalar. Dünya pazarlarında birbirleri ile rekabete giren şirketlerin sayısı giderek artmakta ve ulusal sınırlar daha az rol oynamakta. Küresel kapitalizm çağına giden yola çoktan girmiş durumdayız. 1984 ve 1996 yılları arasında dünya ticaretinin hacmi ikiye katlandı¹. Sınırlar ötesi ticaret 1950 ile 1993 yılları arasında dünya çapındaki üretimden üç kat daha fazla bir hızla gelişti². Aynı zaman dilimi içerisinde, sınırlar ötesi ticarete giren üretim %7'den %17'ye yükseldi³. F. Almanya'da da artan bir ihracat eğilimi gözlenmekte: ihraç kotası olarak adlandırılan, ülke ekonomisinin ürettiği tüm ürünler arasında ihracata giden ürünlerin payı, 1980 ile 1994 yılları arasında %24'den %35'e yükseldi⁴. 1996'daki ihracatın toplam hacmi, İspanya'nın GSMH'na eşit düzeyde 784,3 milyar Alman Markı'ydı⁵.

Sermaye piyasasındaki durum ise daha dramatik bir şekilde değişti: Uluslararası sermaye transferleri son on senede on kat daha arttı. Döviz piyasasında günde 2 200 milyar Alman Markı değerinde alış verişi

yapılmakta. Bu, sadece bir buçuk günde Almanya'nın GSMH'na ve hacmi 1993'te 20 milyar Alman Markı olan dünya çapındaki ürün ve hizmet ihracatının 110 katına eşittir⁶. Sermaye ticareti ile ürün ticareti birbirlerinden tamamen kopmuş durumdadırlar.

Küresel bir köyde mi yaşıyoruz?

Anılan sayılardan da anlaşılabilir gibi, ürün pazarında da bir uluslararasılaşma eğilimi gözlemlenmektedir; ancak gerçekten küreselleşmiş olan sadece sermaye piyasasıdır:Günümüzde dünyanın her tarafından çeşitli borsaların rayiçleri öğrenilebilmekte ve hisse seneti, döviz ve tahvil ticareti yapılabilmektedir. Borç vermek veya almak isteyenler, dünya çapındaki arz ve talebin küresel rekabeti ile karşılaşmaktadırlar. Sermaye piyasaları, çeşitli makalelerde çokça anılan »küresel köy« haline dönmüşlerdir. Sermaye hareketliliğinin bu yeni boyutu, modern iletişim teknolojileri (uydular, internet) ve özellikle sermaye transferlerini engelleyen yasal düzenlemelerin ortadan kaldırılmaları sayesinde olanaklı olmuştur.

Sınırlar ötesi ürün ticaretinin binlerce yıllık bir geçmişi vardır: Roma İmparatorluğu döneminde dahi, Asya'ya kadar ulaşan geniş ticarî ilişkiler mevcuttu. İngiliz'ler, İspanyol'lar ve Portekizli'ler güçlü filoları sayesinde yüzlerce yıl, deniz ötesi sömürgelerinden ürün ve hammadde ithal ettiler. Birinci Dünya Savaşı öncesinde bile bugünkü seviyeye yakın ulusal ihraç kotalarına ulaşılabiliniyordu. Demiryolu ve gemi nakliyatının hızlanmasını sağlayan buhar makinasının icadından bu yana nakliyat giderlerinde önemli düşüşler sağlanabildi. 1930 yılı ile karşılaştırma yapılırsa, bugünkü gemi nakliyatının giderleri yarı yarıya, hava nakliyatının giderleri altıda birine ve telekomünikasyon alanında yüzde birine düştü⁷. Uluslararası ürün ticaretinin – sadece 1997'de %9,5 – artması sonucunda, çeşitli ülkelerdeki ihracatçı şirketler arasındaki rekabet arttı.

»Ekonominin küreselleşmesi« kavramı, her yerde ürün satın alınabileceği ve her sanayinin, her hizmetin sürekli ve dolaysız rekabet içerisinde olduğu anlayışını telkin etmektedir. Ancak, halen ürün ticaretini engelleyen yüksek gümrük duvarları mevcuttur. Çeşitli antlaşmalarla gümrükler azaltılmış ve bölgesel olarak sınırlı serbest ticaret bölgeleri oluşturulmuş olmasına rağmen, küresel ürün ticaretinden hayli uzaktayız. Ayrıca, petrol fiyatları düşük olsa dahi, herhangi bir ürünü dünyanın bir yanından öte yanına göndermek pek kâr getirmemektedir – Her ürün, her yerde kendi pazarı için üretilebilmektedir. Avrupa'da veya F. Almanya'da dünyanın bütün pazarları için üretim yapıldığı söylentisi doğru değildir: Avrupa Birliği sınırları içerisinde üretilen ürünlerin ancak %10'nundan azı Avrupa Birliği sınırları haricinde satılmaktadır. Almanya'nın ihracatının neredeyse %60'ı AB ülkelerine yönelirken, Güneydoğu Asya bölgesine yapılan ihracat %6'dan da azdır⁸. Hizmet sektöründeki küresel rekabet de aynı düzeydedir. Sigortalar ve diğer hizmet şirketleri genellikle ulusal sınırlar içerisinde hareket etmektedirler.

İş pazarı da uluslararasılaştı, ama daha küreselleşemedi. Gerçi, prensip itibariyle işyeri seçimini özgür kılan ve AB çerçevesinde oluşmuş bir tüm AB işpazarı mevcut ve bu mevcudiyeti özellikle Alman inşaat sektörü Portekiz gibi düşük ücret ülkelerinin rekabetiyle hissetmektedir. Ancak bu nedenle büyük bir göç söz konusu olmamıştır – küresel, yasal ve dilsel engeller de mevcudiyetlerini halen sürdürmektedirler.

»Bin ayaklı« Çok Uluslu Şirket

Sermaye ve ürün mobilitesi sonucunda üretim ve hizmet sektörlerindeki şirket felsefesi değişime uğradı. Bugünün büyük şirketleri, çeşitli ülkelerde temsil edilmektedirler. Siemens'in yönetim kurulu başkanı Heinrich von Pierer gururla »Dünyanın 190 ülkesinde temsil edilmekteyiz« tespitini yapmakta. Ortaya çıkan resim bin ayaklı: herhangi bir ülke pahalı gelmeye başlayınca, şirket ayaklarını başka bir ülkeye kaydırıyor. Düşük giderlerle üretebilmek için, üretim çeşitli ülkelere dağıtılmakta; neresi ucuz ise, orada üretime hız verilmekte. Küresel parça üretim ağının kurulması ile ülkelere özgü masraf avantajları sonuna kadar kullanılabilir. Artık şirketler dünya çapında yaratılmış »üretim kaynaklarını« rahatça kullanabilmektedirler. »Outsourcing« ya da »Global Sourcing« (outside resources using = harici kaynakların kullanılması) özellikle dünya çapında malzeme, hammadde, işgücü ve ön ürünler satın alabilen çok uluslu şirketler tarafından uygulanmaktadır. Böylelikle, modern sanayi ülkelerinin mevkii avantajları (iyi altyapı, kalifiye işgücü, sosyal barış), düşük ücret ülkelerinin masraf avantajları ile kombine edilmektedir.

Alman otomotiv sanayi uzun zamandan beri belirli üretim bölümlerini, bağımsız parça üreticilerine devretmekte. Bu trend günümüzde daha da güçlendi ve uluslararasılaştı. Örneğin Volkswagen ve Opel ürettikleri otomobillerin, daha sonra Wolfsburg ve Rüsselsheim fabrikalarına gönderilen belirli bileşenlerini Portekiz ve İspanya'da üretmektedirler. Buradaki amaç, Federal Almanya'daki üretimlerini bütünüyle durdurmak değil, sadece belirli bölümlerin yurtdışında üretilmesini sağlamaktır. Şirketler İspanya'da,

Portekiz’de ve Çek Cumhuriyeti’ndeki üretimlerini, o ülkenin pazarlarına arz sunmak için değil, bu düşük ücret ülkelerinin masraf avantajlarından faydalanmak için sürdürmektedirler. Bu ülkelerde üretilen parçalar daha sonra Almanya’ya getirilerek, asıl üretimde kullanılmaktadırlar.

Günümüzde hizmetler dünya çapındaki bir bilgi ağı ile istenilen yere »gönderilebilmekte«dir. Hizmet arzında bulunanların küresel rekabeti nedeniyle nakliyat giderleri artık herhangi bir rol oynamamaktadır. Bugün Fransa’da yayımlanan her beş kitapdan biri, Kazablanka’da çalışan 60 Fas’lı kadın tarafından bilgisayara geçilmekte ve internet kanalıyla Fransa’daki yayın evlerine ve matbaalara gönderilmektedir. Örneğin Amerika’daki Cigna isimli şirket hergün 5 000 doktor, hastahane ve eczane faturasını, İrlanda’da bulunan 3 500 nüfuslu bir köye göndermektedir. Faturalar burada işleme alınmakta ve, sadece bu iletişim için reserve edilmiş olan bir camteli kablosu ve saat farkı sayesinde ABD’deki mesai başlangıcına zamanında yetiştirilebilmektedir⁹. Bilgisayar uzmanları dahi, düşük ücret ülkelerindeki meslekdaşları ile küresel rekabet içerisindedir. IBM, Microsoft, Hewlett – Packard, AT&T veya Reebok gibi şirketlerin bilgisayar programları sudan ucuz fiyatlara düşük ücret ülkelerinde yazılmaktadırlar. Bu nedenle Hindistan’ın Bangalore kentinin bir bölgesinde, sosyal güvencesi olmayan ve ortalama aylık 500 Alman Markı kazanan bilgisayar uzmanlarının pahalı programlar yazdığı bir »Electronic City« oluşmuştur¹⁰. Video konferansları ve dünya çapındaki bilgi ağı sayesinde müşteriler dünyanın her tarafından, tek bir tuşa basarak sipariş verebilmekte ve bir kaç hafta içerisinde, kendi şirketlerine uygun programları (Software) satın alabilmektedirler. Böylesi programların asıl müşterileri ABD ve AB ülkeleridir. Düşük ücret ülkeleri ise, ABD ve AB ülkelerindeki bilgisayar uzmanlarının işyerlerini ve ücret seviyelerini tehdit etmektedir.

Sonuç itibarıyla, ekonominin küreselleşmesinin aşağıdaki faktörlerce belirlendiği tespiti yapılabilir:

- Sanayi ülkeleri arasındaki ürün ticaretinde son derece yüksek bir artış yaşanmaktadır
- Sermayenin şimdiye kadar görülmemiş bir şekilde küresel mobiliteye erişmiştir
- Ürün ve hizmet sektöründe yeni şirket felsefesi yerleşmiştir: ürün ve sermaye mobilitesi nedeniyle gerçekleşen “Outsourcing”.

Küreselleşen pazarların tehlikeleri

»Dünyanın en aptal kanunu, yani kâr maksimizasyonu adına, Avrupa'nın devlet medeniyeti yok edilmeye çalışılıyor.«

Pierre Bourdieu, Fransız sosyolog¹¹

Sermaye sahiplerinin kumarhaneleri: Dövizler, derivatlar ve hisse senetleri

Son 25 sene içerisinde sermaye trafiğini kontrol eden yasal mekanizmaların yavaş yavaş ortadan kaldırılması, dünyayı, spekülasyonun kontrol edilemediği bir küresel kumarhaneye çevirdi. Bunun sonucunda ulusların ekonomi politikaları, spekülasyonun kararları ile belirlenir oldu. Bugün yapılan döviz ticaretinin %99'u gelecek kurlar üzerine yapılan spekülasyondan ibarettir. Kalan %1'lik döviz ticareti, ticari işlemlerin yerine getirilmesi için kullanılmaktadır. Bu oran 1997'de %28,5'di¹². Sadece 1995'de vadeli ürün alımı veya satımı üzerine yapılan opsiyon ticaretinde kullanılan meblağ, tasavvur edilemeyecek 41 000 milyar ABD Doları yüksekliğindeydi¹³. 1993'deki dünya GSMH'sı, yani ürün ve hizmetlerin dünya çapında elde edilen değeri »sadece« 23 000 milyar ABD Doları'ydı. Gelecekteki fiyatlara, yani vadeli muameleye yönelik »bahislerin«, rakamların yüksekliğinden de görülebileceği gibi, gerçek ürün ticaretiyle yakın uzak ilişkisi bulunmamaktadır. Burada sadece hisse senetleri rayicinin, faiz oranlarının veya döviz kurlarının gelecekteki durumlarına yönelik spekülasyon yapılmaktadır ve bunun, yürütülen ticarî faaliyetlerin (örneğin hammadde ticaretinin) teşvik edilmesi veya kolaylaştırılması ile alakası yoktur. Döviz opsiyonları, yani bir döviz önceden belirlenen bir zamanda ve kurda satın alma veya satma hakkı, aslında yurtdışında yapılan ticarî faaliyetlerin korunması için yürürlüğe konulmuştu.

1992'de bütün şirketlerin sadece %0,08'i anonim şirketlerdi. Bu nedenle hisse senetleri satışındaki patlamadan yalnızca, istedikleri zaman artırabildikleri özsermayeleri ile istedikleri şirketleri satın alabilen, güçlü sermayeli ve nüfuzlu büyük şirketler yararlanabilmektedir. Günümüzde bir hisse senedinin değerinin, hisse senedinin ait olduğu şirketin değeriyle hiç bir alakası yoktur. Borsadaki arz ve talep ise şimdilik hayli yüksek. Bir büyük hissedarın (özellikle Ekim ayının griliğinde) bozuk olan morali, yatırımcı sermayenin bir ülkenin hisse senedi piyasasından kaçmasına neden olabilmektedir. Ve bunun sonucunda da, döviz, derivat ve hisse senedi piyasalarının birbiri ile olan yakın ilişkisi nedeniyle zincirleme reaksiyonlar ve, para birimi değerinin düşürülmesi gibi, ağır iktisadî etkilenmeler ortaya çıkabilmektedir.

Avrupa Para Birimi Mücadelesi

Döviz spekülasyonlarının güçlerinin ne denli reel olduğu, Büyük Britanya örneğinde görülebilir. Eylül 1992'de Britanya Lirası, İngiliz hükümetinin (kamuoyuna açıkladığı) istemine rağmen, devalüe edildi. Bunun temel nedeni, birleşme sonucunda ortaya çıkan finansman sorununu çözmek için ülkeye sermaye çekmeye çalışan Almanya'daki faiz oranlarının yüksekliği idi. İngiltere aynı anda faiz oranlarını yükseltmek istemiyordu, çünkü bu adım işverenlerin yatırım faaliyetlerini azaltacak ve işsizliği artıracaktı. Buna rağmen, yurtdışındaki yüksek faizden faydalanmak isteyen yatırımcılar, dövizlerini İngiltere dışına çıkarttılar. İngiltere aynı zamanda Alman Markı karşısındaki kambiyo rayicini stabil tutmayı amaçlıyordu. Devalüasyon, ithal ürünlerin fiyatını ve böylelikle enflasyonu artıracaktı. İngiltere ne işsizlik oranını aynı düzeyde tutabildi, ne de kambiyo rayicini faiz artırımı ile stabilize edebildi. İşsizlik oranının yüksek olması, faiz oranlarının artırımını olanaksız kıldığından, İngiliz Lirası'nın değeri artık inandırıcı değildi. Bu nedenle, Amerika'lı finans devi George Soros'un başını çektiği banka ve fon yöneticileri, İngiliz Lirası'nın değer kaybetmesine yönelik risikosuz spekülasyona girebildiler. İngiliz Merkez bankası Bank of England, bütün Alman Markı ve ABD Doları rezervlerini kendi para birimini kurtarmak için harcamasına rağmen, devalüasyonu engelleyemedi.

Yatırım spekülasyonlarının stratejisi son derece basitti: her gün krediyle sürekli yükselen miktarlarda İngiliz Lirası alıp, aynı gün bunlarla Britanya bankalarından Alman Markı satın aldılar. İngiliz bankaları da gerekli Alman Markı'nı satabilmek için Merkez Bankasına başvuruyorlardı. Spekülasyoncular, Bank of England'ın Alman Markı rezervlerinin kısa bir sürede eriyeceğini çok iyi biliyorlardı. Böylelikle Merkez Bankası, rezervlerinin tükenişi ile, yürürlükte olan yüksek kambiyo rayicini ödeyebilen alıcı olamayacak ve Lira'yı devaluasyona bırakacaktı¹⁴. Britanya Lirası bir kaç gün içerisinde %9 değer kaybetti. Britanya Lirası karşılığında aldıkları kredileri daha ucuza geri ödeyebilen spekülasyoncular ise müthiş kârlar elde ettiler. Sadece George Soros'un sahibi olduğu Quantum Yatırım Fonu kendi verilerine göre 1 milyar ABD Doları kâr etmişti. Bunun sonucunda ise İngiliz Lirası, Avrupa para birimleri arasındaki kambiyo rayicini garanti altına

alan Avrupa Para Birimi Sistemi'nden ayrılmak zorunda kaldı. Daha sonraki günlerde ise aynı oyun, İtalya, İspanya, İsveç ve İrlanda ile, uzun mücadeleler sonucunda Fransa'da da tekrarlandı. Fransa'nın para birimi politikasının komplike mekanizmaları nedeniyle, kamuoyunun bundan pek haberi olmadı. Sonuçta, bu oyun ile karşı karşıya kalan Avrupa Merkez Bankaları bütün muharebeleri kaybettiler.

O zamandan beri Avrupa kambiyo rayici artık sadece kâğıt üzerinde varlığını sürdürmekte, çünkü bu sistemin formel varlığını sürdürebilmesi için %15'e kadar olabilecek rayiç farklılıklarına izin verildi.

Döviz spekülâtorlerinin bu oyunu Avrupa'lı vergi mükelleflerine 100 milyar Alman Markı'na mal oldu, çünkü Merkez Bankalarının zararları her ülkenin iktidarının bütçesinden karşılanmıştı. Siyasetçiler çaresizce, yarattıkları para birimi sisteminin spekülâtorler tarafından, özellikle ABD'li yatırım fonlarının kasalarına devlet bütçelerinden milyarlarca Alman Markı düzeyindeki meblağların aktarılması için kullanıldığını seyretmek zorunda kaldılar. George Soros'un lakâyat yorumu ise: *»Tek bir kişi bir kambiyo rayici sistemini yok edebiliyorsa, sistemde bir sorun vardır.«* oldu.

Spekülâtif sermaye yatırımları bugünkü şekliyle olanaklı ve rantabl olduğu müddetçe, şirket kârları istihdâm yaratmanın garantisi olamayacaklardır. Uzun süreli yatırımların kâr getirileri yeterince yüksek olmayınca, hiç bir sermayedar rizikolu reel yatırıma yönelmez. Ancak bu yaklaşım, Deutsche Metallgesellschaft örneğinde olduğu gibi, sermaye piyasasının ve çabuk kâr yapmanın tılsımına kapılmak ta acı sonuçlar getirebilir. Almanya'nın en büyük anonim şirketlerinden birisi olan Deutsche Metallgesellschaft hatalı bir spekülasyon nedeniyle 2 milyar Alman Markı zarara uğradı: sonucunda 7 000 işçi işini kaybetti¹⁵.

Günümüzde ulusal düzeyde veya AB düzeyinde, örneğin şirketlerin yurtdışına kâr transferi yapmalarını engelleyecek sermaye trafiğini engelleme yasası girişimleri tartışmaya dahi açılmamaktadır. Bu transferler sonucunda ülke ekonomisinin uğradığı zararlar hayli yüksek. Sadece Almanya'da yürürlüğe konulan Sermaye Gelirleri İçin Kaynak Vergisi, yurtdışına 245 milyar Alman Markı düzeyinde bir sermayenin kaçmasına neden oldu¹⁶. Siyasetçiler uluslararası sermayenin gücüne, özgür kılınmış bir sermaye piyasasının özellikle bağımlı çalışanlara karşı önemli bir toplumsal riziko taşımaya rağmen, sadece sözde karşı çıkmaktadırlar. Spekülâtorleri *»Dünya ekonomisinin AIDS'i«* olarak niteleyen Fransa Cumhurbaşkanı Jaques Chirac, bu konuda en uç söylemi ağzına alan siyasetçi oldu. Aslına bakılırsa spekülâtorler sadece deregüle edilmiş olan sermaye piyasasının olanaklarını kullanmaktan başka bir şey yapmıyorlar. Buna rağmen, siyasi yönetimlerin elit kesimlerinden gelişmeleri tersine çevirebilecek en ufak bir hareket dahi gelmemekte.

Çok Uluslu Şirketlerin Gücü

Serbest piyasa ekonomisinde, büyük sanayi şirketlerinin, küçükleri *»yeme«* kuralı işler. Bu tip fusyonlar genelde ulusal çerçevelerde sınırlı kalıyor ve ulusal tekel kanunları (kartel engelleme yasaları) ile pazarda tekel gücüne erişecek fusyonlar engellenebiliyordu. Almanya Federal Cumhuriyeti'nde rekabet ilkesi, Rekabet Engellerini Önleme Yasası (Alm. Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen – GWB) ve Federal Kartel Dairesi'nin varlığı ile garanti altına alınmıştır. Çünkü piyasa ekonomisi büyük yapılanmalara öncelik tanınması ve böylelikle rekabetin kendiliğinden ortadan kalkması eğilimini her zaman göstermektedir.

Ancak, Avrupa İç Pazarı'nın oluşturulması ve sermaye piyasasının küreselleşmesi ile durum tamamiyle değişmiştir. *»Avrupa birleşerek büyüyor. Büyük şirketler yeni satın almalar ve fusyonlar ile birleşerek büyüyen Avrupa ve dünya pazarlarına kendilerini hazırlıyorlar«*¹⁷. Özgür sermaye transferi güçlü sermayeye sahip büyük şirketlere, dünya çapında şirketler satın alabilme ve böylelikle daha da büyüme olanağını veriyor. Çok uluslu şirket fusyonlarına sayısız örnek verilebilir. Örneğin Deutsche Aerospace AG (DASA) Hollanda'lı Fokker şirketini satın aldı. BMW ve Volkswagen İngiltere'nin son bağımsız otomobil üreticisini yuttular. Volvo şirketini Renault satın aldı. Daimler – Benz'in Chrysler'i *»barışçıl«* bir yöntemle yutması sonucunda, 420 000 çalışanı ve – vergi sonrası – 8 milyar Alman Markı net kârı olan bir dev ortaya çıktı. Görünüşe bakılırsa Siemens'te satın alma müptelası olmuş durumda. Şirket stratejisti Hermann Franz'a göre *»sağlıklı bir saldırganlık«* günümüzde gerekli olan bir koşulmuş¹⁸.

Tablo 1: Dünyanın en yüksek ciroya sahip sanayi devleri

Şirket	Ülke	Milyon ABD doları bazında yıllık ciro	GSMH'sının eşit olduğu ülke
1. General Motors	ABD	164 069	Endonezya
2. Ford	ABD	146 991	Danimarka
3. Royal Dutch/Shell	Hollanda Büyük Britanya	139 083	Tayland
4. Exxon	ABD	134 249	Güney Afrika
5. Mobil Oil	Büyük Britanya	81 503	İsrail / Portekiz

6. General Electric	ABD	79 179	Yunanistan
7. IBM	ABD	75 947	
8. BP	Büyük Britanya	75 797	
9. Hitachi	Japonya	70 677	Malezya
10. Toyota Motors	Japonya	70 653	Singapur
11. Daimler Benz	Almanya	69 310	Filipinler
13. Volkswagen	Almanya	64 409	Kolombiya
15. Siemens	Almanya	60 586	Venezüela

Kaynak: 8 Temmuz 1997 tarihli Frankfurter Allgemeine Zeitung gazetesinin »100 büyük şirket« adlı eki, Fischer Weltalmanach

Büyük şirketlerin, küçükleri yutma müptelalıklarının sonucunda ortaya dev sanayi kompleksleri çıkmaktadır (bkz. Tablo 1). Bu devler genellikle karma şirketler, yani sanayi şirketlerini, ticarî şirketleri ve bankaları bünyesinde toplayan holdingler olarak örgütlenmektedirler. Bu devlerin en büyüğü, cirosu ortalama 350 milyar ABD Doları olan Mitsubishi'dir¹⁹.

Federal Kartel Dairesi'nin konumu bu şirketlere karşı verilen mücadelede giderek zayıflamakta. Şimdiden çeşitli sorumluluk alanları, örneğin ortak ciroları 9,5 milyar Alman Markı'ndan fazla olan şirketlerin birleşmeleri gibi, Brüksel'deki AB Rekabet Komisyonu'na devredilmiştir. Komisyon 1990 yılından bu yana 130 fasyon dilekçesinden sadece yedisini reddetmiştir; Komisyon, Federal Kartel Dairesi'nin aksine şirket evliliklerine daha sıcak bakmaktadır. »Avrupa Birliği Komisyonu'nun yaklaşımları, zaten siyasetle çok iyi bağları olan büyük sanayi şirketlerine yaramaktadır.«²⁰ Şirketler yabancılarla sert rekabet içerisinde olduklarını ve bu yüzden ürün araştırma ve geliştirmesine yönelik mali kaynakları sağlamak için başka şirketlerle birleşmek zorunda olduklarını iddia etmektedirler. »Uluslararası pazardaki ilk beş şirketin kâr edeceği gerçeği, bütün şirketler için geçerlidir.«²¹ Ekonomideki egemen yapılanma, şirketlerin yeni ürünler geliştirmede sadece hızlı davranmalarını gerektiriyor. Çünkü pazara kim erken girerse, ürün geliştirme giderlerini o denli hızlı geri alabilecek ve kâra geçebilecektir. »Hızlılar, yavaşları yutuyor – ve hiç kimse yutulmak istemediğinden, gaza basıyor: daha hızlı düşünüp, daha hızlı karar vermek, geliştirmek ve üretmek – hep rakiplerinden bir adım önde olmak. İşte şirketler üzerindeki baskı budur.«²² Fasyonlar, sonuç itibarıyla rekabet avantajı getirmektedir.

Büyük şirketler, demokratik devletler için önemli derecede tehlike olarak algılanmalıdır. Sürekli artan şirket konsantrasyonu sonucunda, parlamento ve hükümetlerin ötesinde, demokratik meşruiyeti olmayan güç odakları ortaya çıkmaktadır. Büyük şirketler, küçüklere nazaran (çıkarlarını siyaset karşısında savunabilecek) daha iyi konuma sahiptirler. Böylesi büyük şirketler giderek artan miktarları devlet kasasından araştırma sübvansiyonları alabilmektedirler. Geliştirdikleri ürünlerden elde ettikleri kârı ise doğal olarak devletle paylaşmamaktadırlar. Üretim merkezlerini yurtdışına taşıma ve binlerce işyerini yok etme tehdidi ile devlet ihalelerini kazanabilmekte, vergi indirimi ve sübvansiyon sağlayabilmektedirler. Büyük şirketler sahip oldukları büyük sermaye sayesinde devletleri mevki seçiminde birbirine düşürebilecek güce erişmişlerdir. Yatırımlar altyapı, imtiyazlar (vergi kolaylıkları ve sübvansiyonlar gibi) ve sosyal kesintiler karışımının en iyi avantajı sunduğu yerlere yapılmaktadır. Bu durumda devlet büyük şirketler için siyaset yapma zorunluluğunu hissetmektedir. Orta büyüklükteki şirketlerin tekellerden farklı davranmamaları ve centilmenliğe dayanan rekabet politikalarını talep etmemeleri gerçekten şaşırtıcıdır. Çünkü yeni tekniklerin geliştirilmesi ve işyerlerinin yaratılmasındaki öncülük çok uluslu şirketlerde değil, 500'e kadar çalışanı olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdedir²³. Bu şirketler AB düzeyinde toplam istihdâmın %71.9'unu ellerinde tutmaktadırlar²⁴.

Sanayi sektöründeki konsantrasyon sürecine, bankaların gittikçe artan güçleri ve fasyon hararetleri eklenmektedir. Giderek daha az, ama daha büyüyen bankalar kendilerine ve müşterilerine ait olan hisse senetleri ile ekonominin önemli bir bölümünü kontrol altına almış durumdadırlar. Almanya'daki büyük anonim şirketlerindeki yaklaşık %84'lük rey hakkı bankalarca kontrol edilmektedir. Deutsche Bank'ın 12 murakebe meclisi üyesinin 70 tane farklı sanayi şirketinin murakebe meclislerinde temsil hakları bulunmaktadır²⁵. Deutsche Bank 1996 yılında 886 milyar Alman Markı yüksekliğindeki cirosu ile, 2,2 milyar Alman Markı kâr yaptı.

Bankalar sektöründe geniş bir yutma operasyonu başladı. Bayerische Hypobank ile Bayerische Vereinsbank'ın »Avrupa'nın en büyük gayrimenkul finansörünün« oluşmasını sağlayan fasyonundan sonra, sadece 1996'da birlikte 4,84 milyar Alman Markı olmak üzere her iki bankanın da büyük kârlar yapmalarına rağmen, yaklaşık 7 000 işyeri kaybolacak²⁶. Oluşan yeni banka neredeyse Deutsche Bank kadar büyük. Üçüncü sırada ise Dresdner Bank yer almakta. Ve (bilanço toplamı 620 milyar Alman Markı olan) Bankgesellschaft Berlin'in Norddeutsche Landesbank'ı satın almasıyla bir dev daha oluşacak²⁷. İsviçre'de ise, Schweizer Bankgesellschaft ile Schweizer Bankverein'in United Bank of Switzerland adı altında birleşmesi sonucunda Japon Tokio – Mitsubishi bankasından sonra ve Deutsche Bank'tan önde dünyanın

ikinci büyük bankası kurulmakta. Sadece bu birleşme sonucunda önümüzdeki üç – dört sene içerisinde toplam 13 000 işyeri yok edilecek ve, bu sektördeki diğer birleşmelere olan haklı beklenti nedeniyle, hisse senedi rayıçları daha da yükselecek²⁸.

Küreselleşme giderek daha büyüyen ve daha güçlenen şirket birleşmelerinin gelişimini daha da körüklemekte. Ekonomi bölgelerinin büyümesi şirketler arasındaki rekabetin artmasını sağlasa da, sonuçta bu mücadelenin galipleri, yenilen şirketleri yutacak ve dünya pazarlarını aralarında paylaşacak az sayıda büyük şirket olacaktır.

Sosyal ve ekolojik yıkım spirali

Günümüzde piyasanın küresel zaferlerinin sonuçlarını yaşamaktayız. Alman sanayisi *»şimdiye kadar görülmemiş bir rekabet baskısı«* (v. Pieper, Siemens Yönetim Kurulu Bşk.) altında. Bu sertleşen rekabetin tesiri altında sanayi giderlerini azaltmak zorunda. Bu da ancak işyerlerinin yok edilmesi ve özel ve tüzel sosyal hakların sürekli kısıtlanması ile olanaklı. Sosyal devlet giderek budanmakta ve, sadece bizde değil, her yerde işsizlik rekor seviyelere erişmektedir. İleri gelen siyasetçiler ve işadamları ekonomimizi uluslararası rekabet ortamında ekolojik bağlamda artık sürdürmeyeceğimizi iddia etmektedirler.

Sosyal haklar ve çevre koruma yükümlülükleri açısından Almanya şirketlere pahalı gelmeye başladığında, belirli bir gider farkından itibaren üretimi yurt dışına taşımak kârlı hale gelmektedir. Böylesi şirketler çevre koruma yükümlülüklerini uluslararası rekabette – diğer ülkelerde çevreyi kirleten şirketler karşısında – gider dezavantajı olarak algılamaktadırlar. Özgür ticaret ideologları bu yaklaşıma, gittikçe artan çevre kirliliği tehlikesine rağmen – pek te inandırıcı olmayan – bir yanıt vermekteler: Özgür ticaret bütün ülkelerin refahını artıracığından, oldukça *»pahalı«* olan çevre koruması için daha fazla para ayrılabilir. Kuramsal olarak bu iddia doğru sayılsa da, pratik çok daha farklı. Bir yanda çevre koruması için para harcanmamaktadır (başka bir ülkede hissedarlara kâr olarak dağıtılabilecekken, neden harcansın ki?), diğer yanda ise ekonomik gelişmenin faturası genellikle artan çevre kirliliği ile ödenmektedir. Özgür ticaret ideologlarının *»ancak gelişmenin artması çevre korumasının giderlerini karşılayabilir«* denklemi aslında: doğanın giderek tahrib edilmesi, tamirati için gerekli olan potansiyel parayı artırabilir anlamına gelmektedir. Özgür ticaret ile çevre korumasının beraberliği olanaklı değildir. Ne kadar çok özgür ticaret olursa, rekabet o denli sert, nakliyat o denli uzak ve daha ucuza, yani çevre korumasının aleyhine üretim yapma zorunluluğu o denli büyük olur.

Daha ucuza üretebilme yarışı, sadece ekolojik yıkım spiriline yol açmakla kalmayıp, Avrupa’da ve dünyada *»sosyal hakların budanması yarışına«*da neden olmaktadır. Fransız dergisi *»Le Monde Diplomatique«* 6 Şubat 1997 tarihinde *»Yatırımcılar Britanya’lılığı hayalliyorlar«* başlığını atmıştı. Avrupa’da sosyal hakların budanması konusunda Büyük Britanya *»örnek«* sayılmaktadır. Bu nedenle Britanya mevki Avrupa karşılaştırmasında çekici gelmektedir. Şirketler bir taraftan Almanya’daki sosyal hakların pahalı ve ücretlerin yüksek olduğundan şikâyet ederken, diğer taraftan da yatırımlarını bolca Büyük Britanya’ya yönlendirmektedirler. Örneğin Siemens Newcastle’da 2,65 milyar Alman Markı’na bir yarı iletici fabrikası kurmuştur. Kore’li bir şirket aynı yerde 4 milyar Alman Markı değerinde bir televizyon ve mikro chip üretim işletmesi inşaa ediyor. ABD ve Japonya’nın toplam yurtdışı yatırımlarının %40’ı Birleşik Krallık’ta yapılmaktadır.

Bu *»Britanya mucizesi«* sayesinde Almanya’nın yatırımcılar açısından çekici olabilmesi için sosyal güvenliğin ve ücretlerin yüksekliğinin azaltılması gerektiğini neredeyse hergün gazetelerde okumaktayız. Mevki yarışını böylelikle sosyal yıkım spiriline yol açmaktadır: Almanya Britanya’nın seviyesine inerse, İngiliz’ler de zaten düşük olan sosyal standartı ve ücretleri daha da düşürmek zorunda kalacaklar ve belki de daha ucuz olan Brezilya seviyesini örnek alacaklardır. Sonuç: ne işçiye, ne de tüketiciye yarayan, sadece daha ucuz ve fleksibl üretim yapabilen şirketlerin lehine olan ve sosyal devlete karşı yürütülen sınırsız bir savaş olacaktır.

En iyi yatırım alanına ve yatırım mevkiine yönelik olan uluslararası yarış hızını artırarak devam etmekte. Bu durumda insan kendine haklı olarak piyasa ve rekabet kuramcılarının herkes için söz verdikleri refah kârının nerede kaldığını sormadan edemiyor. Son yıllarda ürün ve sermaye için olan gümrükler ve diğer engeller siyasi kararlarla sürekli azaltıldı. Aynı zamanda işverenler ve siyasetçiler kendilerini sosyal alanda aşırı kısıtlamalara ve düşük ücrete zorlayan artan rekabet ve piyasa ortamından şikâyet etmekte. Peki o zaman, faydaları şüpheli ise, neden halen gümrükler kaldırılmakta ve küreselleşmeye devam edilmektedir?

Siyasetin ardındaki kuram

»Almanya ve İngiltere, çocukların Noel Baba'ya inandığı gibi, özgür ticarete inanan ülkelerdir.«

»Le Monde Diplomatique«, No. 02/1996

Özelleştirme, liberalleşme, deregülizasyon

Piyasa, ekonomimizin esasıdır. Rekabet sonucunda piyasa, özellikle tüketicilere yarayacak düşük fiyatları ve kalite açısından değerli ürünleri garanti etmelidir. Şirketler rekabet baskısı altında olduklarında, minimal hammadde, makina ve ücret giderleri ile üretim yapmak zorunda kalırlar. Diğer tarafta, aksi takdirde ürünlerini satamayacaklarından, üretimde tüketicilerin isteklerini göz önünde tutmaları gereklidir. Piyasa ekonomisi rekabetinin bu avantajları, Doğu'nun planlı ekonomisine karşı daha da belirgin oldu.

Batı'lı sanayi ülkelerinde yetmişli yılların ortalarında başlatılan kamu şirketlerinin özelleştirilmesi o dönemden beri sürekli artan bir hızla devam etmekte. Bunun nedeni olarak kamu şirketlerinin piyasanın kârı maksimize etme dayatmasından etkilenmemeleri nedeniyle efektif çalışmadıkları gösterilmekte. Ancak, II.Bölüm'de »5.Yalan« da belirttiğimiz gibi, özelleştirme her zaman tüketicinin yararına olmamaktadır.

Çağdaş ekonomi bilimlerinin kuramcılarında olan Adam Smith (1723 – 1790) »Ulusların Refahı« adlı yapıtında gümrüklerin ve diğer ticaret engellerinin kaldırılmasını talep ediyordu. Sihirli kelime burada da piyasanın liberalleştirilmesi idi. Dünya çapındaki rekabet ve ticaret sonucunda ürünler daha iyi ve daha ucuz olacağından, tüketicinin yararına olduğu iddia ediliyordu. Böylelikle sınırötesi ticaretin aslında makul olan içeriği haline getirildi: Sertleşen uluslararası rekabetin bütün devletlere yararı olduğu iddia edilir hale geldi.

Piyasanın, bereketini özgürce yayabilmesi için sadece özelleştirme ve liberalleştirme değil, aynı zamanda devletin kendini olanaklı olduğunca ekonomik hayattan çekmesi ve tanzimi bırakması gerektiği talep edilmekte. Ekonomi bilimlerinin bu tezi deregülizasyon kavramı altında toplanabilir. Deregülizasyon, devlet kurumlarının piyasa gidişatına müdahale ettikleri yasa ve kararnamelerden giderek feragat etmeleri anlamına gelmektedir. Deregülizasyon, özelleştirme ve piyasanın liberalleştirilmesi ile birlikte piyasaya inananların »kelime-i şahadet-i haline geldi. Bu üçlük, bir nevi ekanimi selâse olarak, önde gelen tüm sanayi devletlerinin ekonomi politikalarının temel çizgisi haline geldi.

Özgür ticaret herkese yarar:

Ricardo'nun komparatif gider avantajları yasası

Neden muz ithal etmeyelim? Ne de olsa bizde muz yetişmiyor. Daha iyi otomobilleri biz üretiyoruz. Muz ithalini ödeyebilmek için otomobilleri yurtdışına ihraç ediyoruz. Demek ki ticaret, refahımızın büyük bir bölümünü borçlu olduğumuz iyi bir şey. Ancak dünya ticaretinin önemli bir bölümü sanayi ülkeleri arasında gerçekleşmekte ve ticarete katılan ülkelerde sadece farklı fiyata ve farklı kalitede üretilen ürünler ile yürütülmektedir. Federal Almanya otomobil üreten tek ülke değil. Bu yüzden çeşitli ülkelerdeki şirketler birbirleri ile rekabet ilişkisindedirler. Örneğin Freiburg'taki bir fırın Amerikan piyasasında siyah ekmeği pazarlamakta. Buna sadece, kendilerine Amerika'luların siyah ekmeği neden yapamadıklarını soran fırın çalışanları şaşırıyor. Hollanda peyniri ABD'ye ithal ediliyor. Amerikan peyniri ise Hollanda'ya. Peynir tariflerini birbirlerine verseler ve herkes her iki peyniri de kendi ülkesinde imal etse, daha kolay olmaz mı? İşte ürünlerin dünya çapındaki ticareti – her ne kadar saçma olsa da – genel olarak kabul gören banal bir gerçek haline gelmiştir.

Eğer iki ülke ürünlerini farklı fiyatlara üretiyorlarsa, her ülkenin en ucuz üretebildiği ürünler üzerine yoğunlaşması, bu ülkelerin yararına olacaktır. Ardından bu ürünler ticarî ilişkiler aracılığı ile değiştirilebilir ve sonuçta her iki ülkenin refahı artar. Ancak, bir ülke her ürünü diğer bir ülkeden çok daha ucuza üretebiliyorsa ne olacak? Daha »zayıf« olan ülkenin kendisini daha »güçlü« komşusundan ve onun ucuz ürünlerinden gümrük ve ticaret engelleri ile koruması doğru olmaz mı?

Çağdaş ekonomi bilimlerinin kurucularından İngiliz David Ricardo (1772 – 1823), bir ülkenin ürünlerini başka bir ülkeden daha ucuza üretebileceği durumun sonuçları üzerine bir kuram geliştirmişti. Düşüncesine göre bu durumda dahi özgür ticaretin lehine olan çeşitli nedenler bulunmakta.

Ricardo şu basit örneği veriyor: Sadece iki ürün var. Şarap ve kumaş. Portekiz her ikisini de İngiltere'den daha ucuza üretebilmekte. Ancak Portekiz'in belirli miktarda şarap ve kumaş üretebilmesi için sınırlı bir işgücü var. Bu nedenle, Portekiz'in üstünlüğüne rağmen, üretimin paylaşılması ve ürünlerin değiş tokuş edilmesi daha mantıklı. Portekiz, İngiltere'nin şarap üretimini artırması için feragat etmesi gereken kumaştan daha az bir birimle daha fazla şarap üretebilir. Demek oluyor ki, Portekiz var olan işgücü sayısıyla, İngiltere'nin ancak kumaş üretiminden vazgeçtiğinde üretebileceği şaraptan çok daha fazlasını üretebilir. Bu

nedenle kumaş üretimini İngiliz'lere bırakmak çok daha mantıklıdır. İngiltere kumaş üretiminde »kesin gider dezavantajları« yerine »komparatif gider avantajına« sahip. Her iki ülkenin de üretim kapasiteleri sınırlı. Bu nedenle en iyi yapabileceklerini üretecekler ve sonucunda ürünlerini değıstokuş edeceklerdir. Bu ifade çeşitli ülkeler ve çeşitli ürünler için genelleştirilebilir. »Komparatif gider avantajı« yasası, özgür ticaretin her halükârda bütün ülkeler için yararlı olduğu söyleminin temel kuramsal gerekçesidir. Ancak toplum çoğunluğunun bu avantajlardan gerçekten yararlanıp yararlanamayacağı veya, örneğin az gelişmiş ülkelerde gıda maddeleri yerine ithalat için kahve üretimine yönelmesi gibi, ülke nüfusunun önemli bir bölümünün komparatif gider avantajı çerçevesinde yürütülen ticarettten zarar görüp görmeyeceğı açık değildir.

Eğer her ülke sadece kesin veya komparatif gider avantajına sahip olduğu alanlarda üretime yoğunlaşırsa, aynı düzeyde kalan üretim kapasitesine rağmen dünya çapındaki üretimin artması olanaklıdır. Böylelikle her ülke üretiminden vazgeçtiğı ürünleri değıstokuşla alırsa, uzmanlaşma ve uluslararası değıstokuş sonucunda, öncesinden daha fazla ürüne sahip olacaktır. Buna göre, her ülkenin en iyi üretebildiğı ürün konusunda yapılacak işbölümü, kuramsal olarak her ulusun yararına olacaktır. Uluslararası işbölümü sonucunda ürünlerin daha ucuza üretilmesi, bu ürünleri alanın yararına olacaktır. Özgür ticaretin gerekliliğı gerekçelendirildiğinde kullanılan en temel argüman, komparatif gider avantajı kuramıdır. Buna göre, özgür ticaret bütün ürünlerin üretiminde gider dezavantajı olan ülkelere dahi yaramaktadır.

Ricardo tarafından kullanılan şarap – kumaş örneğı aşağıdaki nedenlerden dolayı son derece problematiktir:

1. Ricardo komparatif gider avantajı yasasını hem doğal ürünlere, hem de sanayi ürünlerine uygulamakta. İngiltere şarap üzümü ekimine elverişli olmadığından, şarap ithalatı mantıklıdır. Ve Protekiz'in şarap üretiminde avantajlı olması nedeniyle, bu salt statik modelde olduğu gibi, bu alanda uzmanlaşması da mantıklıdır. Verilen örnek ilk bakışta akla yakın görülebilir. Ancak dünya ticaretindeki en büyük pay sanayi ürünlerindedir. Çeşitli ülkelerde altyapı, bilgi ve diğere üretim faktörleri açısından farklı yapılanmalar olduğu müddetçe, ülkeler arasındaki sanayi ürünleri ticareti mantıklı olur. Ancak sanayileşmiş merkezler arasındaki farklılıklar bugün son derece marjinal düzeydedir. Bu nedenle sanayi ürünleri neredeyse dünyanın her tarafında aynı makinalarla ve aynı koşullar altında üretilmektedirler. Tam tesirli üretim (Alm. Effizienz) ve prodüktivite yurtiçindeki rekabet ve işbölümü sonucunda son derece yüksek olduğundan, ürünlerin uluslararası rekabet için ucuzlaştırılması her zaman daha düşük ücret ve sosyal giderler talepleri ile birlikte anılacaktır.
2. Uzmanlaşan ülke ekonomilerinin reel gelişmeleri, özgür ticaretin Ricardo tarafından anılan kuramsal avantajlarını yalanlamaktadır. İngiltere 18. Yüzyılda kumaş üretimini seçip, giderek sanayi devriminin sonuçlarından yararlanırken, Portekiz, şarap üretimi için makinalara ihtiyaç duyulmadığından, teknolojik ilerlemeye yönelik adım atmıyordu. İngiltere bir sanayi ülkesi olmuş, Portekiz ise »uzmanlaşma tuzağına«²⁹ düşmüştü. Komparatif veya kesin gider avantajları çerçevesindeki gelişmenin sonuçları »üçüncü dünya« olarak anılan ülkelerde çok iyi görülmektedir (»9.Yalan« ile karşılaştırınız). Bu ülkeler ucuz işgücüne sahipler, yani sanayi ülkelerine nazaran avantajlılar – o halde, neden teknolojik gelişmeyi teşvik eden bir siyaset uyguladılar ki? Gelişmiş ülkelere yetişebilmek için, Ricardo'nun öğretisinin aksine, komparatif gider avantajlarından vazgeçmek durumundalar. Bu nedenle bağımsız bir ekonomi politikası uygulamak ve ülkelerini sanayi ülkelerinin gerisinde bırakan uzmanlaşma baskısına karşı korumak zorundadırlar. Sanayi ülkeleri bu gerçeğin çok iyi bilincindedirler. Bu nedenle Alman şirketleri devlet desteğı ile yüksek teknoloji alanlarında diğere sanayi ülkelerini »yakalamak« için canla başla uğraş vermektedirler; komparatif gider avantajlarını kaybetme tehlikesine rağmen. Çok ihraç edilen ürünler alanında uzmanlaşma kısa vadede yüksek kâr sağlayabilir, ancak uzun vadede bu meşum sonuçlara yol açacaktır.
3. Ricardo'nun kuramı üretim faktörleri olan sermaye ve işgücünün hareketsizliğı üzerine kuruludur. Portekiz'in her iki ürün alanında da İngiltere'yi piyasadan püskürtebilmesi için ne yeterli sermayesi, ne den yeterli işgücü vardı. Bu nedenle sadece uzmanlaşma ile avantaj sağlamak olanaklıydı. Ancak bu durum, üretim faktörlerinin sınırlarötesi hareketlilik yetisi kazanması ile tamamen değışmektedir. Ricardo yapıtında »... her insanın doğduğu ülkeyi ve kişisel ilişkilerini terketmeyi ve kökleşmiş alışkanlıklarını yabancı bir hükümetin ve alışık olunmayan yasaların hükümranlığı altına sokmayı reddeden doğal bir yapısı vardır. Bu da sermaye göçüne mâni olur.« diyerek, »Bu duygular sermaye sahiplerinin, yabancı uluslarda daha kârlı yatırımlarla servetlerini artırmak yerine, kendi ülkelerinde daha düşük kâr yapmayı yeğlemelerine neden olmaktadır.«³⁰ iddiasında bulunmaktadır. Ricardo'nun kuramı ulusal sınırlar içerisindeki bir sermaye piyasasına dayanmaktadır. Bugün ise ürünlerin üretim giderlerini farklı faiz rayiçleri, kârlılık veya ülkeler arasındaki spekülasyon temelindeki kambiyo rayiçi beklentileri aracılığı ile hareketli sermaye belirlemektedir. Ürün fiyatları Ricardo'nun varsaydığı gibi prodüktivite, işyoğunluğu ve ücretlere bağlı değildir.

Ricardo'nun kuramının çürütülmesi, özgür ticaretin her zaman mantıklı olmadığını göstermektedir. Buna rağmen günümüzde, özgür ticareti teşvik eden bir ekonomik küreselleşme siyaseti sürdürülmektedir.

Özgür sermaye trafiği öğretisi: Monetarizm

Özgür piyasayı ve uluslararası rekabeti olanaklı kılmak için, ticaret engellerinin azaltılmasının yanısıra, ekonomi politikalarının daha önemli enstrümanları bulunmaktadır: stabil para birimleri, yüksek sermaye mobilitesi ve devletin kendini, piyasa mekanizmalarının lehine ekonomiden çekmesi. Bunlar, Amerika'lı ekonomist ve Nobel ödülü sahibi Milton Friedmann'ın en önemli temsilcisi olduğu monetarizmin değiştirilemez unsurlarıdır. Friedmann'a göre sermaye en etkili (efisient) değerlendirilmeyi serbest dolaşım sayesinde kazanacağı için, dünyanın her yerine gönderilebilir hareketlilikte olmalıdır. Uluslararası paralar »en iyi şekilde« kullanılmak üzere bir yatırım şeklinde toplanmalıdırlar. Monetarist inanca göre bunun endikatörü faizlerin ve kârlılığın yüksekliğidir. Yüksek faiz ödeniyorsa, faiz ödentilerinin kârlılık getirmeleri için yatırılan sermayenin üretken olması gerekmektedir. Düşük kârlılık, sermayenin »kötü«, yani üretken olmayan kullanım olanaklarına işaret eder. Yani, sermayenin doğru kullanımının tek sinyali kârlılığın yüksekliğidir.

Özgür sermaye ticareti sadece otomatik olarak parayı en kârlı kullanıma itmekle kalmıyor. Bunun bir diğer sonucu, kredi alanların özgür sermaye piyasasında faizin en düşük olduğu yerde borç almalarıdır. Kuramsal açıdan özgür sermaye piyasası bütün uluslara avantaj sağlamaktadır. Para bu şekilde otomatikman »en iyi« yatırım projelerine yönelmektedir; çünkü uluslararası rekabet sonucunda kredi faizleri şirketler ve tüketiciler için sınırlı ulusal para piyasalarındakinden daha ucuz olacaktır. Bununla birlikte ABD gibi geçmişte ulusal tasarruf hesaplarının el vermediği şekilde borçlanmış olan ülkeler uluslararası sermaye piyasasından daha kolay borç alabileceklerdir. Böylelikle ulusal sınırlar devletin borçlanmasına engel olmaktan kalkacaklardır.

Özgür ticaret ve özgür sermaye trafiği, katılan tüm ulusların refahını sözüm ona artırmakta imiş. Ancak nasıl komparatif gider avantajları bütün ulusların refahına yol açmıyorsa, özgür sermaye trafiği de aynı şekilde »iyi« yatırımlara yol açmayabilir. En kârlı yatırım şekli, insanlığa değil, sadece sermaye sahiplerine yaramaktadır. Şirket sahipleri en iyi kârlılığı İngiltere'de görüyorlarsa, sermayeleri oraya yönelmektedir. »En iyi« yatırım şeklinin faturasını ise İngiltere'li işçiler daha kötü çalışma koşulları ve sosyal kırım ile ödemektedirler (»8.Yalan« ile karşılaştırınız). Ayrıca, bu durumda sadece belirli kârlılığı sağlayan bazı ekonomi dalları teşvik edilmektedir, ki bunlar genellikle az işgücü ile yetinen teknikleşmiş branşlardır. »İyi« yatırımlar böylelikle işgücünün »azaltılmasına« neden olmaktadır.

Friedmann kuramının ana bileşeni yürürlükteki para miktarıdır ve bu yüzden bu kuram »Monetarizm« olarak adlandırılmaktadır. Friedmann, yürürlükteki para miktarının yönlendirilmesiyle, ürün miktarının aynı oranda artmamasına rağmen para miktarının artması durumunda ortaya çıkan enflasyona karşı başarılı bir mücadele verilebileceğini umut etmekte. Üretilen ürünlerin miktarının aynı oranda kalması durumunda, ürüne olan talep arza nazaran daha çok artacağından, para miktarının yükseltilmesi fiyatların artmasına neden olmaktadır. Yani, ürün miktarı para miktarının arttığı oranda artmaması durumunda fiyat seviyesi artacak ve enflasyon oluşacaktır.

Friedmann'ın yaklaşımları özellikle Federal Almanya'da çok taraftar buldu. Başka hiç bir ulus Alman'lar kadar enflasyona bu kadar hassas olabilir. Bunun nedeni her iki dünya savaşından sonra yaşanan hiperenflasyonun tarihi deneyimlerinde yatmaktadır. Alman Rayh'ı halka olan savaş borçlarını para basarak ödedi. Bu nedenle 1 000 Rayh Markı değerindeki bir savaş tahvili karşılığında bir yumurta dahi alınamaz olmuştu. Özellikle sıradan insanların tasarrufları sıfırlanmış ve enflasyon bu aşırı şekli ile çirkin ve toplum düşmanı yüzünü göstermişti.

Bugün ise tam tersi bir gelişmeyi yaşamaktayız. Federal Almanya'daki enflasyon oranı %1,5'in altında. Bağımsız merkez bankası Deutsche Bundesbank, devletin kendi başına para miktarını artırıp enflasyon oluşturmasını engelleyerek, Alman Markı'nın stabilitesini korumaktadır. Ancak şu andaki düşük enflasyon oranı, devletin aşırı tasarrufu ve kötü konjoktür nedeniyle tutulabildiğinden, antisosyaldır. Helmut Schmidt şansölye olduğu dönemlerde öncelikleri daha farklı koyuyordu: »%5 enflasyon oranı, %5 işsizlik oranından daha iyidir.« Bu yaklaşımın ardında yatan felsefe, toplumsal sorunların en ağırı olan işsizlikle başa çıkabilmek için, işsizliğin arttığı dönemlerde devletin bütçe disiplini arka plana atıp borçlanarak, enflasyonun hafifçe artmasına göz yummaktır. Devlet yatırımları, yeni meslek öğretim ve çalıştırma programları ile işsizlik gözle görülür bir şekilde düşürülebilir.

Yeni liberalizm ve keynesianizm

Küreselleşen ticari faaliyetlerin ve özgür piyasa rekabetinin bir diğer merkezî kuramsal temelini yeni liberalizm oluşturmaktadır. 19. Yüzyıldaki ekonomi politikasını belirleyen Adam Smith'in klasik liberalizmi, devletin işlevini piyasa gelişmelerine karışmayan bir »gece bekçisine« indirgemişti. O dönemler piyasanın kendiliğinden stabil olan bir yapılanma olduğu düşünülmekteydi. Devletin görevi sadece antlaşma hukukunu güvence altına almak ve ülkeyi dış düşmanlardan korumaktı. Sonuçları biliniyor: Karl Marx'ın işçilerin olağanüstü yoksulluğunun etkisinde kalarak »Das Kapital«ini yazması ve Bismarck'ın gelişen işçi örgütlenmesi karşısında sosyal yasaları yürürlüğe sokma zorunda kalışı. Sonuçta devletin piyasayı tanzim etme *zorunda* kalması. Yeni liberalist kuram bugün bunu hesaba katmaktadır. Klasik liberalizmin aksine, piyasa ekonomisinin stabil bir sistem olmadığından hareket etmektedir. Klasik liberalizm, devletin piyasa ekonomisi avantajlarının oluşabilmesi için tek el ve kartelleri engellemek zorunda olduğunu ve piyasanın antisosyal sonuçlarının (işsizlik gibi) düzeltilmesi gerektiğini dikkate almıyordu. Yeni liberalizm, piyasa ekonomisi rekabetinin devlet tarafından garanti edilmesi ve piyasanın antisosyal sonuçlarının devlet müdahalesi ile hafifletilmesi gerektiği anlamını taşır. Tez, aynı monetarizmde olduğu gibi, piyasa ekonomisi rekabetinin ve uluslararası rekabetin tüketiciye yaradığı, işyerleri yarattığı ve böylelikle, piyasayı kararlı bir şekilde tanzim etmek isteyen bir siyasetten daha çok arzulandığı görüşünü içermektedir.

Devletin sadece ticaret ilişkilerinin temel koşullarını, yani belirli yasalarla rekabetin garanti edilmesini, yolların yapılmasını v.b. görevleri güvence altına alması istenmektedir. Burada geçerli olan kural: olanaklı olduğunca piyasa ve gerekli olduğu kadar devlet kuralıdır. Ekonomi hemen hemen tüm bürokratik kurallardan arındırılmalı (deregüle edilmeli), devlet giderleri azaltılmalı, özel girişim desteklenmeli ve şirket vergileri azaltılmalıdır. Yüksek şirket kârlarından yeni işyerlerine yatırım yapılacağı umulmaktadır. Yeni işe alınan işçiler maaşlarıyla talebi artıracak ve böylelikle yeni işyerleri yaratacaklardır. Bu şekilde ekonomi »arz tarafından« geliştirilecektir. Bu yaklaşımı içeren ve arzı temel alan ekonomi politikası Federal Almanya'da seksenli yıllardan beri uygulanmaktadır.

»Talebe dayalı ekonomi politikası« veya keynesianist ekonomi politikası (John Maynard Keynes, 1883 – 1946), arza dayalı ekonomi politikasının aksine, tüketicilerin taleplerini işyeri yaratmada belirleyici faktör olarak görmektedir: Ücretleri sürekli düşürmek yerine, işsizliğin arttığı dönemlerde devlet harcamalarıyla ulusal sanayi ürünlerine olan talebin güçlendirilmesi ve vergi kolaylıklarıyla özel talebin desteklenmesi gerektiği savunulmaktadır. Keynes ücretlerin düşürülmesinin işsizlikle mücadelede yaramadığını savunmaktadır. Talebin karşılanabilmesi için şirketlerin yatırıma yönelmeleri ve yeni işyerleri yaratmaları gerekli görülmektedir. Özel talebin yeterli olmadığı durumda devletin eksik olan talebi, örneğin kamusal yatırımlarla yaratması zorunludur. Bunun için para olmadığı durumlarda devletin borçlanması caiz olarak görülmektedir. Talebe dayalı ekonomi politikasının bir diğer enstrümanı da, gelir dağılımının, toplumun fakir kesimlerinin lehine değiştirilmesidir. Çünkü bu kesimler, iyi gelirli ailelerin aksine, gelirlerinin önemli bir bölümünü tüketime harcamaktadırlar.

Her iki görüş, yani arza dayalı ve talebe dayalı ekonomi politikaları uzlaşmaz bir şekilde karşı karşıya gelmişlerdir. Hıristiyan Birlik Partilerinin 1982'de iktidara gelmelerinden bu yana »yüksek şirket kârları = yüksek yatırımlar = daha çok işyeri« tezinden oluşan argümentasyon zinciri dua gibi tekrar edilmektedir. Ancak ekonomik gücümüzün %30 arttığı seksenli altın yıllarda dahi, muhteşem şirket kârlarına rağmen işsizlik azalmamıştır. Bugün, 15 yıllık yeni liberalist ekonomi politikalarından sonra, gazetelerde »eski denklemlerin« geçerliliklerini yitirdiklerini okumaktayız: Almanya'da artan şirket kârlarına rağmen, ekonomik açıdan sağlıklı olan şirketlerde dahi işten çıkarmalar devam etmektedir. Arza dayalı ekonomi politikası, işpazarındaki iddiaları temel alındığında, fiyasko ile sonuçlanmıştır.

Bir kuram gerçek oluyor

*»Yukarıdan gelen bir yeni anarşizmi yaşamaktayız.«
Robert Misik, »Dünya Pazarı Miti«*

Sosyal devlet yerine piyasa

Özgür ticaret ve deregülizasyon ideolojisinin en ateşli taraftarları Ronald Reagan ve Margaret Thatcher'di. Birleşik Devletler ve Büyük Britanya seksenli yıllarda ekonomi politikalarını »sosyal devlet düşmanı« Milton Friedmann'ın monetarist kuramı doğrultusunda yönlendirmeye başladılar. Sosyal yardımlar son

derece kısıtlandı ve çevre koruması ile ilgili yasal düzenlemeler geri çekildi. Zengin ve fakir arasındaki uçurum seksenli yıllardan beri giderek derinleşmekte.

ABD’de Demokrat Partili Bill Clinton bu gelişmeyi biraz frenleyebildi, ancak geriye çeviremedi. Özgür bırakılan yeni liberal ve monetarist güçler, bu güçlerin kalıcılaşmasını sağlayan yapılanmalar olduğundan, artık kontrol edilemez duruma geldiler. Örneğin Dolar’ın stabilitesini koruyan Amerikan Merkez Bankası Şefi Alan Greenspan’ın onayını almadan sosyal politik reformlar gerçekleştirilememektedir. Clinton’un seçim vaatlerinin aksine, halen fakirlerin aleyhine olan tasarruflara devam edilmektedir.. Devletten sosyal yardım alan her kişi kamusal hizmetlere (örneğin yolları süpürmeye) mecbur kılınmaktadır.

Yeni liberalist unsurlarla tamamlanan Friedmann kuramı sadece ABD ve Büyük Britanya’da değil, özellikle Federal Almanya başta olmak üzere tüm dünyada zafer alayını sürdürmektedir: Devletler, küresel anlamda geri çekilmektedir. Ekonomik faaliyetlerin önemli bir bölümü piyasaya bırakılmak istenmektedir. Yakın Alman tarihinin en spektaküler özelleştirilmesi devlete ait olan Telekom’un özelleştirilmesidir. Acı sonuçları olan bir adım: Telekom, özel şirket olarak uluslararası rekabete dayanabilme gerekçesi ile yüzbinden fazla çalışanı işten çıkarmak durumundadır.

Özgür ticaret ideolojisi, sertleşen küresel ekonomik rekabet yönündeki asıl teşviği, sosyalist ekonomi sistemlerinin yıkılması ile almıştır. Piyasa ve rekabet anlayışı galip gelmiş; her türlü alternatif ekonomi düzeni itibardan düşerek, ütöpik olarak diskalifiye edilmiştir. Günümüzde serbest piyasa ekonomi düzeni aynı sosyalist sistemler gibi sosyal olduğunu ispatlamak zorunda değil artık. Tam tersine; piyasa her şeye deva olan bir ilaç gibi gösterilmekte ve, sadece eski sosyalist ülkelere değil, herkese yedek ideoloji olarak sunulmaktadır. Demirperde artık piyasa rekabetine sınır koyamamakta ve tüm Doğu Avrupa dizginsiz kapitalizmin antisosyal sonuçları altında inlemektedir. İflas etmiş olan eski sosyalist ülkelerin, halklarına, bu politikanın zorunlu sonuçları olan işsizlik ve fakirlikle mücadelede yardım edecek malî olanakları kalmamıştır. Ve böylelikle Doğu Avrupa’daki insanlar, kazandıkları, ancak sadece küçük bir azınlığın kullanabildiği, politik özgürlük ve tüketim olanakları için hayli yüklü bir fatura ödemek zorunda kalmışlardır.³¹

GATT ve IMF:

Özgür Ticaretin Kuryeleri

Özgür ticaret ideolojisi, piyasa ekonomisi refahının daha yoğun uluslararası rekabetle artırılacağını iddia etmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi içinse gümrüklerin ve ülkeler arasındaki ticaret engellerinin kaldırılması zorunlu görülmektedir. Gümrük engellerini azaltmayı hedefleyen ekonomi bloklarının kurulması bu bağlamda anlaşılmalıdır. GATT – Antlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade = Genel Gümrük ve Ticaret Antlaşması) ile dünya çapında gümrükler azaltıldı ve ekonomi blokları arasındaki ticaret kolaylaştırıldı. Şu anda WTO (World Trade Organisation = Dünya Ticaret Örgütü) GATT’in yerine geçmiş durumda; sorunsuz işleyen özgür ticaretin bir nevi nöbetçisi, hakimi ve teşvik edicisi olarak. Aralık 1997’de Cenevre’de bankalar, sigortalar, fon yönetimleri ve daha bir çok değişik mali hizmet sektörünü içeren mali piyasanın tamamıyla liberalleşmesini sağlayacak olan bir antlaşma imzalandı. Şubat 1999’dan itibaren WTO’nun 132 üye ülkesinde geçerli olacak olan bu antlaşmayı özellikle ABD ve AB övüyordu.

İster gelişmekte olan bir ülke, ister sanayi ülkesi veya eski sosyalist ülkelerden birisi olsun, bugün hiç bir ülke yeni liberal ve monetarist rekabet anlayışına karşı direnememektedir. Çünkü Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası yeni liberal anlayışı dünyanın en ücra köşelerine kadar taşıyan kurumlar olarak görev yapmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkelere veya Doğu Avrupa ülkelerine verilecek olan krediler için yeni liberal ekonomik önlemler koşul olarak dayatılmaktadırlar. Bu koşulların başında gümrüklerin kaldırılması, devletin kendisini ekonomiden geri çekmesi, KİT’lerin özelleştirilmesi, ticaret ve şirket “evlilikleri” için sınırların kaldırılması, bütçede tasarruf ve para biriminin stabilizasyonu gelmekte. Yararları sadece kuramsal olarak var olan ve ilgili toplumlar için son derece büyük tehlikeler taşıyan bu piyasa ve özgür ticaret ideolojisi artık tüm dünyada teşvik edilir hale gelmiştir.

Meksika krizi

Meksika 1994 sonuna kadar Peso’nun ABD – Doları’na endeksli olması ve yüksek faiz sunulması nedeniyle yatırımcıları sürü halinde çeken ve yüksek rant vaat eden bir ülkeydi.³² Meksika’ya milyarlarca Dolar’lık yatırım yapılıyor ve gelişmekte olan bu örnek ülke, aynı Güneydoğu Asya’nın “Kaplan Ülkeleri” gibi, »üçüncü dünyanın« borçlanma krizini başarıyla aşan ülkeleri arasında gösteriliyordu.³³ Ancak bu övgü şarkısı 1994 Noel’inde sona erdi ve ülkenin ödeme yetisini sağlayabilmek için milyarlık kredilerin verilmesi

zorunlu hale geldi. Binlerce şirket iflas etti, yüzbinlerce insan işinden oldu. »21. Yüzyılın ilk krizi« baş göstermişti.³⁴ Ne olmuştu?

1 Ocak 1994 tarihinde Kuzey Atlantik Özgür Ticaret Bölgesi (NAFTA) yürürlüğe girmişti; üye ülkeler Kanada, ABD ve gelişmekte olan bir ülke, yani Meksika idiler. Bu modelle, gelişmekte olan ülkelerin özgür ticaret sayesinde gelişmiş ülkeleri »yakalayabilecekleri« gösterilmek isteniyordu. Daha 1982'de Meksika iflasın eşiğindeydi. 1 Ocak 1994'de, NAFTA'nın kuruluşu ile aynı anda Meksika'nın Guatemala sınırındaki bir eyaletinde, Chiapas'da Zapatist Kurtuluş Ordusu EZLN önderliğinde bir başkaldırı başladı. Bu bir tesadüf değildi: »EZLN açıklamalarının merkezinde ... milyonlarca küçük çiftçinin yok oluşuna neden olacağı için, başından beri Kuzey Atlantik Özgür Ticaret Bölgesine karşı çıkış yatmaktadır.«³⁵ Başlangıçta bu başkaldırı askeri yöntemlerle vahşi bir biçimde geri püskürtülmeye çalışılmış olsa da, kamuoyunun (uluslararası) baskısı sonucunda hükümet Zapatistlere ateşkes ve daha sonra genel af sunmak zorunda bırakıldı. Halk tarafından desteklenen gerillalar »bölgede ... balığın suda hareket etmesi kadar rahat dolaşabilmekteydiler.«³⁶ »Tamamen »yeni liberalizme« karşı çıkan«³⁷ başkaldırı, ülkesini yabancı sermaye için çekici hale getirmek isteyen »yenilikçi« Salina'nın politikasını temelden sarstı. Mart 1994'de ülkeyi bir diktatör gibi yöneten başkanın belirlediği ve onun adamı olan başkan adayı Colosio bir cinayete kurban gitti. Aynı yıl başka bir tanınmış siyasetçi öldürüldü. ABD faiz seviyesini yükselterek krizi derinleştirdi. İçerideki politik krize ek olarak gelen bu faiz artırımını sonucunda Meksika tahvilleri Amerikan tahvilleri karşısındaki çekiciliğini kaybetti. »... Çekicilik kaybı, gelmekte olan Peso krizinin yanılmaz bir göstergesi oldu«³⁸ Kısa vadeli sermayenin Amerika'ya geçmesinden sonra, Peso talep azalması nedeniyle bir haftada %40 değer kaybetti. Meksika Başkanı »Maliye Bakanını kurban etti ve devlet bütçesinin ıslah edileceğine dair söz verdi.«³⁹ Meksika'nın ödeme yetisini tutabilmesi için Başkan Clinton 40 milyar ABD Doları'ndan fazla bir kredi sözü verdi. »Yatırımcılar bu andan itibaren Meksiko'nun Dolar'larının bittiğini varsaymakla kalmıyor, kesin olarak öğrenmiş bulunuyorlardı.«⁴⁰ Bütün beklentilerin aksine kriz derinleşiyordu, çünkü »Clinton'un söz verdiği krediyi, kendisini desteklemeyen Cumhuriyetçi senato çoğunluğunun bu krediyi onaylayıp onaylamayacağı açık değildi.«⁴¹

Bu gelişmeler nedeniyle eşik ülkelerindeki yatırımcılar, Meksika'lı yatırımcıların başlarına gelenin kendi başlarına geleceğinden korkmaya başladılar ve dünya çapında, başta Alman Markı ve Japon Yen'i olmak üzere, sağlam para birimlerine sermaye akışı başladı. Bu zincirleme reaksiyon sonucunda herhangi bir parlamenter kontrol olmaksızın IMF, Dünya Bankası ve Başkan Clinton anlaşarak 24 saat içerisinde Marshall Planı'ndan bu yana en yüksek yardım kredisi sağlandı.⁴² Verilen 50 milyar Dolar, Meksika'nın ödeme yetisini sağlayarak iflası geri püskürttü. Bu âlicenap yardım sayesinde Meksika yeni liberalist yolu terk etmedi ve döviz kontrollerini uygulamaya sokmasına gerek kalmadı. Meksika para birimi »küçülerek sağlığına kavuşunca«, yani 1 Peso bir kaç ay öncesinin sadece yarı değerine düştüğünde ve devlet bütçesinde yeni kısıtlamalar yapıldığında mali piyasa rahatladı. »Meksika döviz kontrollerini uygulamaya soksaydı, neredeyse dünya çapında bir felaket baş gösterecekti; ve böylelikle »piyasa yönlü gelişme hamlesi«nin inanırlığı tehlikeye düşecekti.«⁴³ Peki, ya Meksika halkı? »Yedi yıl içerisinde yaratılan işyerlerinin 2,4 milyonu sadece 1995 yılının ilk yarısında yok oldu.«⁴⁴ Aynı zaman süresinde 60 000 inşaat şirketi iflas etti ve GSMH %10 azaldı.⁴⁵ Meksika'nın resmi işsizlik oranı neredeyse iki katına çıktı (1994'de %3,7'den 1995'de %6,5'e), enflasyon oranı %35'e ulaştı, özel tüketim %12 azaldı.⁴⁶

Bir ülkenin para biriminin aşırı derecede değer kaybetmesi ya da ülkenin iflas tehlikesi ile karşılaşması durumunda iki sorun ortaya çıkmaktadır: Yabancı ürünler halk tarafından satın alınamayacak derecede pahalalanırlar ve fiyat artışı yüksek enflasyona neden olur. Yabancı ürünlere ihtiyacı olan sanayi ve ticaret şirketleri iflasın eşiğine gelir. Bu, yabancı yatırımcılar ve spekülâtörler için zarar anlamına gelmektedir ve, kendilerine yurtiçi konjoktürünü tamamiyle bitirecek olan astronomik faizler sunulmadığı müddetçe, bu ülkede yatırıma yönelmezler. Sonuçta Meksika'ya verilen dev kredi (ki ülke bu borcun altında bugün dahi ezilmeye devam etmektedir) her iki tarafa da yardım etmiş oldu, çünkü iflas daha büyük sorunlar yaratacağı. Bu örnekte küreselleşmenin son derece tehlikeli olan bazı mekanizmaları daha rahat görülebilmektedir:

1. Kısa vadeli yatırımcı günlük gelişmelere aşırı hassas yaklaşmaktadır. Meksika uzun vadeli devlet tahvillerini satışa sunsa idi, bu kriz ortaya çıkmayacak, en azından onbinlerce şirket iflasına ve milyonlarca yeni işsizeneden olan sonuçları böylesine feci olmayacaktı. Kriz halkın tüm katmanlarını etkiledi. Kriz öncesinde 25 milyoner varken, kriz sonrasında sadece 10 milyoner kalmıştı.
2. Spekülasyon dalgaları krizleri derinleştirmekte ve diğer ülkelere taşımaktadırlar. Meksika krizi nedeniyle Macaristan ve Endonezya para birimlerinin, o ülkelerdeki spekülâtörlerin korkusu sonucunda değer kaybetmiş olmaları, sermaye piyasasının ne denli irrasyonel davrandığını açıkça göstermiştir. Aynı Arjantin'de olduğu gibi: Bu ülkedeki sermaye kaçışını önlemek için, kısa zamanda faiz rayiçleri ikiye katlandı.⁴⁷

3. Chiapas'daki başkaldırı ilk yeni liberalizm karşıtı başkaldırıydı. Sosyal dışlama, işsizlik ve hak gaspı sosyal yangına yol açtı ve sonucunda – piyasanın mantığı gereğince – sermayeyi kaçırdı. Bu da herkesin durumunu kötüleştirdi. Özgür piyasa yasalarına karşı çıkan insanlar, sermayenin geri çekilmesi cezasına çarptırıldılar. Chiapas'daki halkın bugünkü durumu, kriz öncesine oranla çok daha kötü.
4. Bu kriz, diğerlerine nazaran devletlerin özel kişilerin mali güçleri karşısında hareket yetisini kaybedebileceklerini açıkça göstermektedir. *»IMF Genel Müdürü milyarlık kredinin doğal olarak spekülâtlere yaradığını doğruluyor. Ve, »dünya bu oğlanların elinde« diye açıkça itiraf ediyor.»⁴⁸*

Meksika krizi nedeniyle IMF'in kısa vadeli krediler için ayırdığı miktarlar – ne olur, ne olmaz diyerek – aşırı derecede artırıldı. Aslına bakılırsa, spekülâtorlerin sermayelerini çekmeleri durumunda bir ülkenin iflasın eşğine gelmemesi için alınan bu tedbir, sadece bir saat geciken eden diğer spekülâtorlerin kaybını kapatmak için alınan bir tedbirdir. Böylesi bir kriz yönetimi ise, halk için hiç bir tedbiri içermemektedir. Yabancı sermaye bir ülkeden, başka bir ülkedeki daha yüksek kârlar, siyasi istikrarsızlık ve büyük yatırımcıların keyfi gibi herhangi bir nedenle çekildiğinde, bunun faturasını halk ödemektedir. Halk, çaresiz bir şekilde spekülâtorlerin insafına bırakılmıştır. Meksika krizi sonrasında özellikle bu duruma karşı hiç bir önlem alınmamıştır. Kısacası IMF ve Dünya Bankası önceleri de olduğu gibi, küresel sermaye piyasasındaki spekülasyon dalgalarını önleyememektedirler.

Güneydoğu Asya Krizi

»Bu ülkelerin ağır buhrana düşmelerine izin vermemeliyiz. Bütün Amerikalı ekonomi bilimcileri, buhran dönemlerinde denkleştirilmiş bütçe esasını reddetmektedirler. Başka ülkelere danışmanlık yaptığımızda, bu gerçeğe gözümüzü mü kapatalım?«
Jospeh Stiglitz, Dünya Bankası Şef Ekonomisti
IMF'nin Güneydoğu Asya ülkelerine vereceği kredilerin
Yönetmelikleri üzerine yaptığı bir konuşmadan⁴⁹

1966 ortalarından bu yana ABD Doları çoğu sanayi ülkelerinin para birimleri karşısında aşırı derecede revalorize edildi (değer kazandı). Güneydoğu Asya ülkeleri para birimlerini Dolara endekslemiş olduklarından ürünleri dünya piyasalarında pahalılandı ve daha az satılır oldu. Bunun ötesinde enflasyon oranları uzunca bir süre ABD'nin enflasyon oranından yüzde 2 – 4 daha fazla olması nedeniyle, Güneydoğu Asya'daki çalışma giderleri daha hızlı artmıştı.⁵⁰

GSMH'daki yüksek ihracat oranı (Malezya: %79, Tayland: %29, Güney Kore: %27, Filipinler: %25) ve aynı anda yüksek ithalat bağımlılığı nedeniyle ticaret bilançosu (ihraç ve ithal edilen ürünlerin değerleri arasındaki fark) aşırı negatifti. Dolara olan bağılılığın uzun süre daha süremeyeceğini ilk fark edenler *»meslekleri gereğince«⁵¹* spekülâtorler oldular. Ancak, Güneydoğu Asya ülkelerinin bu bağılılığa ihtiyaçları vardı, çünkü olası devalüasyonlar ithalat ile kredileri (faizler artacak) pahalandırır ve ülke ekonomisinin gücüne olan güveni azaltırlar. Ayrıca irtişa ve rüşvet sonucunda sermayenin değeri aşırı yüksek gösterilen gayrimenkullere ve *»firavunvari alt yapı projelerine«⁵²* aktığı bilinmekteydi. Para her zaman en fazla rantın yapılabildiği yere aktığından, sistematik bir biçimde rizikoları dikkate almayan yatırımcılar gelmekte olan felakete gözlerini yummuşlardı.⁵³

Kontrol edilemeyen küresel döviz ticaretini eleştirenlerin ne denli haklı olduğu, 1997 Temmuz'unda Tayland parasının devalüe edilmesiyle başlayan kriz boyunca daha açık bir şekilde görülmeye başlandı. Gayrimenkul, otomotiv ve çelik üretimi piyasalarındaki kapasite fazlalığının yanısıra tekstil, ayakkabı ve oyuncak sektöründeki düşük ücret üretiminde uzun bir süreden beri kriz başgöstermekteydi.⁵⁴ Hatta bilgisayar sektöründeki büyüme dahi tökezlemekteydi. Bu ekonomik gerçekler karşısında Tayland'ın para birimi olan *»Baht«*ın ABD Doları'na bağılılığı artık inandırıcı değildi. Ama, devalüasyondan asıl kazanç sağlayanlar tabii ki gene spekülâtorler oldu: Tayland Merkez Bankası spekülasyon dalgalarını geri püskürtmek için neredeyse bütün döviz rezervlerini harcamak zorunda kalmıştı. Bu girişimlerin hiç birisi fayda vermedi. Baht 1998 Ocak'ına kadar değerinin %70'ini kaybetti.⁵⁵ Malezya Başbakan Yardımcısı Anwar İbrahim acı bir şekilde *»döviz ticaretinin ahlâksızlığından«* şikâyet ediyordu: *»Bölgemizdeki bütün ülkeler 40 yıl boyunca ulusal ekonomilerini kurabilmek için amansızca çalıştılar. Buna rağmen Soros gibi bol paralı bir haydut geldi ve her şeyi yıktı.«⁵⁶* Maalesef Anwar İbrahim, Soros gibi spekülâtorlerin sadece, Başbakan Yardımcısı olarak kendisinin de onayladığı yapılanmaları kullandıklarını görmüyordu.

IMF krizi sınırlamak için Japonya ile birlikte Tayland'a 17 milyar Dolar'lık bir yardım paketi sundu. Çin dahi bir milyar *»bağışlamıştı«*. Japonya 100 milyar Dolar'lık bir *»Asya Kurtarma Fonu«*nun oluşturulmasını öneriyordu. Tayland, IMF'in kredi kriterlerini yerine getirmek ve yatırımcılar ile halkın mali

sisteme olan güvenini tekrar kazanmak için devlet giderlerini kısıtı, vergileri yükseltti ve borçlanmış 56 bankayı hükümet kararıyla kapattı. IMF'in aksi yöndeki umutlarına rağmen, malî itibarı sağlam bankalardaki hesaplar dahi boşaltıldı.⁵⁷

Ve gene IMF'in beklentisinin aksine Tayland'da başlayan kriz tüm Güneydoğu Asya'yı sardı. Malezya'daki, Güney Kore'deki ve Endonezya'daki gelişmeler Tayland'daki gelişmenin bir tekrarı olduğundan, bu ülkelerin para birimleri üzerine korkusuzca spekülasyon yapılabildi – para birimleri değerlerinin %80'ini kaybettiler.⁵⁸ Bu ülkelerin çoğu gıda maddelerini ithal ettiklerinden, temel gıda maddelerinin fiyatları bir kaç kat pahalılandı. Aynı anda artan işsizlik ve düşen ücretler nedeniyle örneğin Endonezya'da, ekonomik faciaya neden oldukları ileri sürülen Çin asıllı esnafın dükkânları yağmalandı ve şiddet olayları meydana geldi.⁵⁹ Tayland'da, aynı Malezya'da olduğu gibi, 1,1 milyon göçmen işçinin yurtdışı edilmesi söz konusu.⁶⁰ Malezya büyük altyapı projelerini durdurmak zorunda kaldı. Güney Kore'de çelik devi Hanbo yıkıldı ve otomotiv şirketi olan Kia iflasın eşiğine geldi.

Tahminlere göre 1997 yılında Güney Kore ve Tayland'daki işsizlik oranı ikiye katlandı.⁶¹ 1997 Aralık'ına kadar Güney Kore hükümeti 19 ve Endonezya hükümeti 16 bankayı aynı Tayland'daki gerekçelerle kapattı. Özellikle Endonezya'daki kambiyo rayiçleri aşırı derecede düştü, çünkü gerek IMF, gerekse de Başkan Suharto'nun diktatörlük rejimi malî piyasaların Endonezya malî sistemine tekrar güven duymasını sağlayamadı. 1998 Mayıs'ının ortalarında bir gösterici öğrencinin askerler tarafından öldürülmesinden sonra, 32 yıl boyunca otoriter bir şekilde ülkeyi yöneten diktatörün alaşağı edilmesine neden olan kanlı bir halk ayaklanması başladı.

Güneydoğu Asya ülkeleri ekonomik atılımlarını, devalüasyon sonrasında kendi güçleri ile geriye ödeyemedikleri yüksek yabancı krediler ile finanse etmişlerdi. 1997 Aralık'ında dünyanın onbirinci büyük sanayi devleti olan Güney Kore'nin dış borçlarının *tahmini yüksekliği* bir ay içerisinde on kat artarak 200 milyar Dolar'a çıktı. Buradan malî sistemin ve ahbab – çavuş ekonomisinin karanlığı görülebilmektedir. Endonezya'daki durum ise çok daha vahim. Genel olarak Tayland, Güney Kore ve Endonezya'nın (devlet dışı) toplam borçlarının 400 milyar Dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁶² Durumun kritik olduğunu gören yatırımcıların sermayelerini ülkelerden çıkarmalarından sonra IMF ve Dünya Bankası batılı sanayi devletlerinin desteği ile bu ülkelerin ödeme yetisini devam ettirerek zararı hafifletmeye çalışmaları zorunlu olmuştu. Bunu yapabilmek için her hafta milyarlarca Dolar'lık meblağlara ihtiyaç vardı ve 1998 Şubat'ına kadar 100 milyar Dolar'dan fazla kredi sağlanmıştı. Bu sefer rüşvet ekonomisini ve rizikolu yatırımları engelleyen sert koşullar getirildi. Ancak aynı anda, bölgedeki ekonomiyi daha da zayıflatan yeni liberal esaslara uyulma şartı da dayatıldı.⁶³ Esas itibarıyla IMF ve Dünya Bankasını yeni liberalist ekonomi bilimcilerinin dahi sert eleştirmesine neden olan bu kurallar, hükümetleri »faizleri yükseltmeye, borçlanmış şirketlere yardım etmemeye ve çoğu yatırımları durdurmaya«⁶⁴ zorunlu kılmaktadır.

Bu krizden dolayı olarak, ihracatının %25'i alım gücü geniş bir temelde kırılan bu bölgeye giden Japonya'da etkilenmektedir.⁶⁵ Japon bankaları kriz bölgesine büyük krediler vermişlerdi. Para birimlerinin devalüe edilmesinden sonra aldıkları krediler genç Kaplan Ülkeleri için oldukça pahalılanmıştı. Japon bankaları çoğunlukla hisse senetleri ile gayrimenkullere sahip olduklarından ve genellikle hisse senetlerini güvence olarak kabul ettiklerinden, umutlarını bu hisse senetlerinin değerlerinin düşmemesine bağlamışlardı. Japonya'daki gayrimenkul fiyatlarının %80 düşmesinden, 1995 yılından beri sürmekte olan banka iflaslarından, hisse senetlerinin aylarca değer kaybetmelerinden ve Kaplan Ülkelerine verilen kredilerin geriye ödenemez olmasından sonra, büyük Japon bankaları dahi ödeme güçlüğüne düştüler. Bu duruma çoğunlukla hatalı yönetimlerin sonuçları da eklenmekte. Örneğin Japonya'nın dördüncü büyük bankası Yamaichi 1997 Kasım'ında konkardato ilan etmek zorunda kalmış ve geriye, tasavvur edilemez bir miktar olan 91,5 milyar Alman Markı değerinde borç bırakmıştı. Japonya'nın diğer üç büyük bankasının ve bazı önemli sigorta şirketlerinin de konkardato tehditi altında oldukları gelen haberler arasında. Japonya, dünyanın, özellikle Güneydoğu Asya ülkelerinin azalan büyüme oranları üzerinden hissettiği ve krizi daha da derinleştiren bir buhrana doğru kaymaktadır.

Dünya çapında deregüle edilen malî piyasaların getirdiği sonuçlar Güneydoğu Asya'da çok sert hissedilmektedir. IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin sanayi devletlerindeki sermayedarları korumak ve ülkedeki krizi hafifletmek için, krizin sarstığı ülkelerin ödeme yetisini sağlama görevleri vardır. Ancak, bu krizlerin nedenleri pek tartışılmamaktadır: ülkeler göstermelik kambiyo rayiçleri ile ucuz parayı ülkeye sokup, »ekonomi mucizesini« finanse ederek, borçla yaşayabilmekteler – hava iyi olduğu müddetçe. Ancak – hangi nedenle olursa olsun – hava kötüleşince, küresel sermaye piyasasının getirdiği sonuçları halk taşımak zorunda kalmaktadır.

- Para birimleri, spekülasyon ve oluşturulan kötü ortam nedeniyle, ABD Dolar'ına sabit bağlanmanın gereğinden çok daha fazla değer kaybetmişlerdir.⁶⁶ Aynı şekilde, devalüasyonların ve özellikle halkı

etkileyen yapılanma yıkımlarının aniden ortaya çıkmaları nedeniyle, deregüle edilmiş olan malî piyasalarda kambiyo rayiçlerinin göstermelik yüksekliğinin aşırı tehlikeler taşıdığı görülmüştür.

- Malî piyasalar hükümetleri avuçlarının içine almışlardır. Gerek demokratik (Tayland), gerekse de diktatör (Endonezya) hükümetler, IMF ve Dünya Bankasının dikte ettiği koşullara karşı direnememektedirler. Kredi alma koşulları bu ülkelere zorla dayatılmaktadır. Böylelikle Tayland hükümetinde değişiklikler yapılabilmekte ve IMF tarafından önerilen danışmanlar hükümetleri kontrol etme »yetkisine« sahip olabilmektedirler.
- Sanayi devletlerinin üyelik aidatları ve IMF'in yardım kredileri, deregüle edilen sermaye piyasasının egemen olmasına destek vermektedirler. Krizleri engelleme yerine, kriz yönetimleri tercih edilmektedir. IMF 1965 yılından bu yana 89 ülkeye yardım etti. Bu ülkelerin yarısından çoğunun durumu düzelmedi, hatta 32 ülkenin durumu daha da kötüleşti.⁶⁷
- Nasıl devam ederse etsin, krizin mağlupları önceden belli. Meksika'daki devalüasyon sonrasında fakirlik oranı %30'dan %50'ye çıktı ve fakir ile zengin arasındaki uçurum derinleşti.⁶⁸ Aynı gelişme, geçen yıllardaki ekonomik büyümeye rağmen, Güneydoğu Asya'da da görülecektir. »*Jakarta'nın banliyölerinde bulunan ayakkabı ve kot pantolonları fabrikalarında çalışan genç kadınlar, ancak sıcağın kızgınlaşan kitlesel yatakhanelerde yatabilecek kadar para kazanıyorlar*« - şimdi ise daha az.⁶⁹ Geçmişteki ekonomik patlama sürecinde korkutucu bir sermaye yoğunlaşması (akkumulasyon) yaşandı ve bundan sadece büyük şehirler faydalanabildi. Bu, borç alınan sermayeyi yüksek kâr marjlarının olanaklı olduğu gayrimenkul ve diğer ekonomi alanlarına (örneğin ithalat gelirleri gibi) yönlendiren yüksek gelişme hızının bir sonucudur.

Meksika ve Güneydoğu Asya daha tam başlamamış olan »21. Yüzyıl krizlerinin«⁷⁰ sadece ilk iki örneğidir. Deregüle edilmiş olan sermaye ve döviz piyasalarının neden olduğu bu örnekler, dünya çapındaki malî sistemin zapt edilemeyişiini açıkça göstermektedirler.

Sonuç

Özgür ticaret kuramı, özgür sermaye piyasasını refahın ve akliselim ekonominin kaynağı olarak görmektedir. Yani sermaye otomatikman en iyi kullanım olanaklarına akmaktadır. Ancak malî mevkiiler arasındaki bu rekabet, halk için çok kötü sonuçlar doğurmaktadır: Ekonomiler yatırımcıları çekebilmek için birbirleri ile acımasız bir rekabete girişmektedirler. Düşük vergiler, sosyal hakların kısıtlanması ve ekonomik alandaki düzenlemeler üzerine bir yarış devam ediyor. Refahın evrensel kaynağı olarak gösterilmek istenilen bu yarış, sonucunda sadece sermaye sahiplerine yaramaktadır. Pek inandırıcı olmayan bu gerekçeye rağmen ürünlerin ve sermayenin küresel rekabet ideolojisi devamla savunulmakta ve küresel piyasa her derde deva ilaç ve büyük bir şans olarak tanıtılmaktadır. Özgür ticaret ideolojisinin, monetarizmin ve yeni liberalizmin kutsal masasında insan onuruna yakışan yaşam hakkı, sosyal güvence ve doğanın korunması kurban edilmektedir. Ne kadar sosyal devlet ve ne kadar ekoloji gerekli olduğuna toplumumuzda sürmesi gereken bir değer tartışması veya insani davranış yerine, dünya piyasası karar vermektedir.

Küresel rekabet siyasi tercihin bir sonucudur. Özgür ticaret ideolojisi, monetarizm ve yeni liberalizm bağlantısıyla dünya çapında bir zafer alayını yürütmekte. Bu kuramsal temel Federal Almanya'daki küreselleşme tartışmalarını da belirler hakle gelmiştir. Siyasi karar vericiler ve sermaye sahipleri tek yanlı haberlerle, yeni liberalist ve monetarist inanç esaslarını ve daha küresel ekonomik faaliyetleri kabullenmemizi dayatıyorlar. Almanya'daki ücretlerin yüksek, sosyal devletin sözde pahalı ve küreselleşmenin bir kader olduğu iddialarını kim duymadı ki? İşte bundan sonraki bölümde bu »küreselleşme yalanları« deşifre edilmektedir.

II. On küreselleşme yalanı

1. Yalan

»Küreselleşme yönlendirilemez«

»Çünkü: Küreselleşmeye karşı çıkmak, kötü hava üzerinde şikâyetle bulunmak kadar mânasızdır.«

Nikolaus Piper »Zeitpunkte«, 01/97

Yukarıdaki alıntıdan, küreselleşme tartışmalarının nasıl yürütüldüğü görülmektedir: taraflı ve itaatkâr. Her yerde küreselleşmenin bir kader olduğu dua gibi tekrarlanmakta. Küreselleşme durdurulamayacağından, küresel ticaretin zararları veya faydaları üzerine düşünmek dahi gereksizmiş. Bu süreci hiç bir şey engelleyemeyeceğinden, en iyisinin yapılması zorunluymuş. “En iyisi” ise her zaman yatırımcılar ve işverenler için olan en iyisine eşit: düşük ücretler, düşük ücret yan giderleri ve vergiler, sıfırlanmış yükümlülükler ve yüksek yatırım teşvikleri. Uluslararası rekabet ortamında ayakta kalmak isteyen bir ülkenin kemeri daha çok sıkılmaktan, sosyal yardımlardan feragat etmekten ve işçi haklarını kısıtlamaktan başka seçeneği yok imiş. Ancak küreselleşme, geçmişte piyasaları ve ticareti etkileyen her gelişmede olduğu gibi *siyasi bir projedir*. Çünkü dünya ticaretinin karşısında siyasi olarak arzu edilen bir çok engel durmaktadır: farklı para birimleri, ürünler için gümrükler ve sermaye transferlerini sınırlayan yasalar. Bu engeller, sınırötesi ticarete bulunan şirketler için masraf oluşturduklarından, özgür dünya ticaretini kısıtlamaktadırlar ve sadece siyasi kararlar sonucunda kaldırılabilirler.

Küreselleşme ürün, sermaye veya işgücü ile birbirleriyle ekonomik rekabette bulunan bölgelerin büyümeleri anlamına gelmektedir. Eskiden bu büyüklükteki ekonomi bölgeleri söz konusu dahi değildi. Ülkeler birbirleri ile olan sınırları çizmiş ve ne kadar özgür ticarete müsaade edeceklerine kendileri karar vermekteydi. Özgür ticaretin bütün ülkelere fayda sağlayacağı umuduyla bu siyaset terk edildi. Sonucu ise küreselleşmeydi. Siyasi olarak istenilen ve karar altına alınan bir süreç, kader değil.

Özgür ticaretin teşviki için dünya para birimi sistemleri

Kambiyö rayiçlerinin iniş çıkışları özgür ticaret için engel teşkil etmektedirler. Bu nedenle ekonomi politikası 200 yıldan beri bu sallantıyı en aza indirgemeye çalışmaktadır. Özgür ticaret ilk gelişmesini 19. Yüzyılda yaşamıştı. İngiliz’lerin girişimiyle, çeşitli para birimlerinin kambiyö rayiçlerinin birbirleri ile bağlanmasını sağlayan müşterek para birimi sistemi (altın para birimi) oluşturulmuştu. Bu sistemde çeşitli ülkelerin kambiyö rayiçleri, para birimlerini her an önceden belirlenmiş altın rayicine değiştirebilme garantisi ile birbirine bağlamıştı. Yürürlükte olan para miktarı ile altın rezervinin karşılıklı belirli bir orantıda bulunmaları gerekiyordu. Şirketler ürünlerinin yurtdışında o anki ve gelecekteki değerlerini ve yurtdışından alacakları ürünlerin kaç mal olacaklarını biliyorlardı. Yurtdışı ile yapılan ticaret kambiyö rayiçlerinin iniş çıkışlarından kurtulmuştu, ancak gümrükler devam ediyordu. Buna rağmen bir çok şirket yurtdışında girişimlere başlamış ve ülkeler arası ticaret gelişmekteydi. Bunun sonucunda ülkelerin ekonomileri giderek ürün ihracatı ve ithalatından daha çok etkilenmeye başladı. Bir ülke satın aldığından daha fazla ürünü ihraç ettiğinde (ihracat fazlası), ülkedeki para miktarı artıyor, bu da ürünlerin pahalılaşmasına ve enflasyona neden oluyordu. Buna karşılık ithalat fazlası ise yurtiçi üretiminin azalmasına ve işsizliğin artmasına neden oluyordu.

Uluslararası ticaretin bu istenmeyen yan etkileri ulusal hükümetlerce bir sorun olarak görülmeye başladı. Enflasyon veya işsizlikle mücadele edebilecek, yurtdışından bağımsız bir ekonomi politikası, kambiyö rayiçlerinin bu sabit bağlantısı ile olanaksız hale gelmişti. Bu nedenle birbirlerine zincirleme bağlı olan kambiyö rayiçleri sistemi Birinci Dünya Savaşının 1914’de başlaması ile ortadan kalktı.

Savaş sonrasında yeni bir dünya para birimi düzeni üzerine anlaşılammıştı ve 1929 dünya ekonomi krizi nedeniyle sabit kambiyö rayiçleri tartışması şimdilik noktalanmıştı. »*Bütün ülkelerin ekonomi siyasetçileri ... özgür dünya ticaretini sağlamak için işsizliğe ve enflasyona müsamaha edilmesini artık kabullenemiyorlardı.*«⁷¹ Uluslar, başka ülkelerin ekonomik rekabetine karşı kendilerini tekrar gümrüklerle korumaya başlamış ve dünya ticaretinin hacmi azalmıştı. Uluslararası ticareti teşvik etmek için kambiyö rayiçlerini sınırlama girişimi ancak 1944 yılında tekrar başlatılabildi. ABD’nin bir dağ köyü olan Bretton Woods’da İkinci Dünya Savaşının galipleri 30 yıl sürecek olan bir para birimi düzeni üzerine anlaşmışlardı. ABD Doları dünyadaki öncü para birimi olmuş ve, kambiyö rayiçlerinin Dolar karşısında en fazla %1 inip çıkabilmelerine izin verilmek üzere, diğer para birimleri Dolar’a bağlanmıştı. Bununla birlikte, herhangi bir para biriminin kambiyö rayici izin verilen seviyeyi terk etmesi durumunda verilmek üzere, aynı tarihte

kurulan Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) denkleştirme kredileri üzerine anlaşılmıştı. Uzun bir süre bir ABD Doları 3,96 ile 4,04 Alman Markı arasında seyredecekti. Bu iniş çıkış esnekliği sayesinde ulusal ekonomi politikaları – az da olsa – enflasyon veya işsizlikle mücadele edebileceği malî hareket olanaklarını kazandılar.

Ancak, Alman ve Amerikan sanayileri birbirlerinden tamamen farklı bir gelişme gösterdiler. ABD genellikle içpazarına yönelirken, Almanya ihracat ülkesi oldu. Bu nedenle Alman Markı'na olan talep, Dolar'a olan talepten daha fazlaydı. Alman Markı döviz piyasasında pahalılandı ve revalorize edilmek zorunda kaldı. Alman Merkez Bankası daha 1971 yılından itibaren kambiyo rayicini belirlenmiş olan çerçeve içerisinde tutabilmek için, Dolar satın almamaya başladı. Artık kambiyo rayici özgür piyasada belirlenecek ve böylelikle kambiyo rayicileri »özgürleşecek«ti. Bretton – Woods – Sistemine üye olan diğer ülkeler de aynı şekilde davrandılar. 1976 yılında IMF'in statüsü yeni realiteye uyarlandı. Bu andan itibaren IMF üyeleri istedikleri kambiyo rayici sistemini seçmeleri konusunda serbest bırakıldı, esnek kurlar legalize edildi ve yurtiçindeki sosyal ve ekonomik gelişme stabil kambiyo rayicileri karşısında öncelik kazandı.

Dünya ticaretini teşvik etme hedefine odaklanmış olan sabit kambiyo rayici sisteminin, siyasi bir sistem olduğu burada tekrar vurgulanmalıdır. Birbirlerine bağlanmış kambiyo rayicilerini içeren her iki dünya para birimi sistemi başarısızlıkla sonuçlandı.⁷² Euro, Avrupa düzeyindeki kambiyo rayici esnekliklerini ortak bir para birimi ile ortadan kaldırarak, sınırötesi ticareti teşvik etmeyi hedefleyen yeni bir deneyden başka bir şey değildir.

Özgür sermaye ve ürün piyasasına giden yol

Sermaye piyasasının deregülasyonunun da siyasi bir geçmişi vardır. Önceleri de döviz alış verişine izin verilmekteydi, ancak bu alışveriş devletin kontrolü altında yürütülüyordu. Yüksek miktarlarda döviz alımı ve sermaye transferi bir çok ülkede sadece resmi makamların izniyle ve *sadece ticarî faaliyetler için* olanaklıydı. Böylelikle ürün ticaretinden bağımsız sermaye trafiği uzun bir süre engellenebilmiş ve spekülatif döviz ticareti hayal bile edilemez olmuştu. Federal Almanya yurtdışı ile ürün ticaretinden bağımsız olan sermaye alışverişine ancak 1958 yılında izin verdi. Uluslararası kredi ve döviz piyasasına ulaşma olanağı olmayan şirketlerin bulunduğu ülkelerde giderek devlet kontrolünün kaldırılmasını, yani sermaye piyasasının deregülasyonunu talep edenler çoğalmaktaydı. Şirketler, daha büyük sermaye piyasası ve artan rekabet sonucunda aldıkları kredilerin yükünün azalacağını umuyorlardı. 1979 yılında İngiltere ve 1980 yılında Japonya sermaye transferleri üzerindeki son kontrolleri kaldırıyorlardı. 1990 yılında Avrupa içpazarının kurulduğu resmen açıklanmasından sonra Fransa ve İtalya para ve sermaye piyasalarını serbest bıraktılar. Bu adımı 1992 yılında Portekiz ve İspanya takip etti. »Paranın mobilitesi« günümüzde ancak çok az sayıda ülkenin karşı çıktığı yeni bir görünümdür.

Büyük sanayi devletleri Avrupa'daki sermaye kontrollerini kaldırdıktan sonra, bu monetarist felsefeyi dünyanın diğer taraflarında da uygulamaya sokmaya çalıştılar. Böylelikle – büyük sanayi ülkelerinin hâkimiyetinde olan – IMF, kredi verdiği ülkelere, bu ülkelerin kendilerini uluslararası sermaye piyasasına açma koşulunu dayattı. 1994'de Meksika'da ve 1997/98'de Güneydoğu Asya'daki krizler dahi bu konuda bir değişime yol açmadı. Tam aksine: Büyük sanayi ülkeleri devamlı uluslararası sermaye trafiğinin daha da liberalleşmesi gerektiğini dayatmaktadırlar. »Uluslararası Para Fonu, bu sürecin hızlandırılması ve kontrol edilmesi yönünde daha geniş vekâlet istemekte.«⁷³

Ülkeler arasındaki gümrükler, farklı para birimlerinin yanı sıra, dünya çapındaki özgür ticaret için en önemli engeli oluşturmaktadırlar. Bu yüzden onyıllardan beri özgür ticaret ideolojisi temelinde, sadece kambiyo rayicilerinin sabitleştirilmesi değil, aynı zamanda gümrüklerin kaldırılması için de görüşmeler yapılmaktadır. Bu yönde atılan en önemli adım GATT – Sözleşmesinin 1947 yılında imzalanması olmuştur. Gümrüklerin kaldırılması, bu antlaşmanın en önemli hedefi olarak açıklanmıştı. Ülkeler 1947 yılından beri sürdürülen Gümrük İndirimi Görüşmeleri ile aralarındaki gümrüklerin kaldırılması yönünde anlaşmaktadır. Son 50 yıl içerisinde dünya ticaretinin hacmi onaltı kat artarken, sanayi ürünleri üzerindeki gümrük giderleri %35'den %4'e indi.⁷⁴

Her ülkeyi içermek durumunda olmayan ticaret birliklerinin oluşumu, piyasaların küreselleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bölgesel özgür ticaret bölgeleri gibi dar ve bölgesel olarak sınırlı ekonomik ağlar, bir nevi »mini küreselleşmeye« benzemektedirler. En önemli ekonomi birlikleri ABD, Meksika ve Kanada'nın oluşturduğu NAFTA (North American Free Trade Association); Japonya, Hongkong, Singapur, Tayvan ve Güney Kore'nin oluşturduğu AFTA (Asian Free Trade Area); Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay'ın oluşturduğu Latinamerika'lı MERCOSUR ve Avrupa Birliği'dir. Bu ticarî blokların gelecekte daha da geliştirilmesi düşünülmektedir. ABD uzun bir dönemden beri »Alaska'dan Feuerland'a kadar«⁷⁵

Kuzey ve Güney Amerika kıtalarını içine alacak özgür ticaret bölgesinin kurulmasını talep etmektedir. Hatta AB ve NAFTA'nın birleşerek oluşturacağı dev bir bölge üzerine dahi görüşler geliştirilmektedir.

MAI - Antlaşması: Çok uluslu şirketler için siyaset

Çok Uluslu Yatırım Antlaşmasını (MAI) yorumlayan gelişme siyasetçisi Peter Wahl *»Antlaşma, çok uluslu şirketlerin Noel Baba'ya verdikleri siparişe benziyor«*⁷⁶ diyor. 1995 yılından beri Ekonomik İşbirliği Örgütünün (OECD)⁷⁷ önderliğinde yurtdışı yatırımlarının korunması üzerine görüşmeler yapılmakta. Yapılan görüşmeler uzun bir süre kamuoyundan gizli tutuldu. Bu gizliliğin iyi bir nedeni vardı, çünkü MAI – Antlaşması şimdiye kadar olmadığı bir şekilde yatırımcıların haklarını hükümetlere dayatmaktaydı. *»MAI – Antlaşması, gün ışığına çıkmak istemeyen bir siyasi Drakula'ya benziyor.«* İmzalanması planlanan antlaşmanın kamuoyunda duyulmasıyla Kanada'da yoğun protesto gösterileri başladı, ABD Kongresi antlaşmaya sert bir biçimde karşı çıktı ve Yeni Zelanda Parlamentosu *»hükümeti yerin dibine batıracak derecede eleştirdi.«*⁷⁸

MAI – Antlaşması gereğince hükümetler, yurtdışından yapılan (işletme veya fabrikaların satın alınması veya inşa edilmesi, döviz transferleri, hisse senedi alımları, gayrimenkul alımı ve hammadde alımı gibi) yatırımları koruma yükümlülüğü altına girmektedirler. Yatırımcıların haklı istemi gibi görünen bu istem, sosyal ve ekolojik yıkım spiralinin hızlandırılması anlamına gelmektedir: Antlaşmanın bazı maddeleri, siyasi kararların kârı azaltması durumunda şirketlere zararlarının ödenmesini öngörmekte. Buna göre sosyal nedenlerden dolayı yapılacak şirket vergisi artırımları, çevre korumasına yönelik yasalar veya tüketiciyi koruma yönetmelikleri kârı azaltan faktörler olarak görülebilmekte ve yatırımcının tazminat istemine yol açabilmektedirler. Antlaşmanın *»Huzursuzluktan Korunma«* başlıklı maddesi, yatırımcılara *»halkın isyan etmesi durumunda«* tazminat ödenmesini öngörmekte. Yatırımcı için masraf anlamına gelen boykot veya grev durumunda dahi, ilgili ülkenin hükümetlerine karşı tazminat davası açılacaktır.

Yabancı yatırımcılara esas itibariyle o ülkenin vatandaşlarına uygulanan muamele uygulanmak zorunda ve hükümetler, kamu iktisadî teşekküllerinin satışı için, işyerlerinin korunması koşulunu getirmekten men edilmektedirler. Kamu şirketlerinin satışla özelleştirilmesi durumunda, o ülkenin kendi yatırımcılarına öncelik tanınması engellenmektedir. *»İltimas Maddesi«* olarak adlandırılan madde bütün yabancı yatırımcıların eşitliğini öngörmekte. İlk bakışta hilekârlıkta uzak görünen bu maddeler, sonuçta hükümetlerin yatırımcılar karşısında olan haklarını budamakta ve demokratik açıdan meşru olan kurumları, kâr çıkarları karşısında zayıflatmaktadır. Bu antlaşmaya göre hiç bir hükümet, başka ülkelerde insan haklarını zedeleyen veya kendi işçilerine zulüm uygulayan yatırımcıları dahi reddedemeyecektir. MAI – Antlaşması seksenli yıllarda yürürlüğe girmiş olsa idi, Nelson Mandela halen hapiste ve Güney Afrikalı yatırımcıların veya Güney Afrika'da yatırım yapılmasının boykot edilmesi yasaklanmış olurdu.

Antlaşmanın geçerlilik süresi de gerçekten örneksiz. Üye olan bir ülke, en erken beş yıl sonra üyelikten çıkış için başvurabilecek. Bu durumda zorunlu üyelik 15 yıl daha devam eder. Antlaşmanın OECD ülkelerinde imzalanmasından sonra, gelişmekte olan ülkelerin de imzalaması öngörülmekte. Bu, özellikle gelişmekte olan ülkeler için son derece ağır sosyal ve ekolojik sorunlar anlamına gelecektir.

Herhangi bir yatırımcı *»haksızlığa uğradığını«* hissettiğinde, ilgili ülkeyi kendi seçeceği uluslararası bir mahkemede dava edebilecek – böylesi bir hakkı, büyük tekelere karşı çıkan yurttaşlar veya kurumlar hayal bile edememektedirler. Ve böylelikle yatırımcılar Uluslararası Ticaret Odasındaki, *»hakemlerin, yatırımcıların dava ettikleri tazminatları düşünmeden karar altına alacakları kadar taraf olan«*⁷⁹ hakem mahkemelerinde dava açabilecekler.

Yurtdışı yatırımlarına yönelik, ekonomik küreselleşmeyi hızlandıranlar özellikle çok uluslu şirketlerdir. Şirketleri uluslararası antlaşmalarla sosyal veya ekolojik standartlara uymalarını sağlamak yerine, MAI – Antlaşması ile şirketlere, hükümetler tarafından sosyal ve ekolojik yaptırımlara zorlandıklarında, tazminat hakları verilmekte. MAI – Antlaşması çevre koruması için atılan her siyasi adımı, çalışma koşullarının iyileşmesine yönelik her ulusal girişimi ve toplum yararına olacak her yatırım yönlendirmesini on yıllarca engelleyebilecek güçtedir. İçeriğinin tartışılabilmesinin önceden engellenmesi girişimleri, küreselleşmenin nasıl siyaseten olanaklı kılınmak istendiğinin ve bu ekonomi modelinin kimlerin çıkarına olduğunun çok açık bir göstergesidir.

AET'den Euro'ya

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşının sonundan beri özgür ticaret bölgesinin kurulmasına çalışılmaktadır. Ticaretin Avrupa'laşırılmasının tarihi, Avrupa çapındaki bir *»min küreselleşmenin«* nasıl siyasi kararlar

sonucunda olanaklı olduğunun iyi bir örneğidir de. Bu girişimin temel taşlarını, ürün trafiğinin liberalleştirilmesi ve üye olmayan ülkelere karşı müşterek gümrüklerle aynı anda getirilen nicel ticaret engelleri oluşturmaktaydı. 1957/58 yıllarında imzalanan »Roma Sözleşmeleri« ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) oluşturuldu. Hedef; Avrupa'daki ticareti teşvik etmek ve »ortak Avrupa pazarını« oluşturmaktı.

1970 yılındaki »Werner Planı« ile Avrupa Ekonomi ve Para Birliğinin 1980 yılına kadar kademe kademe uygulamaya sokulması önerilmiş ve ilk adımlar siyasi kararlarla atılmıştı – üye ülkelerin Başbakanlarının hepsi bu kararı onayladılar. AT üyesi ülkeler, kambiyo rayici iniş çıkışlarına %1 oranında izin verilmesini karar altına aldılar. Ancak Bretton – Woods – Sisteminin yıkılmasının yol açtığı döviz fırtınası sonucunda ülkelerin öncelikle içpazarları ile ilgilenmeleri nedeniyle Werner – Planı gerçekleştirilemedi. Bu geri adım birliğin bölünmesine neden olmadı, aksine – çeşitli konferanslar sonucunda – Avrupa para birimlerinin birbirlerine endekslediği Avrupa Para Birimi Sisteminin (Alm. Europäisches Währungssystem – EWS) 1979 yılında yürürlüğe girmesine yol açtı. 1987 yılında kaleme alınan »Müşterek Avrupa Dosyası«nda Avrupa içpazarının 1992 yılına kadar gerçekleştirilmesi hedefi yer alıyordu. Ve bu ekonomik bütünleşme projesi gerçekleştirildi de – AB içerisinde 1992 yılından bu yana özgür ticaret engelsiz yürütülmektedir. Aynı zamanda sermaye piyasası liberalleştirildi, yurttaşların serbest dolaşımı sağlandı ve hizmetlerin iç sınırların ötesine özgürce sunulabilmesi olanaklı kılındı. Böylelikle bugün, örneğin İtalyan, Fransız ve Alman şirketleri birbirleri ile eskisinden daha sıkı bir rekabet ilişkisinde bulunmaktadır.

1991 yılında Maastricht'te Avrupa Para Birimi konusunda yeni bir karar alındı. Hedef olarak; Avrupa'nın birleşmesinin, Avrupa içi özgür ticaretin ve Avrupa'daki sınırötesi ekonomik rekabetin müşterek para birimi ile teşvik edilmesi konulmuştu. Euro, sınırlarötesi ekonomik faaliyetleri teşvik ettiğinden, AB içerisindeki ekonomik içiçe geçişleri daha da güçlendirecektir.

Siyasi proje olarak küreselleşme

Siyasi kararlar olmadan küreselleşme ve özgür ticaret olamaz. Küreselleşme, deregülizasyon ve liberalleşme çerçevesinde kurulan ekonomi bölgelerinin siyasî teşekküllerinin bir sonucudur. Gümrüklerin kaldırılması, para birimlerinin birbirlerine zincirleme bağlanmaları, sermayenin hareketliliği ve özgür ticaret bölgelerinin oluşturulması siyasî tercih ve siyasî kararlar sonucunda olmaktadır. Ulus devletler bilinçli olarak hareket yetilerini dünya piyasalarına devrettiler. Küreselleşme çağı öncesinde her ülke, piyasanın antisosyal sonuçlarını siyasî kararlar ile düzeltbilme olanağına sahipti. Bugün ise düzenleme çerçevesi daha da zayıfladı, çünkü dünya piyasaları sosyal politikaları ve yüksek şirket vergilerini, sermayeyi ülkeden çekmekle cezalandırmaktadırlar. Piyasaya küresel boyutunda dur diyebilecek siyasî kurum kalmamış durumdadır.⁸⁰

Buna rağmen; siyasî süreçlerle ekonomi bölgeleri yaratabiliyor ve geliştirilebiliyorlarsa, bunlar aynı şekilde siyasî süreçlerle tersine dönüştürülebilirler. Siyasetin, hareket yetisini geri kazanması olanaklıdır. Küreselleşmeyi mukadder bir gelişme olarak tanıtmak, popülist propagandadan başka bir şey değildir. Ancak, sürmekte olan bir gelişmeyi geri çevirmenin, süreci başlatmaktan daha zor olacağı da bilinmelidir.

2. Yalan

»Sosyal devlet pahalıdır«

»Günümüzün artık ödenemez hale gelmiş olan sosyal yardım devleti, gelecekte hepimizin refahını tehdit eden temel tehlike olacaktır.«

Detmar Dörnig, Königswinter Liberal Enstitü⁸¹

Almanya'da fakirlik

1992 ve 1996 yılları arasında Federal Almanya'daki mâhkum sayısı %25 artarak 48 900'e yükseldi. Bu artış özellikle, aşırı yüksek işsizlik oranlarının olduğu yeni eyaletlerdeki mâhkum sayısının dört kat artmasında yatıyor.⁸² Büyük kentlerimiz artık insanların kaçmak istedikleri yerler haline gelmiş ve böylelikle ekonomi mevkii olarak çekiciliklerini kaybetmişlerdir. Kentlerdeki esnaf daha şimdiden artan kriminalite nedeniyle müşterilerinin gelmemesinden korkmaya başlamıştır.⁸³

Genç insanların agresif davranışları Avrupa çapında artmaktadır. Bunun nedeni olarak orta ve alt tabakaların artan fakirliği gösterilmekte. Hollanda, Danimarka, İtalya ve İsveç'te 12 – 18 yaş arasındaki şiddet sanıklarının sayısı 1985 ve 1995 yılları arasında üç katına çıktı. Büyük Britanya'da ise %75'lik bir

artış gözlenmekte. Almanya’da da, 1985 yılına nazaran, genç insanların, sanık ve mağdurlarının giderek gençleştiği şiddet eylemleri iki katına çıktı.⁸⁴ Çocuk parası ve sosyal yardımlar geçimlerini finanse edemediği için giderek daha fazla çok çocuklu aile fakirliğe itiliyor. Sokakta yaşayan yaklaşık 50 000 çocuğun barınacak yerleri yok. 1987 ile 1993 yılları arasında sosyal yardım alan genç insan sayısı %60 arttı. Büyük kentlerde 15 – 18 yaş arasındaki genç insanların altıda biri sosyal yardıma muhtaç. 25 yaşın altında olan 500 000’den fazla genç, işsiz durumda.⁸⁵ 1997 yılında 150 000 gencin meslek eğitim yeri yoktu.⁸⁶

Sosyal devletin, acı toplumsal sorunlara yol açmaksızın yıkılması olanaklı değildir. Gençlerin suç işleme oranının, bu toplumsal grubun sosyal dışlanması ile paralellik göstermesi bir tesadüf değildir. İşpazarındaki perspektifsizlik ve fakirlik acı sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle ceza hukukçusu Franz von Liszt daha 1905 yılında şu tespiti yapmıştı: *»Suçları engelleyebilecek en iyi politika, iyi bir sosyal ve işpazarı politikasıdır.«*

Fakirliğin tanımı ortalama gelir üzerinden yapılmaktadır. Ortalama net gelirin yarısından daha az bir gelire sahip olan her kişi fakir olarak tanımlanır, çünkü temel ihtiyaçlarını bu gelirele finanse edememektedir. 1997 yılında “asgarî varoluş yeterliliği” ayda 940 Alman Markı olarak tespit edilmişti.

Almanya’da, gelirleri bu asgarî varoluş yeterliliğinin yakınında veya daha altında olan insanların sayısında olağanüstü bir patlama olmuştur. Gerçi geçen yüzyılda milyonlarca işçinin aileleri ile birlikte tasavvur edilemeyecek bir yoksulluk içerisinde yaşadıkları gibi bir fakirlik yok. Fakirler aç değil, ama, parası olanın istediği gibi yaşayabildiği bu refah dünyasında, lepra hastalarından farklı değiller. Fakirlik kendisini çeşitli şekillerde göstermektedir: işsiz akademisyenler, çocukları nedeniyle işpazarından dışlanan bireyler, yabancılar, bakıma muhtaç olanlar, meslek eğitimi görmemiş yaşlılar ve kadınlar olarak.

Federal Almanya’da ne kadar insanın “yeni fakirlik” olarak nitelenen sınır içerisinde yaşadığı, Federal Hükümetin 1994 yılından beri fakirlik raporunu hazırlamayı reddetmesinden dolayı, ancak tahmin edilebiliyor. İyimser tahminlere göre yaklaşık 10 milyon federal yurttaş fakirlik sınırında yaşamakta.⁸⁷ Tahminlere kıstas olarak, sosyal yardım alan insanların sayısı alınmakta. 1997 yılında 5 milyon yurttaş sosyal yardım alıyordu; bu sayı 1982 yılının iki katıdır.⁸⁸

Ancak, sosyal yardım alanların sayısı ile Almanya’daki fakirliği tanımlamak yetersiz olacaktır. Her üç sosyal yardım alana, utangaçlığı veya bilgisizliği nedeniyle hakkını sosyal daireden almaya gitmeyen iki kişi daha eklenmelidir. Ayrıca bu sayıya, yetersiz sosyal güvence ve »yarım« ücretle çalışan kısmî işçilerin, evde çalışanların ve telefon işçilerinin, sayısı her gün artan ordusu da eklenmelidir.⁸⁹ Yaklaşık 6 milyon insan, Noel parası veya hastalık süresince ücret ödenmesi hakkında yoksun olarak »620 Mark’lık« işlerde çalıştırılmaktadır⁹⁰. Düşük sosyal güvenceli ve çoğunluğu kadınlardan oluşan muhteşem bir yedek ordu. Artık perakendeciliğin ve otelciliğin önemli bölümleri, böylesi çalışanlar olmaksızın varlıklarını devam ettiremeyecekleri duruma geldiler. Yaklaşık olarak 1,5 milyon işçi, asgarî varoluş yeterliliğinden daha düşük bir net ücretle çalıştırılmaktadır.⁹¹ Ancak, tam gün çalışmakta artık fakirlikten korunmamaktadır: Cuxhaven’deki balık fabrikasında çalışan bir kadın brüt 2 011 Alman Markı ücret almakta. Federal Almanya’daki tam gün çalışan işçilerin yüzde onundan fazla bir bölümü böylesi düşük ücretle çalışmak zorundadır.⁹²

Küreselleşme adına sosyal yıkım

*» Salt ekonomi mevkiine indirgenmiş olan yurdum adına utanıyorum.«
Günter Grass⁹³*

Son dönemlerde »kollektif lunapark« tanımı sıkça duyulmakta. Almanya Federal Cumhuriyeti’ndeki sosyal ağın hamak haline geldiği anlatılmakta ve işsizler ile sosyal yardıma muhtaç olanlara tembel ve sosyal parazit imajı yakıştırılmaktadır. Sosyal sistemin »ödenemez« hale geldiği gerekçesi ile sosyal yardımlar kısıtlanmakta veya tamamen kaldırılmaktadır. Sendikaların verdiği mücadeleler sonucu elde edilen ve güvence altında olduğu zannedilen kazanımlar giderek tehdit altına girmektedirler. İşçi yardımlaşma kurumu Arbeiterwohlfahrt’ın raporuna göre 1982 ve 1997 yılları arasında sosyal sistemde 130 kısıtlayıcı değişiklik yapılmış.⁹⁴ Bunlara son dönemden bir kaç örnek verelim:

- Eski sosyal haklara yönelik olan saldırı devam ediyor. En iyi örneği 1968 yılında yürürlüğe konulan hastalık döneminde ücretin ödenmeye devam edilmesi hakkı. 1996 ve 1997 yıllarında yapılan değişiklikler Sosyal Demokrat Parti, Birlik 90/Yeşiller ve sendikalar tarafından, bu hakkın kısıtlanmadığına dair bir başarı olarak kutlanmıştı. Aslında tam tersi olmuş, işverenler büyük bir başarı kazanmıştı. İşverenler, sendikaları savunma pozisyonuna püskürtmeyi başarmışlardır. Sendikalar sadece »zararı engellemenin« ve »eldekini kaybetmemenin« ötesinde bir şey yapamadılar. Hastalık döneminde

ücretin devam etmesini öngören her sözleşmede işverenlere imtiyazlar tanındı: 1997 yılı enflasyon beklentisi olan %1,7'nin altında ücret artırımının imzalanması (örneğin IG Metall % 1,5 yüksekliğinde artırımını kabullendi) ve Noel parasının veya 13. aylığın kesintiye uğratılması gibi.

- Sadece işçilerin finanse edeceği bir bakım sigortası yürürlüğe kondu. İşverenler ise bir tatil gününün kaldırılmasıyla olası zararlarını kompanse edebildiler.
- Özellikle sosyal açıdan en zayıf kesimlere yönelik ağır tasarruflar yapılmakta: Yaklaşık bir milyon barınmaya muhtaç insana verilen uyum yardımları azaltıldı, işsizlik yardımı ve sosyal yardım ödentileri sürekli düşürüldü.

Sayıları sürekli artan insanları fakirliğe iten sosyal kıyımın ve düşük ücretlerin gerekçesi olarak, siyaseti şirketler lehine olan koşulları yaratmaya zorlayan küreselleşme gösterilmekte. Küreselleşme tartışmaları kimi şirket yöneticisi ve siyasetçi açısından tanrının bir lütfu olarak görülmekte. Sosyal devlet, egemen ekonomi politik doktrin için, sadece bürokratlara, bazı politikacılara ve küçük çıkar gruplarına yarayan pahalı bir canavardan başka bir şey değil. Onlara göre küreselleşme tartışması ile nihayet sokaktaki adamın da anlayabileceği argümanlar oluştu: Yurtdışında artan rekabet ve Doğu Avrupa'nın düşük ücret ülkeleri kapının hemen önünde. Sosyal kırımın sorumlusunun ulusal siyaset değil de, karşı koyulamayacak küreselleşme güçleri olduğu artık daha rahat anlatılabilmekte.

Federal Almanya'daki işsizlik oranının böylesine rekor seviyelere ulaştığı bu dönemde, sosyal yardımlar şimdiye kadar olmadık şekilde »out« sayılmakta; asıl şimdi ekonomik düzenimizin mağlupları ile dayanışmada bulunulması gerekiyorken.

Sosyal yardımlarda gider patlaması yalanı

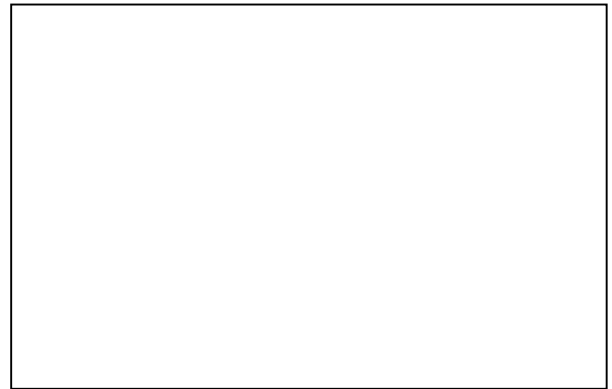
Sosyal devletin bir finansman krizi içerisinde olduğu bir gerçek. Sosyal sigorta aidatları giderek artmakta, buna rağmen sosyal giderlerin finansmanına ayrılan kamu parasının daha az olduğu görülmekte. Acaba Federal Almanya fakirleşmekte mi? Yoksa, son yıllarda sosyal giderler öylesine arttı ki, tasarruf, yani sosyal giderlerin kısıtlanması olmazsa olmaz bir zorunluluk haline mi geldi?

1995 yılında Almanya'da 1 179 milyar Alman Markı sosyal işler için harcandı. Bu giderler, örneğin emeklilik aylıklarını, sağlık, eğitim, işsizlik parası, çocuk parası ve gençlik yardımı ödentilerini içermekte. 1975 yılında bu giderlerin toplamı »yalnızca« 348 milyar Alman Markı idi (Grafik 1 ile karşılaştırınız). Ancak GSMH'mıza baktığımızda, GSMH'mızın sosyal sistemin giderleri oranında arttığını görüyoruz. Sosyal giderler kotası, yani GSMH'nın sosyal giderler için harcanan bölümü 1975 yılından bu yana pek değişmedi. Kota, o zaman da, bugün de yaklaşık %30 seviyesinde. Sosyal giderlerin veya halkın sosyal istemlerinin de aşırı derecede yükseldiği söylenemez. Yeni eyaletleri parantez içine alarak bakıldığında, Batı

GSMH ve Sosyal Giderler
1000 milyar DM olarak

Sosyal Giderler Kotası (%)

Grafik 1: 1960 – 1995 Sosyal Giderler, GSMH ve Sosyal Gider Kotası. Kaynak: Federal Çalışma Bakanlığı⁹⁵

Almanya'daki sosyal gider kotasının son 20 yıl içerisinde, doksanlı yıllarda olduğu kadar düşük olmadığı görülür (90'lı yılların sosyal gider kotası: %29). Ve bu, Batı Almanya'daki işsiz sayısının yetmişli yıllardan bu yana üç katına çıkmasına rağmen. İki Alman devletinin birleşmesinin ortaya çıkardığı ve çokça şikâyet edilen giderler ve rekor seviyedeki işsizlik dahi birleşik Almanya'nın sosyal gider kotasını, yetmişli yıllara nazaran ancak marjinal derecede artırdı (%24).

Alman sosyal sisteminin temelini, neredeyse bir asırlık bir geçmişi olan sosyal sigortalar (emeklilik, işsizlik, kaza, hastalık ve bakım sigortaları) oluşturmaktadır. Sosyal güvencenin bu ilk ağından düşen her

kişinin, finansmanını vergiler üzerinden eyaletlerin ve yerel yönetimlerin taşıdığı sosyal yardım alma hakkı bulunmaktadır. Rizikoyu oluşturması nedeniyle işverenlerin tek başına ödedikleri kaza sigortasının haricinde, diğer sosyal sigorta aidatları işverenler ve işçiler tarafından eşit paylar halinde ödenmektedir. Sosyal sigortaların müşterek finansmanındaki tek yüz kıyırtıcı istisna bakım sigortasıdır. İşverenlerin ücret yan giderlerini daha fazla artırmamak için, denkleştirme olarak bir tatil günü silindi. Bakım sigortasının aidatları ücretlerinden kesilen işçiler içinse benzeri bir kompenzasyon yapılmadı. Bu şekilde, sosyal devletin en temel prensibi, yani sosyal güvencenin müşterek finansmanı anlayışı terk edilmiş oldu.

Sosyal kesintiler (%)

Grafik 2: Brüt ücretten kesilen sosyal sigortalar aidatlarının yüzde hesabı; Kaynak: Federal Çalışma Bakanlığı ve yazarların kendi hesaplamaları

Son 15 yılda işçi ve işverenlerin ödediği sosyal sigortalar aidatları sürekli arttı ve 1997 yılında brüt ücretlerin %40'ını aştı (Grafik 2 ile karşılaştırınız).

Kendiliğinden yaratılan finansman sorunları

GSMH'nın sosyal giderler bölümü aynı kalmasına rağmen, sosyal sigorta aidatlarının yetmişli yıllardan beri sürekli artmasının nedeni ne idi?

Bunun beş temel nedeni vardır:

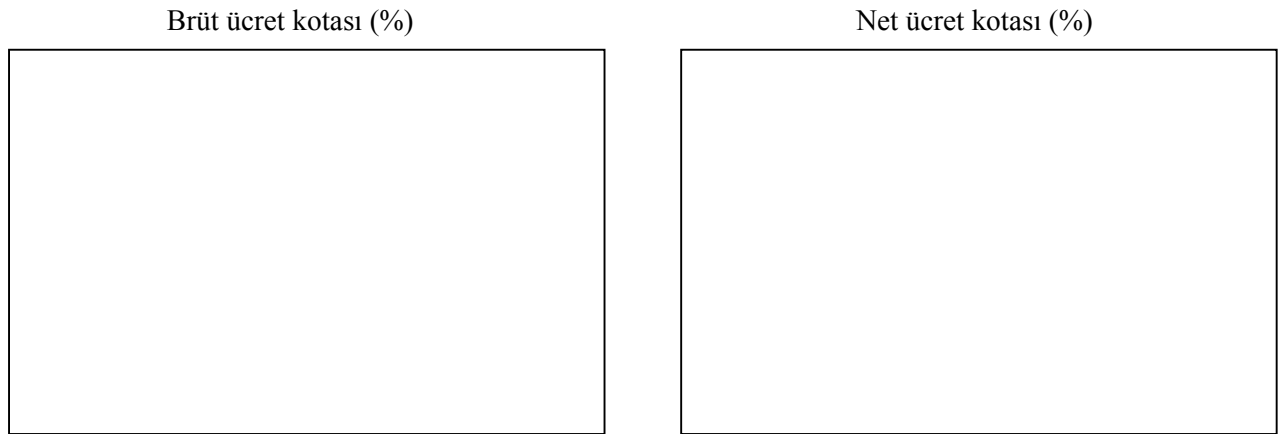
1. Sosyal sigortalar sistemine, örneğin emeklilik sigortasında olduğu gibi, sigorta kapsamı dışına düşen yükümlülüklerin eklenmesi. Aidatlarla hiç bir ilgisi olmayan yükümlülükler, emeklilik aidatlarının üçte birini oluşturmaktadırlar. Bunlar arasında savaş sonrası yükümlülükleri, eğitim döneminin hesaplamaya katılması, erken emeklilik ve çocuk yetiştirme zamanlarının hesaplamaya katılması örnekleri verilebilir. Bu yükümlülüklerin sosyal sigortalar sisteminden hariç tutulması durumunda, yani vergi gelirleri üzerinden finanse edildiklerinde, emeklilik aidatları yüzde iki indirilebilir.⁹⁶ İşsizlik sigortasında da aynı durum geçerli: aidat ödentilerinden sadece işsizlik parası (yani sigortanın asıl kapsamı) değil, mesleğinde yetkinleşme ve yeni meslek öğrenme kursları gibi yardımlar da finanse edilmektedir. Sigorta kapsamı dışındaki tüm bu yükümlülükler toplumsal görev olduklarından, sosyal sigorta aidatı mükellefi işçiler tarafından değil, yurttaşların vergileri üzerinden finanse edilmelidirler.
2. Sosyal giderlerin artmasının açık nedeni artan işsizliktir. Daha çok işsiz, daha çok sosyal sigortalar aidatı ve, devlet ile Çalışma Dairesi açısından, daha çok gider anlamına gelmektedir. 1997 yılında 4,4 milyon işsiz, devletin 170 milyar Alman Markı daha az vergi geliri elde etmesine mal olmuştur. Bu nedenle sosyal sistemin diğer bölümlerinde kısıtlama yapılmak istenmiyorsa, sosyal sigorta aidatlarının artırılması zorunludur. Sosyal devletin «ödenemez» olmasındaki asıl sorumluluk, işsizlik oranının düşürülmesi yönünde adım atmayıp, rekor düzeydeki işsizliğe neden olan siyasettedir.
3. Bir çok tam gün ve yarım gün işyerleri giderek, sosyal sigorta zorunluluğu altına düşmeyen işyerlerine dönüştürülmektedir. «620 Mark'lık» iş alanında altı milyon insan çalıştırılmaktadır. Bu, 1992 yılından bu yana %25'lik bir artış anlamına gelir. Böylelikle, özellikle perakendecilik ve otelcilik sektöründeki şirketler sosyal giderlerden tasarruf ederek, sosyal sigortaların yılda 100 milyar Alman Markı zarar etmesine neden olmaktadır.⁹⁷ Giderek bir çok bağımlı çalışan, eski işyerinde serbest çalışan olarak işine devam etmeye zorlanıyor (ya da kendiliğinden sosyal sigortalı iş sözleşmesini fesh ediyor). Bu

sözde serbest çalışanların daha yüksek brüt ücretlerinin faturasını ise, dayanışma toplumu artan sosyal sigorta aidatları ile ödüyor.

4. Alman sosyal devletinin finansman krizindeki sorumluluğun küçümsenemeyecek payı, düşük şirket vergilerinde yatmakta. Şirket kârlarının vergilendirme ortalaması %33,6'dan (1980) %15'e (1996) düştü. Toplam vergi gelirindeki gelir ve kurumlar vergisi payı 1980 ile 1995 yılları arasında %15,9'dan %3,9'a düştü. Bu azalmalar olmasa idi, federal devletin, eyaletlerin ve yerel yönetimlerin kasalarına her yıl 100 milyar Alman Markı daha akacaktı.⁹⁸ Şirket gelirlerinin artmasına rağmen, bütçelere sürekli daha az vergi girdi. Almanya'daki şirketlerin ödediği vergiler azalınca, devletin finanse etmesi gereken sosyal yükümlülükler için gerekli olan para azalmaktadır. Sigorta kapsamı dışındaki yükümlülükler de ancak yeterli gelir olduğunda, vergiler üzerinden finanse edilebilir.
5. Beşinci neden sosyal devlet tartışmalarında hiç ağza alınmamakta: İşçi ve hizmetlilerin GSMH'nın büyümesinden dışlanmaları. Konu karmaşık olduğundan, aşağıda detaylandırılarak açıklanmıştır.

Sosyal sigorta aidatları brüt ücretler üzerinden hesaplanır. Ücretlerin toplam sosyal yükümlülük giderlerinin oranında artmaması durumunda, sosyal sigorta aidatları yükseltmek zorundadır. Her ne kadar paradoks görünse de, sosyal devletin finansman krizinde Almanya'daki düşük ücret artırımının da rolü vardır. Ücretlerin ekonomik gelişmeden kopması, »halk geliri« (Alm. Volkseinkommen) ve »ücret kotası« (Alm. Lohnquote) tanımları ile ölçülür.

Halk gelirin iki bileşeni vardır: Bir tarafta işçilerin brüt ücretleri ile sosyal sigortalara ödenen işveren ve işçi payları. Diğer tarafta ise işverenlerin geliri ile servet gelirleri. Ücretlerin halk geliri içerisindeki payına brüt ücret kotası denir, yani işçi ve hizmetlilerin »pastadan ne kadar pay aldıklarına« işaret eder. Ücret kotasının yıllardan beridi süren değişimi, ücret seviyesinin işveren ve servet gelirleri karşısındaki negatif gelişimini gösteren iyi bir indikatördür. Veriler, 1982 yılında Hıristiyan Birlik Partilerinin iktidara gelişinden bu yana, aynı zaman süresi içerisinde, çalışan nüfus arasındaki oranlarının artmasına rağmen, işçi ücret kotasının hayli azaldığını göstermekte.

Grafik 3: Brüt ve net ücretlerin 1983 ile 1997 yılları arasında halk geliri içerisindeki payları; 1993 yılından sonra birleşik Almanya olarak hesaplanmıştır. Kaynak: Federal İstatistik Dairesi, DIW, yazarların kendi hesaplamaları.⁹⁹

Sosyal giderler 1980 – 1997 yılları arasında aynı GSMH gibi yaklaşık %40 arttı. Ancak, brüt ücretlerin aynı oranda artmaması nedeniyle işçi başına düşen mutlak sosyal aidat yükü çoğaldı. Brüt ücret kotasının azalması, sosyal sigorta aidatları brüt ücret üzerinden hesaplandığından, GSMH'nın sosyal sigortaların kasasına giren bölümünün azalması anlamına gelmektedir. Sosyal giderler GSMH ile aynı oranda artar, ancak brüt ücretler daha yavaş yükselirse, sosyal sigortaların finansmanı için aidat oranları yükseltilir. Ücretler aynı GSMH gibi artmış ve 4 milyon yerine, 1980 yılındaki gibi sadece 900 bin işsiz olsa idi, günümüzdeki aidat oranları 1997 yılındakinden %23 (veya 10 puan) daha az olacak ve Alman sosyal sisteminin finansman tartışmaları, aynı emeklilik aylığı seviyesinin düşürülmesi tartışması gibi, söz konusu olmayacaktı. Şu andaki aşırı yüksek sosyal sigorta aidat oranlarının nedeni, anılan beş nedende yatmaktadır. Halk arasında yaşlıların sayısının artmasında değil.

Sosyal giderler brüt ücretler üzerinden hesaplandığından, sosyal devletin finansmanında temel alınan asıl faktör brüt ücret kotasıdır. Ancak brüt ücret kotası reel ücret kaybını göstermemektedir. Asıl net ücret kotasının azalması, Almanya'daki halk gelirin nasıl dağıtıldığının gerçek boyutunu göstermektedir. İşçiler için artan vergi ve sosyal giderleri yükü ile düşen şirket ve servet gelirleri vergileri karşılaştırıldığında, dağılım haksızlığının büyüklüğü görülmektedir. İşçiler, toplumdaki refah artırımından faydalanamamaktadırlar. 1996 yılında işçiler, GSMH'nın aynı zaman süresinde %40 artmasına rağmen,

ortalama olarak 1980 yıllarındaki kadar ücret alıyorlardı. 1982'den 1992 yılına kadar olan süre içerisindeki %9'luk net ücret artışı, 1997 yılına kadar sürdürülen ekonomi mevki ve küreselleşme tartışmaları sayesinde geriye alındı. 1980 yılından bu yana bazı memur ve hizmetlilerin reel ücret geliri %10 civarında azaldı. Gidişat, bağımlı çalışanlar ekonomik büyümeden faydalanamadıklarını göstermektedir.

Ücret kotasının azalması, halk gelirinin (1996: 2 665 milyar Alman Markı) 27 milyarlık bölümünün çalışanların aleyhine dağıtılması anlamına gelmektedir. Net ücret kotası 1983 yılından bu yana 8 puan düşmeseydi, 41 milyon işçinin 1996 yılındaki ortalama yıllık ücreti 5 000 Alman Markı daha fazla olacaktı. O yıllarda şirket vergilerinin bugüne oranla daha yüksek olmasına rağmen, Almanya yine »ihracat şampiyonu« idi. Ve gene de şirket kârları, ücret artırımına yansımaktaydı.

Brüt ücretler GSMH ile aynı oranda artmalı ve ekonomi politikalarının birincil görevi işsizlikle mücadele olmalıdır. Böyle davranmak yerine sosyal giderlerde kısıtlamalarda bulunmak, iyi örgütlenmiş işverenler lobisinin istemlerini yerine getirmek anlamına gelmektedir ve sonuçta, finansman sorunları çözülemeyecektir. Sosyal sigorta aidat oranları ancak işsizliğin azaltılması ve ücretlerin yükseltilmesi ile düşürülebilir. Gelecekte de, küreselleşme ve ekonomi mevki olma adına ücret gelirlerinin ve şirket vergilerinin azaltılması dayatılacaktır. Sosyal sigorta aidatları daha da artacak ve bu süreç, devlet giderlerinin artması ile bağlantılı olarak, »pastadan« sosyal giderlere çok pay ayrıldığı telkininde bulunulacaktır. Ancak, gerçek bu değil. Sosyal giderlerin, eskiden olduğu gibi, bugünde finanse edilmesi olanaklıdır. Finansman sorunları ise yanlış politikalar sonucunda kendiliğinden yaratılmıştır.

Mevkii avantajı olarak sosyal devlet

»Sadece sosyal açıdan barışık bir toplum uzun vadede muvaffak olacaktır.«

Alman Ulusal Vakfı

17./18.1.1997 tarihli SZ gazetesinde

Giderler üzerinden sürdürülen bir sosyal devlet tartışması, tartışma değil, sosyal devletin yok edilmesine yönelik ilk adımdır. Sosyal devlet tartışması ekonomik bakış açısından sürdürüldüğünde, Alman sosyal güvenlik sisteminin küçümsenemeyecek bir mevki avantajı olduğu görülür. Sosyal devlet, dünya piyasalarındaki yarışta Alman ekonomisini tökezleten bir engel değil, Almanya'nın ekonomi mevki olarak çekici olmasını sağlayan önemli bir faktördür. Bir şirket üretim işletmesinin hangi ülkede kuracağına karar verirken, ücretleri ve ücret yan giderlerini sadece bir çok faktörden birisi olarak görmektedir. Olası üretim mevkiilerinin oluşturulmasının değerlendirilmesinde, işleyen bir sosyal sistem önemli rol oynamaktadır. Sosyal haklar, sosyal güvence ve sosyal barış ile işçilerin produktivite artırımlarıdır. Produktivite ise uluslararası rekabet yetisinin kazanılmasında belirleyici rol oynamaktadır. Sosyal güvencenin bu önemli rolü, özellikle sosyal kıyım ülkeleri olan ABD ve Büyük Britanya ile karşılaştırma yapıldığında, daha belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. Her iki ülkedeki produktivite Federal Almanya'ya nazaran çok daha düşüktür. Sosyal yükümlülükleri musibet bir zorunluluk olarak algılayan yeni liberal yaklaşımlar çerçevesinde produktivite, maalesef akliselim girişimciliğin tersine tasarrufla yok edilmeye çalışılmaktadır.

Sosyal barış, sosyal sisteme bağlı olan bir mevki faktörüdür. Grev, şirketler için yüklü gidere mal olan üretim kesintisi anlamına gelmektedir. 1989 ile 1993 yılları arasında bin işçiye düşen ortalama grev günü Yunanistan'da 586, İtalya'da 223, İngiltere'de 70, ABD'de 66 ve Almanya'da 17 idi. 1997 Şubat'ında, işçilerini sömürerek mevki avantajı sağlayan Güney Kore'de - bu çokça övülen Asya'lı ekonomi muciti ülkede - ekonomi mevkiinin ne denli zayıf temeller üzerine kurulu olduğu görüldü. Bu ülkede işçileri keyfi olarak işten çıkarılması yasal ve 54,5 saatlik iş haftası kuralı. Sonucunda işçi ve öğrencilerin ülke çapındaki ayaklanması, ülkenin en önemli sanayi sektörlerindeki (otomotiv ve gemi yapımı) üretimi ve kamu idaresinin işlerliğini günlerce aksattı.¹⁰⁰

Grevlerin, artan kriminalitenin ve şiddet yatınlığının yatırımcılar için mevki kararını verirken olumlu rol oynayan faktörler olmadığı açık. Sosyal devlet orta vadede mevki dezavantajı değildir, sadece *kısa vadede* spekülörlerin kârını azaltan bir sistemdir. Çünkü yalnızca kısa vadeli hedefler ışığında düşük ücret bölgelerine yatırım yapmak kâr getirmektedir. İşçilerin sömürülmesi bir mevki avantajı olabilir - ta ki işçiler ayaklanana kadar.

Almanya'da zenginlik

Alman'lar bugüne kadar tasarruf hesaplarına, hisse senetleri depolarına, sabit faizli kâğıtlara v. b. hesaplara toplam 5 300 milyar Alman Markı yatırmış durumda. Bu tasarruflar günde bir milyar artmakta ve bu servete verilen faizler *günde* 900 milyon Alman Markı'nı aşmaktadır.¹⁰¹ Ancak gerçekten zengin olanlar ise küçük

bir azınlıktır. 1988 yılında Alman'ların %10'u net para servetinin %50'sine ve hisse senetlerinin %99,3'üne sahipken, fakirlerin yarısı toplam servetin sadece %1,3'üne sahipti. Daha 1988 yılındayken halkın %1'i var olan tüm hisse senetlerinin %53,7'sini elinde tutuyordu. Son gelir ve tüketim araştırmasına göre sermaye konsantrasyonu daha da artmış durumda.¹⁰²

En zengin yurttaşlarımızın faiz gelirlerini, tek tek her federal yurttaş – borçlu olmasa dahi – finanse etmektedir. Çünkü hepimiz devlet ve şirket borçlarının faizini ödemek zorundayız: Devletin, faiz yükümlülüklerini vergi gelirlerinden karşılaması nedeniyle vergi mükellefi olarak ve şirketlerin sermaye masraflarını ve diğer giderlerini ürün fiyatlarına yansıttıklarından, tüketici olarak. Süpermarkette yapılan her alışveriş, aynı zamanda faizden kâr edenleri sübvansede etmek anlamına gelmektedir.

1950 yılında bir işçi sadece faiz giderlerini ödemek için üç hafta çalışmak zorundaydı. 1970 yılında yedi hafta ve 1990 yılında ise onbir hafta çalışmak zorunda kalmıştı. Bugün ise nakit sermayeye gelen faiz ödentilerini karşılamak için üç ay çalışmak zorundayız. Bir diğer deyişle: gelirimizin dörtte biri faizden kâr edenlerin cebine inmektedir. Örneğin kira gelirleri gibi, nakit olmayan sermaye gelirleri de hesaplanırsa, her ailenin ortalama 100 Mark'lık giderinden 40 Alman Markı faizcilere gitmektedir.¹⁰³

Faizden kâr edenler arasında olup olmadığımızı kendiniz basit bir şekilde hesaplayabilirsiniz: Eğer 100 Alman Markı değerindeki giderlerden yalnızca 40 Alman Markı faizlere gidiyorsa (yani tüm gelirlerin %40'ı), faiz gelirleri ile faiz giderlerinin eşit olabilmesi için, faiz geliriniz yıllık giderlerin %40'ından fazla olmalıdır. Bir ailenin yıllık giderinin 50 000 Alman Markı olduğunu varsayalım. Bu giderlerin %40'ı, yani 20 000 Alman Markı faiz ödentileridir. Tasarruflara verilen %5'lik faiz oranında bu ailenin faiz bilançosunu denkleştirebilmesi için 400 000 Alman Markı'nı faize yatırmış olması gerekir (400 000'in %5'i 20 000'dir). Yani %5'lik faiz ortamında bu aile, faiz mağluplarından sayılmaması için, senelik giderlerinin sekiz katı yüksekliğinde bir tasarrufa sahip olmalıdır.

Almanya'daki ailelerin yüzde sekseni, kendi tasarrufları için aldıkları faizden çok daha fazlasını faiz gideri olarak ödemek zorundadır. Sadece yüzde onluk bir kesimde bu bilanço eşitlenmiş durumdadır. Diğer yüzde onluk kesim ise, tasarruf faizlerinden kâr yapabilmektedir – hem de hayli yüksek kâr. Para otomatikman az sayıdaki faiz kârcılarının elinde toplanmaktadır.¹⁰⁴ Diğer tarafta ise iki milyondan fazla aile iflasın eşliğindedir, yani borçlarını ödeyemeyecek durumdadır.¹⁰⁵ Böylelikle çokça anılan zengin ve fakir arasındaki makas ağız giderek açılmaktadır. Gelir milyonerlerinin sayısı, yüzde hesabıyla, aynı sosyal yardıma muhtaç olanların sayısı kadar artmaktadır.

Almanya'daki servetin eşitsiz dağılımı miraslarla daha da katmerleşecek. Bir çok Alman ailenin çocukları olmadığından, miraslar yakın akrabalarından kalmaktadır. Veriler, 1996 ile 2000 yılları arasında 1,7 milyon defa miras kalacağını ve böylelikle 3 600 milyar Alman Markı'nın bir sonraki kuşaklara akacağını göstermektedir.¹⁰⁶ Sonucunda, miras kuşağının elinde müthiş bir servet yoğunluğu oluşacaktır.

Servetler sadece özel kişilerce yığılmamakta: en iyi »tasarrufçular«, sürekli artan bir servete sahip olan bankalar, sigortalar ve sanayi şirketleridir. Federal Almanya'da şirket sektöründe yatırıma giden sermayenin çok daha fazlası hesaplarda tutulmaktadır. Federal Merkez Bankası istatistiklerine göre, şirketlerin yurtiçi ve dışındaki bankalarda bulunan hesaplarında yaklaşık 985 milyar Alman Markı yatmaktadır. Muhteşem şirket kârları işletme yatırımlarına yönelmemekte, tasarruf edilerek, spekülatif yatırımlara aktarılmaktadır. Bu trend artan kâr kotası nedeniyle hızlanmaktadır.¹⁰⁷

Sosyal devlet finanse edilebilir

Küresel ticarete yoğunlaşma insanlık düşmanı bir sosyal yıkım spiriline yolaçmaktadır. Kısa vadeli gider avantajları kazanmak için sosyal yükümlülükler azaltılmakta ve potansiyel yatırımcıları kaçırmak istemeyen diğer ülkelere örnek olmaktadır. Böylelikle ekonomik açıdan dahi gerekçelendirilemeyen bir sosyal yıkım yarışı başlamaktadır. Ekonomi mevkiilerinin küresel rekabetinde, üretkenliğin zarar görebileceği derecede sosyal kısıntılara gidilmesi, esas itibarıyla mantıksızdır. Tabii ki »daha ucuz« mevkiiler mevcuttur. Örneğin Brezilya'da, Almanya'ya nazaran, daha küçük bir üst azınlık için daha ucuza otomobil üretilebilmektedir. Ancak »sosyal barışın«, eşit gelir dağılımının ve stabil bir toplumun bizim için ne kadar değerli olduğuna, biz karar vermeliyiz.

Ülkemizin bir fakirlik ve zenginlik sorunu vardır. Sosyal kıyım, var olan sosyal haksızlıkları derinleştirmekte, sosyal kısıntılar özellikle az gelirli kesimleri vurmaktadır. Sosyal devlet, ondan yararlananlar tarafından değil, »özgür« küresel piyasa ekonomisinin galipleri tarafından yok edilmek istenmektedir. »İcraat tekrar kârlı olmalıdır« sloganı, her ay parmaklarını dahi oynatmadan faiz gelirlerinin ceplerine indirenler tarafından ifade edilmektedir.

Sosyal devlet dizginsiz kapitalizmin antisosyal sonuçlarını engelleyebilir. Sosyal yıkım mevkii avantajı haline geldiğinde, mevkii yarışını yavaşlatmak zorundayız. Küreselleşen sermaye ve ürün piyasası sosyal yıkım spiriline yol açıyorsa, ürün ve sermayenin dünya çapındaki mobilitesi azaltılmak zorundadır. Sosyal yükümlülüklerin finanse edilebilmesi için gerekli olan miktarlar her zaman vardı ve bugün de mevcuttur. Ancak: küresel sermaye piyasasında her türlü kaçış olanağına sahip olan sermayedarlara nasıl vergi ödetilecek? Sermaye – söylenene göre - »ürkek bir geyik« gibi, vergi tehlikesini gördüğünde hemen kaçmaktadır. Kaynak vergisinin yürürlüğe konması ve ardından vergi cenneti Lüksemburg'a tahminen 800 milyar Alman Mark'lık sermayenin kaçması örneği bunu çok açık göstermektedir.¹⁰⁸

3. Yalan

»Küreselleşme işsizliği aşmak için bir şanstır.«

»Almanya'nın dünya ticaretindeki işpazarı bilançosu genel olarak pozitifdir.

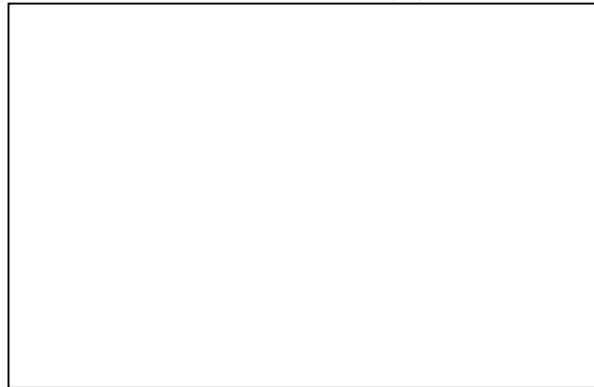
Tekstil, giyim ve optik sanayi alanlarındaki işyerleri kaybı, yeni ve daha değerli ithalat işyerleri ile kompanse edilmiştir.«

Nikolaus Piper, »Korku faktörü dünya piyasası«¹⁰⁹

Avrupa Birliği ülkelerindeki işsizlik kotası durdurulamayacak bir şekilde 20 milyon sınırına yaklaşmaktadır.¹¹⁰ 1998 Şubat'ında Federal Almanya'da yaklaşık 5 milyon insan işsizdi. Bu sayı, halkın çalışabilir kesiminin %13'üne eşittir. Ancak bu sayılar, işsizliğin gerçek boyutlarını vermemektedir. Çalışmak isteyen, ama iş aramayı artık bırakmış olanları (»sessiz rezerv«), meslek değiştirme kurslarına kısa süreli olarak devam edenleri, istemeden kısa çalışmada olanları ve erken emekliliğe ayrılanları da hesaba katarsak, Federal Almanya'da 8 milyon işyeri açığı olduğunu görürüz.¹¹¹ Bu sayı %20 seviyesindeki »gerçek« işsizlik kotasına eşittir.

Artık bu sayı bizi şoka uğratmamaktadır. Çünkü soyut sayılara çoktan alıştık. İşsizliğin rekor seviyeye ulaştığı haberlerini, gazetelerdeki bir kaç eleştiri çığılığı takip ettikten sonra, tekrar gündelik hayata dönmekte. Çünkü işsizlik kotaları, işsizlerin sosyal sefaletini ve çektikleri acıları anlatmamaktadır. Özellikle uzun süredir işsiz olanlar, artık çıkamayacakları bir sosyal iniş girdabına düşmektedirler. Yolun sonunda alkolizm, depresyon, hastalıklar ve ekstrem durumlarda ihtihar onları beklemektedir.¹¹² Buna hergün işyerini kaybetmeyi hesaplayanların korkusu da eklenmelidir.

İşsizlik kotası (%)

Grafik 4: Almanya'daki işsizliğin gelişmesi; 1990 yılından itibaren birleşik Almanya. Kaynaklar: ISW Wirtschaftsinfo extra No.25, Hardes

İşsizlik genellikle pek göze görünmeyen bir sorundur. Kentlerimizi dolaşanlar çoğunlukla refah ve rahatlatıcı bir gündelik hayatın resmini görmektedir. Ancak insanın kendisi işsiz olduğunda veya işsizlik tehditini yaşadığında, asıl rahatsızlıklar gün yüzüne çıkmaktadır. 1982 yılında bir milyonu bulan işsizlik skandal olarak algılanıp, Helmut Schmidt hükümetinin düşmesine yol açarken, bugün beş milyon sınırını aşan resmî işsizlik sayıları, sanki kadermiş gibi kabullenilmektedir. İnsanlarla alay edercesine, resmî kotanın marjinal düşüşleri heyecanlı bir şekilde, işpazarındaki durum iyiye gidiyormuş gibi kutlanılarak lanse edilmektedir. Halbuki, kitlesel işsizliğin sonu daha hâla görülmemektedir.

Şu andaki kalıcı kitlesel işsizlik esas itibarıyla iki adımda oluştu: 1973/74 yıllarındaki petrol krizi nedeniyle iki katına çıkan işsizlik, bir milyon sınırını aştı ve 1981 ile 1983 yılları arasındaki resesyon

sonucunda iki yıl içerisinde tekrar iki katına çıktı. İlk petrol fiyatı şokundan sonra, hızlı ekonomik gelişmenin yaşandığı dönemlerde işsizlik oranı çok daha az düştü. 1975 – 1980 ve 1982 – 1990 dönemleri için »merdivenleşme« tanımı kullanılmaktadır. 1996 yılında işsizlik Batı Almanya’da üç milyon sınırını aştı. 1997 yılında ise resmî verilere göre 4,36 milyon insan işsizdi.

Jobless growth: İşyeri yaratılmaksızın ekonomik büyüme

1983 yılından 1992 yılına kadar geçen on yıllık süreçte Federal Almanya’da GSMH reel olarak yaklaşık %31’e çıktı.¹¹³ Aynı zaman içerisinde, işveren taraftarı ve arza dayalı politikadan beklenenden az olmak üzere, işyerlerinin sayısı %12 arttı. Ancak 1991 yılından itibaren tamamen yeni bir gelişme gözlemlendi. 1991 ve 1996 yılları arasında, %10’dan fazla olan bir reel ekonomik büyümeye rağmen, iki milyondan fazla işyeri yok edildi. Sadece 1996 yılındaki ekonomik büyümeye rağmen 350 000 işyeri yok edildi.

Şansölye Helmut Kohl, 1997’yi 1998’e bağlayan gecede yaptığı konuşmada şunları söylüyordu: »... %2,5 ile %3’lük bir büyüme bekleyebiliriz. Bu beklenti, haklı olarak, işpazarındaki durumun iyiye gideceğine dair umutlarımızı desteklemektedir. Reformlarımız, daha çok ekonomik büyümeyi hedeflemektedir. Bu ise, yeni işyerlerinin yaratılmasının ön koşuludur.« Ancak, GSMH’nın artışı anlamına gelen ekonomik büyüme, aynı zamanda otomatikmen yeni işyerlerinin yaratılacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü, rasyonelleştirme sonucunda daha çok ürün daha az çalışanla üretilebilmekte ve GSMH’nın artması sağlanmaktadır. 1997 yılında, rasyonelleştirme sonucunda kaybedilen işyerlerinin sayısını tekrar denkleştirebilmek için %3,7’lik bir ekonomik büyümeye ihtiyaç vardı. 1997 yılındaki ekonomik büyüme sadece %2,2 olduğundan, işyerlerinin %1,4’ü kayboldu.¹¹⁴ Gerçekçi olmayan %4,5’lik ekonomik büyüme varsayımı dahi (sabit kılan çalışma süresi hesaplanarak) toplam süreç içerisinde sadece üç milyon işyeri yaratılabilirdi. Sekiz milyon işyeri açığının olduğu bu dönemde, bu ütöpik büyüme hayali dahi işsizliğin kaldırılmasına yeterli olamamaktadır. Ayrıca bu, zaten ekolojik açıdan kabullenilemez bir gelişme olurdu. Görüldüğü kadarıyla, ekonomik büyüme işsizlik sorununu çözebilecek bir model değil. »Yeni işyerleri için, yeni büyüme atımları« ve benzeri sloganlar, geçmişin hayalleridir. Siyaset, eski denklemlerin geçerliliğini yitirdiğini hâla görememekte, ekonomimiz, yeni işyerleri yaratılmaksızın büyümeye devam etmektedir.

Arza dayalı ekonomi politikalarının taraftarları için yüksek şirket kârları her zaman yeni işyerlerinin yaratılmasının garantisi olarak algılanmıştır. Kârlılığı realize edebilmek içinse, şirket vergilerinin azaltılması ve ücretlerin olanaklı olduğunca düşük tutulması zorunlu görülmektedir. Federal Almanya’da yeterince şirket kârı mevcuttur ve bu kârlar yatırıma da yönelmektedir. Ancak bu yatırımlar daha çok rasyonelleştirme olanaklarına yönelik olan yatırımlardır. Artan şirket kârları yeni işyerleri yaratmaya değil, giderleri kısıtlama amacıyla, var olanları yok etmeye harcanmaktadır. İşyoğunluğu olan üretim bölümlerinin yurtdışına aktarılması da bu adımlar içerisinde yer almaktadır. Rasyonelleştirmeye yönelik yatırımlar daha çok kâr sağladığından, neden işyerlerine yatırım yapılınsın ki? Aynı süreç içerisinde reel ücretlerin düşmesi ve devletin tasarrufa yönelmesi nedeniyle özel tüketim ile devletin tüketimi durgunlaşmaktadır – bu da, yeni işyerlerinin yaratılmasını daha da engellemektedir.

Çokça olması gerektiğinden söz edilen »inovasyon yetisi« de bu durumda bir şey değiştirmeyecektir. Böylelikle işsizlik sorununun çözüleceği umudu boşa çıkmaktadır. Almanya’da, aynı televizyon veya radyo gibi dünya pazarı potansiyeli olan yeni teknolojiler ve yeni ürünler geliştirilse ve üretilse dahi, bunlar genellikle otomatikleştirilmiş üretim işletmelerinde üretilecektir. Yani, yeni işyerleri bu şekilde yaratılmayacaktır. Birlikte sadece 85 000 çalışanı olan yüksek teknoloji şirketleri Intel ve Microsoft’un örnekleri de bunu göstermektedir.

Shareholder value

Ciba – Geigy ve Sandoz çok iyi ekonomik potansiyelleri olan iki bağımsız kimya şirketleriydiler. 1995 yılında her iki şirket de yüksek kâr yaptılar. Buna rağmen, 1996 Mayıs’ında bu iki anonim şirket birleşti. Herhangi bir zayıf işletmeyi güçlendirmek için değil, sadece ve sadece kullanılan sermayenin getireceği kârları yükseltmek için.¹¹⁵ Çünkü bu iki işletmenin birleşmesi sonucunda gereksiz işyerleri azaltılacak (bu örnekte 15 000 işyeri), üretim giderleri düşecek ve kârlılık oranı artacaktı. Ciba – Geigy ve Sandoz’un birleşeceği haberleri çıkar çıkmaz, neden hisse senetleri rayicinin yükseldiği buradan anlaşılabilir.

Federal Almanya’daki en büyük şirketler anonim şirketlerdir. Sadece Siemens, Daimler – Benz ve Alman Demiryolları A.Ş. Deutsche Bundesbahn AG birlikte neredeyse bir milyon insanı çalıştırmaktadırlar.¹¹⁶ Bu şirketlerin hisse senetleri dünya çapında satılmaktadır. Yatırımcıların ezici çoğunluğunun ilgisi işyerlerinin güvence altına alınmasına, meslek öğretimine ve araştırmaya yönelik

değildir. Aile şirketleri ve çalışanların yönetiminde belirleyici rol oynadıkları şirketler ile, kısa vadede yüksek kâr sağlanması gereken anonim şirketler arasındaki en temel fark işte burada yatmaktadır.

Sadece kâr yapmak da artık yeterli görülmemektedir – hissedarlar yatırdıkları sermayelerinin, yani hisse senetlerinin, olanaklı olduğunca yüksek rant sağlanmasını istiyorlar. »Shareholder value« bu baskının adıdır ve şirket hisse senetlerinin değer artırımını tanımlamaktadır. Hisse senetlerinin rayici sürekli yükselmelidir, yoksa yatırımcılar daha yüksek kâr getiren diğer yatırım şekillerine yönelirler. Bu mekanizma sadece bir şirketin ürünlerini satarak kâr yapmasını içermeyip, kârın mutlaka bugün maksimize edilmesi zorunluluğunu da içermektedir. Şirketlerin sosyal hedeflerinin de olmasını zorunlu kılan sosyaldemokrat mutabakat dönemi artık çok gerilerde kaldı. Büyük şirketlerin başarı oranı için artık işçilerine ve hizmetlilerine karşı olan sorumluluğu, şirketin büyümesi ve kârları değil, shareholder value, maksimal kârlılık, borsadaki yükseliş ve sermaye rantı kıstas olarak sayılmaktadır. Büyük şirketler üzerindeki bu baskı artık bir realitedir. Özellikle Amerikan ve İngiliz fonları milyarlık sermayelerle Alman sanayiine katılmakta ve, ABD’de olduğu gibi, yatırılan sermayeye alınan rantın %10’nun üzerinde olmasını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.¹¹⁷ Veba (%15,0) ve Hoechst (%14,6) gibi Alman anonim şirketleri bu talepleri yerine getirmiş durumdadırlar. Gerçi Siemens (%1,75) ve Daimler (%0,46) gibi büyük şirketler de kâr getiren rantları sağlamaktadırlar¹¹⁸, ama rantlar düşük olduğunda hissedarlar, yani bankalar sabırsızlanmakta ve murakebe meclislerinde daha yüksek rantlara yönelik kararlar alınmaktadır. İşte bu nedenle Siemens ve Daimler’de kâr edilmesine rağmen, işyeri azaltılmasına gidilmektedir.

Küreselleşme nedeniyle borsadan sermaye toplayan şirketler, gider azaltma yönünde ikili bir baskıya maruz kalmaktadırlar: ürünler, bir tarafta ucuz ve rekabet edilebilecek, diğer tarafta ise yüksek sermaye rantı getirebilecek şekilde üretilmek zorundadırlar. Ürün piyasasının küreselleşmesi, ürünlerin rekabetini artırırken, sermaye piyasasının küreselleşmesi de »üretim süreçlerinin« rekabetini artırmaktadır. Artık sadece benzer ürünler değil, örneğin matkap ve otomobil gibi farklı ürünler de birbirleri ile rekabet halindedir.: Otomobil üreticisi BMW, aynı matkap üreticisi Bosch’un sağladığı sermaye rantını göstermek durumundadır – aksi takdirde yönetim kurullarının hiç hoşuna gitmeyecek kararlar alınacaktır. Rekabetin bu şekli, üretim süreçlerini daha efisien (Alm. Effizient) yapmakta, ancak ürünleri ucuzlatmamaktadır- bu rekabet tüketiciye yaramazken, sadece bankalar, yatırım fonları ve spekülörler gibi yatırımcılara fayda sağlamaktadır.

Yüksek kâr dağılımı tüketiciler için pahalı ürün fiyatları ve işyerlerindeki işçilere düşük ücret ödenmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Eğer Amerikalı mikro prozesör üreticisi Intel gibi bir sanayi işletmesi %25 kârlılık sağlıyorsa, aslında ürünlerini çok daha ucuza arz edebilir.¹¹⁹ Ancak ürün fiyatı ile üretim giderleri arasındaki bağlantı giderek azalmaktadır – müşteri sonuçta hissedarın kârını ödemektedir. Diğer yanda ise yüksek kârlar, şirket çalışanlarının yeterli derecede örgütlü olmadığını göstermektedir. Çünkü şirketler ürün piyasasında rekabet yetisine sahip olmak için, işçi ücretlerini çok daha yüksek tutmaya zorlanabilirlerdi.

Yüksek rantlar, ürün tarafındaki rekabet esasının işlemediğine işaret etmektedir. – sermaye tarafında ise bu esas çok iyi işliyor. Intel, belirli kullanım alanları için üretilen mikro prozesörlerin neredeyse tek arz edicisi. Piyasa gücü ve olağanüstü yüksek kârlar, Intel’in yeni bilgisayar teknolojisi kuşaklarını geliştirerek tekel gücünü artırmasına olanak sağlıyor. Aynısı – yeni Windows programlarının tüketici açısından kalite artırımını getirip getirmediğinden bağımsız olarak – piyasa hâkimiyeti nedeniyle astronomik kârlar sağlayan transnasyonel Microsoft şirketi için de geçerlidir.

Rasyonalleştirmenin yeni boyutları

Rasyonalleştirme, kitlesel işsizliğe yol açarak, ekonominin süper benzini haline geldi. Rasyonalleştirme ekonominin her dalında yürütülmekte; gerçek potansiyeli ise daha tam olarak kullanılmadı. Bu durumdan en fazla sanayi sektörü etkileniyor, ancak, işpazarının umudu haline gelmiş olan hizmetler sektörü de rasyonalleştirmeden payını alıyor. Amerikan bankaları sıradan hesaplara, Alman bankalarının tasarruf hesaplarına ödediklerinden daha fazla faiz sunuyorlar. Zaten bu nedenle şube çalıştırmamaktadırlar. Diğer tarafta ise, günde 24 saat telefon hizmeti sunuyorlar. Telefon bankacılığını kabullenen insan sayısı giderek artmakta. Bankalar giderek daha çok çalışanlarını işten çıkartıyorlar.

- Deutsche Bank 1996 yılında 64 şubesini kapattı, 2 250 çalışanını işten çıkardı ve işletme sonuçlarını %37 artırarak 2,2 milyar Alman Markı kâr yaptı.
- Almanya’nın ikinci büyük kredi enstitüsü olan Dresdner Bank 1995 ile 1997 yılları arasında çalışanlarının %10’unu işten çıkardı.¹²⁰
- 1991 ve 1995 yılları arasında Alman sanayinde 223 bini makina sanayinde, 165 bini elektro işdalında, 160 bini otomotivde ve 73 bini kimya sektöründe olmak üzere, toplam 1,2 milyon işyeri kayboldu.

- Rüsselsheim'daki Opel şirketi de durumundan hoşnut: 1996 Ocak ve Kasım ayları arasında üretimi %14 (veya 285 000 otomobil) arttı. Bu otomobiller bir önceki yıla nazaran %4,1 daha az çalışanla, yani 11 650 kişilik personelle üretildi.¹²¹
- 1996 yılında Volkswagen şirketinde, 1990 yılındakinden 20 000 daha az olmak üzere toplam 241 000 kişi çalışıyordu. Şirketin hisse senetleri sadece 1996 yılında %93 değer kazandı. Aynı yıl yurtiçindeki tüm işyerlerinin %6'sı yok edilmişti. Bu gelişme Volkswagen'in cirosunu %13,6 arttırmasını ve vergi sonrası kârını iki katına çıkarmasını sağladı.
- 1996 yılında Daimler ve BASF'in verileri de bunlara benzemekte: Daimler 87 000, BASF 28 000 işyerini yok etti, hisse senetleri ise Daimler'de %75, BASF'de %98 değer kazandı.¹²²
- Siemens %10 civarında bir rasyonelleştirme potansiyeli olduğunu açıklamakta. Bu sayının daha yüksek olduğu tahmin ediliyor. Siemens 1992 yılından beri sürekli azalan çalışan sayısı ile artan cirolar ve kârlar kaydetmekte. Sadece 1996 yılında şirket kârı %20 artarak 2,5 milyar Alman Markı'na ulaştı. 1992 ve 1996 yılları arasında ise Almanya'daki işletmelerinde bulunan çalışan sayısı 50 bin azalarak 200 bine düştü.
- Eski kamu şirketlerindeki rasyonelleştirme potansiyelleri ise çok daha yüksek: Alman demiryolları Deutsche Bundesbahn AG 2000 yılına kadar 300 bin kişilik personel sayısını 200 bine indirmek istiyor. Alman Postası Deutsche Post AG ise, 2000 yılına kadar 68 bin işyerini yok etmeyi planlamakta.¹²³

Bu sadece bir başlangıç. Rasyonelleştirme girişimleri sonucunda toplam dört milyon işyeri ciddi tehdit altında. Bunu görmek için Alman şirketlerinin produktivitelelerini bazı Amerikan şirketlerinki ile karşılaştırmak yeterli olacaktır. Amerika'nın en büyük bankalarından biri olan Citicorp bankasında tek bir hizmetli ile 68 000 ABD Doları ciro yapılabilmektedir. Eğer Deutsche Bank aynı »produktiviteyi« yakalamak isterse, 74 000 çalışanın %42'sini, yani 30 000 çalışanın işten çıkartmak zorundadır. Dresdner ve Commerzbank ise, Amerika'daki kârlılık oranlarına erişebilmek için, çalışanlarının yarısının işine son vermek zorundadır. Amerikan telekomünikasyon şirketi Pasific Telesis'de tek bir çalışan 296 tefon bağlantısına bakmak zorunda. Alman Telekom'unda ise bir kişi sadece 174 telefon bağlantısını idare ediyor. Deutsche Telekom'un idarî yapısı Amerika'lılara nazaran çok daha büyük ve hantal. Amerikan kıstaslarını uygulamak için 225 000 hizmetlisinden 92 binini işten çıkarması gerekmektedir. Böylesi yaklaşımları tabii ki ekonominin hemen her alanında bulmak olanaklı. Örneğin havayolları şirketlerinde (Lufthansa'da 20 000 personel fazlası var) ve sigorta şirketlerinde (100 bin kişi işten çıkarılabilir) benzer adımların atılması söz konusu.¹²⁴

Yukarıda anılan efisyens kriterlerine göre »gereksiz« olan işçiler »üretken« olamazlar. Böylesi personel yeni yapılanmaya gidilerek işten atılırsa, giderler azalır ve Shareholder value yükselir. Günümüzdeki borsa rayiçleri gelecekteki olası işten çıkarmaların kararını şimdiden verdirmekte ve şirketleri bu adımları atmaya zorlamaktadır. Alman hisse senetleri indeksi DAX'ın rekor seviyelere uçmasının nedeni burada yatmaktadır. DAX 1991 yılından 1997 başlangıcına kadar efsanevi bir şekilde %247 arttı. Aynı sürede iki milyondan fazla işyeri yok edildi.¹²⁵

Yüzde 20 / Yüzde 80 toplumu

Bugün, tüm işletmelerde var olan ve insan gücünün yerine geçebilecek teknolojiler kullanıma sokulsa, sadece Batı Almanya'da yaklaşık dokuz milyon işyeri yok olacaktır. Böyle olsaydı işsizlik oranı %38'e çıkardı.¹²⁶ Kuramsal olarak eldeki rasyonelleştirme potansiyeli bütünüyle kullanılmış olsaydı, bütün ürün ve hizmetler halkın sadece %20'si tarafından üretilebilir, geri kalan %80'i ise işsiz olurdu.¹²⁷ Demokratik bir toplumun bunu taşıyamayacağı tartışmasız bir gerçek. O zaman, şu andaki rasyonelleştirme ve efisyens deliliği daha nereye kadar devam edecek? Bir işçi, işletmesi için gereksiz hale gelebilir, ama, yaşamasını ve kendine değer verme duygularını sağlamakla yükümlü olan toplumda yaşamaya devam edecektir. Aksi takdirde toplumun zengin olan beşte birlik azınlığı, kendisini dikenli tellerin arkasına çekecek ve geride kalan çoğunluk, ikiyüz yıllık sanayileşmeden sonra toplumsal ilerlemenin nerede kaldığını haklı olarak soracaktır.

Ücret seviyesinden ve sosyal ve çevre standartlarından bağımsız olarak, insanların sürekli artan bir bölümü »gereksiz« görülmektedir. Herhangi bir sanayi veya örgütlenme yapılanması var oldandan daha tesirli olduğu anlaşıldığında, hissedarların baskısı ile, kâr getiren yola, yani Shareholder value yoluna girilecektir. Ve piyasalar birbirleri ile ne kadar fazla bağlanırlarsa, bu baskı o denli yüksek olacaktır.

İnsanî açıdan bakıldığında, küreselleşme tartışmalarının en aymaz yalanı, küreselleşme sayesinde yeni işyerlerinin yaratıldığı yalanıdır. Küresel ekonomi trendi, çözeceğini söylediği sorunlar kadar yeni sorunlar yaratmaktadır. İşsizliğin günümüzdeki bu boyutu, birbirleri ile küresel rekabette olan malî, ürün ve hisse senedei piyasaları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Aslında yeterince iş mevcuttur, ama sadece işyeri yaratmakla %15 rant sağlanamamaktadır. Sosyal ve ekolojik alanda milyonlarca insan için iş olanağı

bulunmaktadır – ancak küreselleşen sermaye bunu hiç bir zaman finanse etmeyecektir. İşsizlikle mücadelede ekonomik büyüme, inovasyon ve uygun şirket koşulları, küreselleşme ile tesirlerini kaybetmiş olan eski reçetelerdir.

Efisyent bir işyeri, belki efisyent olmayan iki işyerinden daha kârlıdır. Ancak böylesi bir işyerinin, eskisine nazaran yaşam kalitesini artıracığı son derece kuşkuludur. Küreselleşme, sonucunda yaşamımızla tekniğin ritmine uymamızı dayatmaktadır.

4. Yalan

»Almanya'daki ücretler çok yüksektir«

»Ücret artırımları artık belirli bir süre enflasyon oranının altında kalacaktır...

Her yıl daha çok para ve daha çok boş zaman alışkanlığı artık bitmelidir.«

Siemens şefi v. Pierer¹²⁸

İster Şansölye, ister ekonomist veya işveren temsilcisi olusun, Almanya mevkiinin çekiciliğini kaybetmesinin sorumlusu tanıtılırken hepsi bir noktada hemfikir olmaktadır: Yüksek ücretler. Almanya'da yatırıma yönelmemesinin ve işsizlik oranının rekor seviyelere ulaşmasının tek suçlusu olarak ücretlerin yüksekliği gösterilmekte. Çok uluslu şirketlerin menejerleri, şirketlerinin küresel rekabet yetisini tekrar kazanabilmeleri için ücretlerin düşürülmesini talep etmekte.

Mevkii ve küreselleşme tartışmalarının başlangıcından bu yana toplu sözleşme görüşmelerinde hep aynı ritual gözleniyor. Nefesini tutmuş olan ülke, sendikaların taleplerinde fazlaca yükseklere çıkmamalarına dua ediyor. Sendikaarın üyeleri dahi toplu sözleşme sonuçlarının ölçülü olmasını isteyerek, temsilcilerinin toplu sözleşme görüşmelerindeki pozisyonlarını zayıflatıyorlar. Federal Şansölye (Helmut Kohl – ç.n.) – karışmayı yasaklayan toplu sözleşme otonomisini zedeleyerek – şirketlerin avukatlığına soyunuyor ve her »iki« tarafı kanaatkârlığa çağırıyor. Aslında çağırısı sadece sendikalara yönelik. Bu propagandanın sonucu ise 1997 yılında, ücretlerin 1958 yılında istatistiklere alınmasından bu yana, en düşük artışı sağlamaları oluyor: Temel ücretler reel %0,5 azalmış oldu.

O halde, neden hâla Almanya'da üretim yapılıyor?

Alman Sanayisi Federal Birliği'nin (Alm. Bundesverband der Deutschen Industrie – BDI): »Almanya'daki ücret giderleri, uluslararası karşılaştırmada çok yüksektir«¹²⁹ tespitini yapmasına rağmen, şirketlerin Almanya'da hâlen üretime devam ediyor olmaları çok tuhaf. Portekiz'deki veya Doğu Avrupa'daki ücretlerin Almanya'dakilerden çok daha düşük olmasına rağmen hâla burada üretim sürmekte. Bunun, işverenlerin pek dile getirmedikleri çok basit bir nedeni var: uluslararası rekabette belirleyici faktör ücretler değil, produktivitedir.

Buna basit bir örnek verelim: Portekiz'de bir saatlik ücretin 10 Mark olduğunu varsayalım. Bir işçi bu bir saatte herhangi bir üründen bir tane üretmektedir. Almanya'daki bir işçi ise saate 40 Mark kazanmaktadır. Aradaki fark, Alman işçi daha kalifiyeli olduğundan, daha iyi teknoloji ile çalıştığından ve daha az grev yaptığından, aynı üründen aynı saatte altı tane üretebilmektedir. Bu nedenle haklı olarak daha fazla ücret almaktadır, çünkü Portekizli işçiden daha produktiftir.

Bu başlamda uluslararası karşılaştırmalarda produktivitenin ölçümünde kullanılan istatistik birim ücret parça gideridir. Yani, bir ürünün üretilen tek bir parçasına ödenen ücrettir. Verilen örnekte, Portekiz'de parça başına ödenen parça gideri 10 Mark iken, Almanya'da altı parçaya ödenen ücret parça gideri 40 Mark, yani parça başına 6,70 Mark'tır. Her iki ülkedeki parça başı ücret giderlerinin aynı olması için, Almanya'daki ücretin saat başına 60 Mark'a çıkması gerekmektedir.

Bu örnek gerçeğe çok uygundur: Almanya'daki işçilerin produktiviteyi, dünyanın diğer ülkelerine nazaran çok yüksektir ve bu nedenle yapılan işe yüksek ücret verilmesi doğrudur. Portekiz'deki ücretlerin Almanya'dakilerden daha düşük olduğu argümanı doğru olmakla birlikte, Almanya'daki ücretlerin Portekiz seviyesine düşürülmesini istemek o denli saçmadır. Hatta tam tersi olmalıdır: Almanya'daki işçiler daha yüksek ücret (örneğin 60 Alman Markı) talep edebilirler.

Geride bıraktığımız yıllarda Almanya'daki ücretler produktivitenin oranından daha az arttı: 1997 yılında Batı Almanya'daki işverenler saat başına ortalama 45 Alman Markı ücret ödüyorlardı. Bu uluslararası karşılaştırmada gerçekten de yüksek bir ücret (1989 yılında ödenen ücret 30 Alman Markı idi).

Ancak, ortalama ücretler pek fazla artmadı. İşverenlerin yorulmadan aksini iddia etmektedirler. Buna karşılık hasır altı ettikleri bir gerçek ise: her saat başına düşen üretkenliğin 1989 yılında 55 Alman Markı'ndan, 1997 yılında 85 Alman Markı'na çıkmasıdır. Böylelikle bir saate ödenen ücret ile bir işçinin bir saatlik üretkenliğinin getirisi arasındaki fark, 25 Alman Markı'ndan (1989) 30 Alman Markı'na (1997) çıktı. İşte bu nedenle şirketler bugün çok daha fazla kâr yapmakta ve uluslararası rekabet yetilerini çok daha iyi geliştirmiş durumdadırlar.¹³⁰

Sanayi ülkeleri arasındaki ücret parça giderleri karşılaştırıldığında, bunların diğer ülkelere nazaran Almanya'da daha az arttığı görülür.¹³¹ 1980 ile 1997 yılları arasında ücret parça giderleri en az Almanya ve Fransa'da arttı. »Genelde ücret giderleri fazla yoğun olmayan ülkeler olarak sınıflandırılan Birleşik Krallık ve ABD'de en düşük artış sağlandı.«¹³² Almanya son 15 yılda rekabet yetisini son derece artırabilirdi. Ancak yüksek ücretler masalı ve sendikaların sindirilmesi, etkisini kısa zamanda gösterdi. 1997 yılından ücret yan giderleri düşen tek batılı sanayi ülkesi Almanya idi.¹³³

Emekçiler güçlü Alman Markı'nın yükünü taşıyor

Başka bir ülkede ücret parça giderlerinin Almanya'ya nazaran düşüyor olmasının, Federal Almanya'da artan ücretlerden başka bir nedeni de olabilir. Alman rekabet yetisinin iyileşmesi, her zaman Alman Markı'na olan talebin aşırı derecede artmasını beraberinde getirir, çünkü Alman ürünleri Alman Markı ile ödenmektedir. Federal Merkez Bankası ise gereken parayı kullanıma sunmadığından – para miktarının sınırlandırılmasıyla enflasyon oranının olduğunca düşük seviyede kalması sağlanmaktadır – sermaye piyasalarında Alman Markı azalır ve pahalılanır. Kambiyö rayiçleri, Alman Markı'nın pahalılanıp, diğer ülkelerin para birimlerinin ucuzlaması şeklinde yön değiştirirler. Bunun sonucunda ise Alman ürünleri yurtdışında pahalılanır. Böylelikle, Almanya'nın üretkenlik avantajları, kambiyö rayiç mekanizmaları sayesinde diğer ülkelerin tahammül edebileceği seviyeye indirilir. Çeşitli ülkeleri ücret parça giderlerinin artışı uluslararası para birimleri ile karşılaştırıldığında, bu giderlerin hemen her ülkede aynı oranda arttığı görülür.¹³⁴ Kambiyö rayiçlerinin intibacı, daha az üretken olan halk ekonomilerini iflastan korumaktadır. Bu mekanizma olmasaydı, üretken devletler daha az üretken olan devletleri tam anlamıyla mahvedebilirlerdi. İşte Euro yürürlüğe girdiğinde bu kambiyö rayiç mekanizması ortadan kalkacaktır.

»... Alman Markı'nın 1994/95 yılları arasındaki birbuçuk yılda ABD Doları karşısında %26 revalorize edilmesi, 200 milyar Mark'lık rekabet zararı [anlamına] gelmektedir... Ücret artırımında sadece 1 puan artırımdan feragat edilmesi, Almanya'nın dış ticaretinin 7,5 Mark'lık rekabet kârını elde etmesine yol açar.«¹³⁵ İşverenler kambiyö rayiçlerinin inişçıkışlarını kabullenmelerine rağmen, ücret artırım taleplerini reddetmektedirler. Doların değer kaybetmesi ile karşılaşılan dış ticaret dezavantajlarının benzerini yaratabilmek için, sendikaların %27 ücret artırımını kabul ettirmeleri gerekirdi. İşverenler için en ideal konstelasyon, kambiyö rayiç mekanizmalarının neden olduğu rekabet dezavantajlarının, düşük ücretler ile kompanse edilebilmesidir. Bunu gerçekleştirebilmek için, ücretlerin yüksek olduğu sürekli tekrar edilmektedir. Ve günün birinde işçiler dahi bunun doğru olduğuna inanacaklardır.

Ücretlere bir başka açıdan bakalım

*»Bunda anlaşılamayacak ne var? Tasarruf etmek zorunda olan, daha az tüketir. Şirketler de ürünlerini yurtiçinde satamayınca, işten çıkartmalara başlarlar.«
Rudolf Augstein, »Der Spiegel«, No.08/97*

Teknolojik gelişme sayesinde, daha az insanî güç ile daha çok ürün üretebilmekteyiz. Bu gerçekten çıkaracağımız mantikî sonuç, ilerleme ne kadar gelişirse, o kadar az çalışacağız olmalıdır. Çünkü aksi bir sonuç, ilerleme nedeniyle daha çok çalışmalıyız anlamına gelir. Eğer daha çok ürün üretilirse, bizlerde daha çok tüketiriz. Ancak, ürün miktarı artınca, muhtemel tüketicilerin elinde bu ürünleri alabilecek para miktarının da artması gerekmektedir.

Yüksek ücretler, üretilen emtiyaya olan talebi artırmaktadır. Henry Ford, sanayiciler arasında bu esası gerçeğe uygulayan ilk sanayiciydi. »Otomobiller, otomobil satın almaz.« sözü hayli tanınmıştır. Bu nedenle 1930'lu yıllarda, ücret artırımını sonucunda otomobillerinin daha çok satılacağı ümidiyle, çalışanlarının ücretlerini bir günden diğerine iki katına çıkarmıştı. Bu örnek, yüksek ücretlerin işverenler için mutlaka zarar anlamına gelmediğini çok iyi göstermektedir. Ücretler, işverenler açısından da salt bir gider faktörü değil, ürünlerin satılabilmesinin bir koşuludur. 1991 yılında Almanya'nın birleşmesi sonucunda ortaya çıkan yüksek konjoktür, alım gücü artınca neler olabileceğini çok iyi göstermiştir. O zamanlar artan talebi karşılayabilmek için Batı Almanya'da yeni işyerleri yaratılmıştı.

İşverenler yıllardan beridir ücretlerin yüksekliğinden şikâyet etmektedirler. Bu propaganda, ücretlerin düşmesi yönünde etki gösterince ise, bu sefer yurtiçindeki talebin azalmasından şikâyet etmektedirler. %36'lık ihracat kotasına rağmen, ürünlerimizin ezici çoğunluğunun yurtiçinde pazarlandığını hiç kimse dikkate almamaktadır. İhracatımızın en büyük bölümü OECD ülkelerine, yani sanayi devletlerine gitmektedir. Bu ülkelerde de aynı Almanya'daki gerekçelerle ücretler aşağıya çekildiğinden, oralardaki talebinde yakında azalacağı aşikârdır.¹³⁶

Federal Almanya'daki ücretler, Portekiz veya Çek Cumhuriyeti'ndeki ücretlerden yüksektir. Bu bir gerçek, ancak, Alman ekonomisinin rekabet yetisi için hiç bir rol oynamamaktadır. Almanya'da daha yüksek ücretlerin talep edilmesi için yeterince iyi neden vardır: Birincisi; çok uluslu şirketlerin kârlılık durumu çok iyidir, yani rekabet yetileri iddia edildiği kadar kötü değildir. İkincisi; Almanya önceden olduğu gibi, halen ihracat şampiyonudur. Yüksek ücretlere rağmen Alman ürünleri dünya çapında aranmaktadır. Üçüncüsü; GSMH'nin müthiş artışlar sağlamasına rağmen, ücretler seksenli yıllardan beridir artmamaktadır. İşçiler, elde edilen zenginliklerden dışlanmışlardır.

Durumun kötü olduğunun bilinçli bir şekilde yayılması

»Almanya mevkiinin durumundan şikâyet edilmesinin ardında çıkar politikaları yatmaktadır.«

Ifo-Ekonomi Araştırmaları Enstitüsü (Münih) yaptığı mevkii araştırmasının sonucu

Almanya hâla ihracat şampiyonu. Dünyanın hiç bir ülkesi buradaki kadar kişi başına ürünü ihraç edememekte (1995: ABD: kişi başına 2 264 ABD Doları, Japonya: 3 573 ABD Doları, Almanya: 6 247 ABD Doları). Mutlak sayılarla bakıldığında, Japonya'nın nüfusunun 40 milyon daha fazla olmasına rağmen, Japonya'dan (443 milyar Alman Markı) çok daha fazla ürün ihraç etmekteyiz (506 milyar Alman Markı). İhracat kotamız ve dışticaret hacmimiz sürekli artmakta. Bu büyüme sadece 1990 ile 1993 yılları arasında, sanayimizin ulusal piyasaya yönelmesi nedeniyle, birleşmeden (iki Almanya'nın – ç.n.) sonra kısa bir süre azalmıştı.¹³⁷

1913 yılında Almanya'nın ihracatı, dünya çapındaki ihracatın %11'ini oluşturmaktaydı. O dönemler dünya ticaret hacmi son derece düşüktü ve sadece bir kaç ülkenin katılımıyla sürüyordu. Bugünkü anlamda hiç bir eşik ülkesi, dünya piyasalarını ucuz ürünlerle kuşatmamıştı. O dönemden bugüne çok şey değişti. Üretim kapasiteleri son derece arttı, sermaye dünya çapında yatırıma yönelebilmekt ve, sayıları gittikçe artan ülkeler, yüksek teknoloji ürünlerini kendileri üretebilmekte. Bu nedenle, Almanya'nın dünya çapındaki ihracattaki oranının geriye gitmesi aslında son derece normal olurdu. Bu, gelişmekte olan ülkelerin diğerlerini yakaladığının ve yaratılan zenginlikleri dünya çapında daha adil dağıldığının bir göstergesi olurdu. Ancak bu gelişme görülememektedir. Seksenli yılların sonunda Almanya'nın dünya çapındaki ihracattaki oranı hâla %11'di. 1995 yılında %10,1 civarındaydı (Almanların, dünya nüfusunun %1,5'inden azını oluşturmalarına rağmen). Bu oran 1997 yılından bu yana tekrar artmaktadır. Alman Ekonomi Araştırma Enstitüsünün vardığı sonuç »Mevkii sorunu yoktur. Almanya halen uluslararası rekabette avantajlara sahiptir.« oldu.¹³⁸ Görüldüğü kadarıyla Almanya, eşik ülkelere ve yapısal değişimlere rağmen gücünü koruyabilmektedir.¹³⁹

Ücretlerin ve sosyal yükümlülüklerin çok yüksek olduğu savı, düşük ücret ve düşük sosyal yükümlülükler sayesinde kârlarını artıracak olanlar tarafından ileri sürülmektedir. Ve işte tam bu kişiler siyaset tarafından dinlenilmekte ve her gün medyada gözükülmektedirler. Mevkii propagandistleri »son derece yüksek üretkenliğe sahip olan Almanya Federal Cumhuriyeti'nin, dağılımın azaldığı yokluk ekonomisi dönemine geri döndüğü« görünümünü vermekte hiç zorlanmamaktadırlar.¹⁴⁰ Güçlü sermayeye sahip şirketlerler gazetelere verdikleri tam sayfa ilanlarla, ücret feragatini ve sosyal kıyımı talep etmektedirler; bunun yanı sıra, gazeteciler de tröst şeflerine, kendilerini kamuoyunda anlatabilme olanaklarını sunmaktan geri kalmıyorlar.

Sermayenin küreselleşmeyle bağlantılı olarak ortaya çıkan dünya çapındaki mobilitesi, şirketlere retimlerini yurtdışına taşıma olanağını sağlamaktadır. Ve böylelikle küreselleşme, işverenlerin eline, kamuoyunda tesirli olarak kullandıkları, üretim işletmelerini kuramsal olarak yurtdışına çıkarma tehdidini (yurtdışındaki angajmanın farklı nedenleri olmasına rağmen), ücretlerin artırılmasına ve işçi haklarına karşı kullanabildikleri bir baskı aracı olarak vermiştir. Başka bir ülkeye gitme tehdidi – işletmeyi yurtdışına gerçekten taşıyıp taşımamaktan bağımsız olarak – dünyanın her yerinde duyulmaktadır. Alman şirketleri ABD veya Büyük Britanya'da üretim yapmaktadırlar. Amerika'lı şirketler, vergi ve ücret yükü azaltılmadığı takdirde, Meksiko veya Brezilya'ya gitme tehdidini savurmaktadırlar. Brezilya'da da Singapur tehdidi

savrulmaktadır. Orada ise Siemens Singapur hükümetine, sendikaların daha yüksek ücret hakkını elde etmeleri durumunda Vietnam'a göçeceğini söylemektedir. Peki, Vietnam'da kim Etyopya'ya gideriz tehdidini savuracak?

Ücret artırımından feragat etmek, ne var olan işyerlerini korur, ne de yenilerini yaratır. Mevkiilerin küresel mücadelesi, hangi ücret seviyesinde olursa olsun çalışanların sayısının azaltılmasını dayatmakta. Bir işletme yeni teknolojiler sayesinde çalışanlarının sadece %50'sine ihtiyacı kalıyorsa, geriye kalan %50'yi işten çıkartmaktadır. Ücret artırımından feragat etmek işten çıkarmaları belki kısa bir süre için geciktirebilir, ama engelleyemez. Sürekli olarak işletmelerin yurtdışına çıkacağına dair tek yanlı haberlerin yayınlanması, işçileri korkutmaktadır. Bu korku çok uluslu şirketler tarafından bilinçli olarak ücretlerin azaltılarak kârlılıklarının artırılması için kullanılmaktadır. İşletmelerin İngiltere'ye veya Çek Cumhuriyeti'ne kaydırılması tehdidinin ardında, Almanya'daki ve İngiltere ile Çek Cumhuriyeti'ndeki ücret seviyelerinin gelişmekte olan bir ülkenin seviyesine düşürecek bir sosyal iniş spirali yatmaktadır. Bu taktiğin daha ne kadar başarılı olacağı, halkın buna daha ne kadar tahammül edeceğine ve demokratik toplumumuzu yıkabilecek olan mevkiî propagandasına karşı ne zaman savunmaya geçeceğine bağlıdır.

5. Yalan

»Devlet ekonomiyeye gereğinden fazla karışıyor.«

»İşçi ve işverenleri vergi ve diğer yüklerden ancak, zayıflamış, tesirli ve fleksibl bir devlet sayesinde kurtarabiliriz.«

Olaf Henkel, BDI Başkanı¹⁴¹

Son dönemlerde »zayıflamış devlet« kavramı çokça kullanılıyor. Kullanılan kelime, »zayıf« kavramı çekici insanların vücudunu ve »fit for fun« sloganını çağrıştırdığından, böylesi bir devleti yaratmanın gerekli olduğu telkininde bulunuyor. Günümüzde çekici ve güzel olan bir vücuda yönelik olan beklentiler, devlet yapılanmalarına da uyarlanmak isteniyor; devlet, medya toplumunun idealine – kilo vermiş ve sağlıklı – uygun olarak görülme istenmekte. Aslına bakılırsa »zayıf« (Alm. Schlank) kelimesi bir çeviri hatası yüzünden dilimize girdi. Zayıflamış üretim ve zayıflamış devlet konseptlerinin temelinden İngilizce kelime olan »lean« (lean management« yatmaktadır. Yalnız lean kelimesi »zayıf« değil »sıska« (Alm. Mager) anlamına gelmektedir. Ve böylelikle zayıflamış devlet yerine yağsız devlet terimi kullanılsaydı, kelimenin positif imajı kaybolurdu. Kim sıska olmak ister – ne de olsa siskalık bir hastalıktır. Bir çok değer yargısı gibi zayıflama deliliği günümüzün bir ürünüdür; halbuki Romalılar şişman olmayı hayli çekici ve zenginliğin bir göstergesiolarak görmekte idiler. Aynı devlet aktiviteleri için geçerli: sosyalist devlet ekonomilerinin yıkılmasından sonra, devletin ekonomi süreçlerine karışması devamla diskredite edilmeye başlandı. Tartışmalar, devlet aktivitelerinin çeşitli konumlarda yürütülmesine ve yararlı olmalarına rağmen, »Piyasa=iyi, Devlet=kötü« sloganına indirgenmiş durumda. Devlet aktivitelerinin özellikle ekonomik alandan defedilmek istenmesi dahi kafalarda çeşitli soruların çıkmasına yeterlidir. Çünkü diğer toplumsal alanlarda tam tersi olmaktadır: sosyal bölünme giderek daha güçlü bir polis aparatını gerekli kılmakta ve özel mülkü korumak için daha çok yasaların çıkarılması zorunlu olmaktadır.

Devlet karışmalıdır

Devlet aktiviteleri genellikle, dairelerinde oturup kurşun kalemleri kalemtraşla sivrileştirilen, mesai bitimini beklemekten ve zavallı yurttaşların işlerini zorlaştırmaktan başka bir işi olmayan bürokrat resmini anımsatmaktadır. Medyada bilinçli bir şekilde sürekli gösterilen bir resim. Devlet ve bürokrasi hareketsizliğin ve tesirsizliğinin sembolü haline gelmiştir. Bu nedenle devletin kendisini rekabet ve piyasa lehine geri çekmesi istenmektedir. Ancak, devletin olumlu yanları da bulunmaktadır: Devlet politikasının çekirdek görevlerinden bir tanesi örneğin sosyal sistemin işlemlerini sağlamaktır. Bunun dışındaki devlet aktiviteleri aşağıdaki örneklerden de görülebileceği gibi, son derece mütenevvi ve gereklidir:

Çerçeve düzeninin garanti altına alınması: Piyasanın, şekillenmesi ve korunmasının devlet tarafından sağlanması gereken bir düzene ihtiyacı vardır. Bu düzen, piyasa ekonomisi rekabetini ancak olanaklı kılmaktadır. İflasa yol açan rekabetin, tekellerin ve kartellerin oluşmasının engellenmesi bu düzenleme içerisindedir. Aynı şekilde, antlaşma hukukunun garanti edilmesi, tüketici haklarının ve işyerlerinde güvencenin korunması gibi.

Sübvensiyonlar: Yeni teknolojilerin piyasaya sürülebilecek şekilde geliştirilmesini, yapısal krizlerin engellenmesini (örneğin taşkömürü madenlerinde) veya altyapı denkleştirme programlarını teşvik etmek için

devlet yardımları yapılmaktadır. Yeni şirket kurucularına verilen yardımlar ve sosyal konut yapımına ayrılan teşvikler veya her çeşit vergi indirimi bunlar arasındadır. Bunlara rağmen sübvansiyonlar, yeni liberal devir ruhu çerçevesinde piyasaya mekanizmasını engelleyen zararlı karışmalar olarak nitelenmekte ve reddedilmektedir.

Tablo 2: Almanya'da 1996 yılında verilen en büyük sübvansiyonlar¹⁴²

Sübvansiyon şekli	Toplam hacmi (Milyar Alman Markı)
Taşkömürü madenleri	7,7
Sosyal konut yapımı	2,9
Yeni eyaletlerdeki işletme yatırımları teşviği	1,6
Ziraî yapılanmanın iyileştirilmesi	1,3
Doğa Almanya'daki konut modernleştirilmesi için faiz teşvikleri	1,1
Serbest meslek sahiplerinin iş kurmasına verilen faiz teşvikleri	1,0
Çiftçiler için mazot indirimleri	0,8

Devletin malî yardımlarının ve vergi kolaylıklarının 1998 yılında 115 milyar Alman Markı düzeyinde rekor seviyeye çıkmasının ardında kömür kuruşu olarak nitelendirilen (Alm. Kohlepfennig) kesintinin değiştirilmesinde ve bu istatistik içerisinde yer almasında yatmaktadır. Bunun ötesinde sübvansiyonlar giderek azalmaktadır (1988 ile 1995 yılları arasında %11).¹⁴³

Aslında dolaysız olarak sübvansiyon olan vergi kolaylıklarının 1996 yılında tanındığı en büyük bölümleri konut mülkiyetine (2,9 milyar Alman Markı), Doğu Almanya'daki işletme yatırımlarına (2,3 milyar Alman Markı) ve (Eigenheimzulage)ye (1,2 milyar Alman Markı) aktı. Örnekler, sübvansiyonlara ve vergi kolaylıklarına, aynı devletin diğer aktiviteleri gibi (pauschal) karşı çıkılmasının doğru olmadığını göstermektedir. Diğer tarafta devlet aktiviteleri tabii ki gerekli olan altyapı değişikliklerinin bloke edilmesine de yol açabilir ve bir kere tanınmış olan vergi indirimleri daha sonra çok zor geriye alınabilir. Bu konuda (genau differenzieren).

Kamu imtiaları: Kamuoyuna açık kütüphanelerin kurulması kararı özel şirketlere bırakılırdı, bu tip kurumlara bugünkü haliyle rastlamak olanaklı olmayacaktı. Günümüzde herkesin, neredeyse bedavaya, kütüphanelere girebilmeleri, bu nedenle kütüphanelerin sübvansiyon edilmesi ve moneter kâr yapamayacakları toplumda (şimdilik) genel kabul görmektedir. Bu nedenle bu »kamu imtiası« vergiler üzerinden devlet tarafından finanse edilmektedir. Devletin aynı şekilde finanse ettiği çeşitli imtialar bulunmaktadır: bütün kamu kuruluşları, genel trafik altyapısı (herkes sokakları ücret ödemedi kullanabilir) ve eğitim sistemi gibi.

Devlet şirketleri: Devlet, kâr maksimizasyonu zorunluluğu olmayan bazı alanlarda girişimcilik yapmaktadır. Devlet şirketleri yapıp yapmadıkları kâra göre değil, ulaştıkları sosyal ve toplumsal hedeflerle değerlendirilmelidirler. Telekom, Posta ve Demiryolları, örneğin farklı bölgelerden gelen insanların eşitliğe kavuşmaları, ulaşımda, konutta veya iletişimde ödenebilecek temel ihtiyaç karşılanması gibi sosyal görevleri olduğundan devlet kuruluşlarıydılar. Bu kuruluşları özelleştirmek kâr maksimizasyonunu her sosyal hedeften daha öncelikli hale getirmek anlamına gelmektedir.

Devletin, tek bir şirketin belirli bir hizmeti sunduğu alanlarda girişimci olması gereklidir. Federal Demiryolları buna bir örnektir. Tek bir özel şirketin tekel konumunda olduğu durumlarda, bu şirket müşterilerini sömürecektir. Bu nedenle bu alan ya devletin elinde olmalı, ya da özel şirketin devlet kontrolü altında olması gerekmektedir. Bu nedenle demiryolları devlet tarafından örgütlenmiş ve, kârlı olmayan bağlantıların sürdürülmesi de içerisinde, bütün bağlantıların demiryolu biletlerinin fiyatı aynı kalmıştı.

Umweltauflagen: Piyasada kârını maksimize eden bir şirket, havayı kirletmenin veya atıkları nehirlere akıtmanın bedava olduğu durumlarda, hiç bir çevre koruma önlemi almayacaktır. Burada devletin, yasaklarla veya, çevreyi kirleten şirketleri masrafları karşılama cezalarına çarptırarak müdahale etmesi gerekmektedir.

Piyasanın antisosyal ve istenmeyen sonuçlarını düzeltmek için devletin müdahalesi gereklidir. Günümüzde devlet bu konularda sadece yanlışlar yapmaktadır. Regülasyonlar çoğunlukla büyük şirketlerin piyasadaki konumunu güçlendirmektedir. Ancak, devlet sosyal ve çevre standartlarının garanti edilmesinin tek olanağıdır. Bu nedenle deregülasyon zayıf kesimlerin korunmasını güçleştirmektedir.

Almanya'da devlet gerçekten işe çok mu karışıyor?

»Almanya %51'lik devlet kotası ile sosyalizme, piyasa ekonomisine olduğundan daha yakındır.«

H.-D. Holtzmann, Deutsche Bank Research¹⁴⁴

Aktüel tartışmalarda devletin »işe çok karıştığı«nın ne anlama geldiği pek anlatılmamaktadır. Devlet aktivitesinin ölçüsü olarak (pauschal) devlet kotası veya devlet gider kotasına vurgu yapılmaktadır. Devlet kotası, devletin bütün giderlerinin GSMH'daki payı demektir. Grafik 5'de bu payın Federal Almanya'da 1960 yılından bu yana olan gelişmesi gösterilmektedir.

Devlet kotası (%)

Grafik 5: 1960 yılından günümüz Almanya'daki (Batı) devlet kotası, 1991 yılından itibaren birleşik Almanya. Kaynak: Federal İstatistik Dairesi, Deutsche Bank, Ehrenberg.

İsveç	62,6
Danimarka	59,9
Finlandiya	55,0
Belçika	53,8
Fransa	53,0
İtalya	51,7
Avusturya	51,4
Hollanda	49,1
Almanya	49,0
Yunanistan	44,3
Norveç	44,1
Portekiz	42,6
İspanya	41,6
Büyük Britanya	40,6
İrlanda	39,1
Japonya*	36,0
ABD	33,3

Tablo 3: Bazı sanayi ülkelerinin, ekonomik güçlerine yüzde hesabında oranıyla devlet kotaları.

(*) Ekonomi Enstitüsüne (Institut für Wirtschaft – IW) göre, kotalarda varsayıldığı şekilde devlet ile sosyalsigortalar kurumlarında kesin bir ayırım olmadığından, Japonya'nın devlet kotasının yazılmış olandan %12 daha yüksek olması gerekiyor.

Kaynak: »Wochenschau« II, No.01/1997, S. 36 ve 7.5.1996 tarihli Die Welt gazetesi

Devlet kotası daha 1975 yılında GSMH'nin %50'sine ulaşmıştı ve o dönemden beri sabit kaldı. Bu, GSMH'mızın yarısının devletin elinden geçtiği anlamına gelmektedir. Bu çok özel bir gelişme değildir, çünkü uluslararası karşılaştırmada, Federal Almanya'daki devlet aktivitelerinin yoğunluk bakımından en önemli sanayi devletleri sıralamasında ortalarda yer almaktadır.

Sosyal giderler oranı açısından artmamaları, işsizliğin aşırı derecede yükselmesi ve devlet kotasının sadece iki Almanya'nın birleşmesi nedeniyle (Dayanışma Vergisi ve devlet borçlanmasında patlama) 1981 yılındaki düzeye gelmesi nedeniyle, devletin diğer alanlardaki giderleri azalmak zorunda. Bu trend, artan devlet borçlanması nedeniyle faiz ödemelerine giderek daha çok miktarların aktarılması sonucunda gizlenmektedir. Bunun ötesinde, işsizlik sigortasının finansman açığı artmakta, devletin daha çok para ayrılması zorunlu olmaktadır. Bu nedenle, devletin diğer görevlerini yerine getirmesi için giderek daha az para kalmaktadır.

Devlet aktivitesi pek fazla artmamıştır. Devletin işe karışması Federal Almanya'daki ekonomik büyümeyi engellemekte midir? Devlet kotası ne kadar az olursa, ekonomik büyüme o kadar çok olur iddiası ne ispatlanabilir, ne de belgelenebilir bir iddiadır. 1975 yılından bu yana devlet kotasının oranı %50 civarındadır. Bu zaman zarfı içerisinde hem yüksek konjoktür, hem de konjoktürün gerilemesi yaşandı. Aynı şekilde farklı devlet kotalarına sahip olan diğer ülkelerde de benzeri gelişmeler yaşandı. 1970 ve 1975 yılları arasında, devlet kotası ortalama %10 iken, %11'lik ekonomik büyüme gerçekleştirildi. 1982 ve 1987 yılları arasında ise devlet kotasının üç puan düşmesine rağmen, ekonomik büyüme %12 seviyesinde kalarak pek artmadı. ABD ile Federal Almanya karşılaştırıldığında, 1970 ve 1980 yılları arasında, Amerikan devlet kotasının %33 iken Alman devlet kotasının %51 civarında olmasına rağmen, her iki ülkenin de ekonomilerinin %33 arttığı görülebilir.¹⁴⁵ Daha az sanayileşmiş ülkelerin istisnaî ekonomik büyümeleri genellikle tek yanlı olarak, bu ülkelerin başarıları olarak yorumlanmaktadır. Ancak, bu ülkeler bizleri »yakalayacaksa« büyümeleri, gelişmiş sanayi ülkelerinin büyümelerinden daha hızlı olmalıdır. İrlanda'nın kişi ve yıl başına düşen GSMH'nin (14 000 ABD Doları) Almanya'nınkine (26 000 ABD Doları) ulaşabilmesi için, ekonomisinin daha hayli yol alması gerekmektedir.

Devlet kotası tartışması aslında bir propaganda enstrümanıdır (girişteki alıntıya bkz.). Alman sosyal sistemi finanse edilebilir ve devlet giderleri genelde mantıklıdır. Şirketlere yaradığı zamanlar, devletin kendisini geri çekmesi talep edilmektedir. Diğer tarafta ise, devletin küresel rekabete destek olması özellikle şirketler tarafından istenmektedir. Devlet kotasına böylesine farklı bakılmasının, devletin hangi görevleri üstlenip, hangilerini üstlenmemesi gerektiği sorusunu yanıtlamak isteyenlere faydası yoktur.

Zayıflamanın karanlık yanları

Özelleştirme taraftarları fırsat bulduklarında Büyük Britanya'da 1995 yılında özelleştirilen trenlere binmelidirler. Kararların arz ve talebe göre alınmasından bu yana »gecikmeler ve aşırı pahalı biletler nedeniyle protestolar yaşıyor.«¹⁴⁶ Bazı durumlarda biletler iki katı pahalılandı. Sefer tarifelerine yönelik verilen bilgilerin %60'ı yanlış. »Bilet satıcıları görevlerini yerine getiremez durumdadır; bazı bilet makinalarının bir bilgisayardan fazla düğmesi var. Doğru bilet alınsa bile daha iyi seyahat edilememekte: Bir kaç tren değiştirmek zorunda olanlar veya dönüşte farklı bir güzergâh seçenler, daha fazla ödemekte, daha çok beklemekte ve daha dolambaçlı seyahat etmek zorunda. Otobüsle seyahat etmek te farklı değil, çünkü otobüsler de özelleştirilmiş durumda.«¹⁴⁷

»Siska devlet« sonuç itibariyle devlet şirketlerinin özelleştirilmesi anlamına gelmektedir – bu Almanya'da özellikle Telekom, Posta ve Demiryollarını etkilemektedir. Bu şirketler piyasa ekonomisi yönünde hareket etmek zorunda olduklarından, kâr yapmak ve hizmetlerini bunun için kullanmak zorundadırlar. »Devlet şirketlerinin bütçeleri ... çok çocuklu ailelere tanınan indirimli biletler, sosyal yardım alanlara verilen bedava telefon kontürleri veya köylerdeki posta dairelerine tanınan sübvansiyonlar gibi »sosyal takım taklavat«tan ... arındırılacaktır...«¹⁴⁸ Bir fizibilite raporuna göre Alman demiryolları güzergâhının üçte biri rantabl değildir ve özelleştirme sonrasında kapatılmalı veya fiyatların artırılması gerekmektedir.¹⁴⁹ Kâr zorunluluğu baskısı altında olan Telekom, »tesirli« yapılanmasına rağmen, olanaklı olduğunca yüksek sermaye rantı verebilmek ve hissedarlarına hizmet edebilmek için telefon ücretlerini artırmak zorunda. Özelleştirmenin mağlupları tüketiciler ve özellikle özelleştirilen şirketlerin işçileridir. Çünkü, her özelleştirme işsizliği artırmaktadır:

- Demiryolları şirketi Deutsche Bundesbahn AG 1994 ve 1997 yılları arasında çalışanlarının sayısını 336 binden 225 bine düşürdü. Önümüzdeki beş yıl içerisinde »tekrar tensik ve ıslah adayı olmaması için« 50 bin kişiyi daha işten çıkarması zorunludur.
- Posta şirketi Deutsche Post AG 1995 ve 2000 yılları arasında 68 bin işyerini »rasyonelleştirerek« yok etmeyi planlamakta. Sadece 1997 yılında yaklaşık 18 bin işyeri yok edildi.¹⁵⁰

Devleti sıskalığının faturasını halk işsizlikle ödemektedir. Ayrıca, sadece kâr yapan şirketler özelleştirilmektedir. Böylelikle, özelleştirilemeyen, ancak toplumsal olarak gerekli olan bölümlerin finansmanını sağlayacak gelirler özelleştirme sonucunda azalmaktadır. Bu açıkların kapatılması, vergi artırımları ile finanse edilmektedir.¹⁵¹

Devlet kuruluşlarının özelleştirilmesiyle, hizmetler gerçekten daha mı ucuzlayacak? Telekom'un ilk yaptığı iş, telefon görüşmelerini pahalılandırmak oldu. Büyük Britanya'da trene binmek pahalı bir zevk haline geldi ve Amerikan yerel yönetimlerinin %69'u, çöp ve atık toplama birimlerinin özelleştirilmesi nedeniyle, çöp vergilerini artırdılar – tasarruf vaadlerine rağmen.¹⁵² Almanya'da da benzeri bir gelişme gözlemlenmektedir. Enerji ve su tedariki ile çöp ve atık toplanması alanında bu açık bir şekilde görülmektedir. Bu yerel yönetim görevlerinin özelleştirilmelerinin galipleri, daha tesirli hizmet ve daha

düşük ücret ödeyecekleri vaad edilen tüketiciler değil, bir kaç dev şirketin hissedarlarıdır. RWE şimdiye kadar amme hizmeti gören 200 şirketi yuttu, VEW 100, VEBA 40 ve Badenwerke 25.¹⁵³ Egemen olan oligopol yapılanma (yani bir kaç büyük şirketin piyasayı kontrol etmesi), yurttaşlara hayli pahalıya mal olan fiyat anlaşmalarına yol açmakla kalmıyor. Daha önce devletin hizmetlileriyken iyi bir ücret gelinine sahip olan çalışanlar, ücret indirimleri ve toplu sözleşmelerin (özellikle çöp ve atık toplamasında) kötüleştirilmesi sonucunda, belediye hizmetlilerinden çok daha kötü koşullarda çalışmaya zorlanıyorlar.

Kalküle edilemeyen rizikolar ve rantabilite sorunları daha çok devlete bırakılmaktadır. Özel atıkların yakıldığı fırınlar kamu tarafından işletilmektedir. Ve Transrapid treninin bütün malî rizikosunun devlete yüklenmiş olması da aktüel bir örnektir. Devlet, özel ekonomik kâr maksimizasyonu bağlamında entrümantalize edilmektedir. Burada »devlet« gerçek anlamda »vergi mükellefleri« anlamına gelmektedir: Rizikoyu herkes taşıyor, ama – durum iyi giderse – kârı şirketler cebe indiriyor.

Piyasayı işleyebilir ve sosyal halde tutmak için regülizasyona ihtiyaç vardır. Peki, o zaman »regülizasyon fazlası« ne anlama gelmektedir? Rupert Scholz'un (CDU) başkanlığındaki »zayıflamış devlet« bilirkişi komisyonu »daha az yasa ve daha çok özelleştirme ... ile, planlama ve ruhsat verme işlemlerinin hızlandırılmasını talep« etmektedir.¹⁵⁴ Komisyon, ruhsat verme işlemlerinin, »regülizasyon fazlası« sonucunda gereksiz yere çok uzamasından şikâyet etmekte.¹⁵⁵ Federal Ekonomi Bakanlığının »Uzlaştırma Komisyonu«, ruhsat işlemlerinin nasıl hızlandırılacağına yönelik öneriler hazırladı bile. Bu önerilerin merkezi noktalarından birisi, istima işlemlerine yurttaş katılımının daha da zorlaştırılmasıdır.¹⁵⁶

Ancak perdenin arkasına bakıldığında, aslında çok daha ileri gidilmek istendiği görülebilir. Çünkü 1994 yılında tüm ruhsat verme işlemlerinin sadece %8,2'sinde (Kuzeyren – Wesfalya eyaletinden alınan sayılar) kamuoyu bilgilendirilmiştir. Kamu işlemlerinin sadece %7,1'inde (yani tüm ruhsat verme işlemlerinin %0,58'inde) itiraz davaları açılmaktadır. Bunların da %80'i şirketlerin itirazıdır. İstatistik açıdan eksik evraklar ruhsat verme işlemlerini yavaşlatmakla birlikte, tüm istima işlemlerinin %71'i bir sene içerisinde tamamlanmaktadır. Ruhsat verme işlemleri yatırımcılar için hemen hemen hiç rol oynamamaktadır: 24 mevki faktörünün önemlilik sırlamasında ruhsat verme işlemleri şirketler tarafından yirminci önemde görülmektedirler. İstima işlemleri ile ilgili olarak eleştiriler söz konusu olduğunda, şirketler devlet daireleri arasındaki koordinasyon eksikliğinden şikâyet etmektedir. Şirketlerin üçte ikisi, kamuoyunun istima işlemlerine katılmasını, yeni bir şirketin halk tarafından kabullenilmesinin istima sonucunda daha kolay olması nedeniyle, doğru bulmaktadırlar.

Burada da deregülizasyonun başka nedenleri bulunmaktadır: yurttaş haklarının önemli bir kesiminin ortadan kaldırılması. Uzlaşma komisyonunun girişimleri sonucunda ortaya çıkan şüpheli yasalar¹⁵⁷ sonucunda, yurttaşlar — yurttaş katılımının ruhsat verme işleminin hızını engellememesine rağmen¹⁵⁸ — ekonomik kararlardan daha da dışlanmaktadır. Ruhsat verme işlemlerinin daha tesirli yapılmasına genelde hiç kimse karşı çıkmamaktadır. Ancak, kamuoyu konunun dışında tutulmak istendiğinde, bir şeylerin gizlenmek istendiği söz konusudur — ve bu nedenle olaya son derece eleştirisel bakılmalıdır.

Bizlere »zayıflayan« devlet kavramı altında anlatılmak istenen, kalküle edilemeyecek sosyal ve ekonomik rizikoları içeren sıksalıktan başka bir şey değildir. Her halükârda özelleştirme ve deregülizasyon, devletin ekonomi içerisindeki görevlerine yönelik olan bakışı tamamiyle değiştiren, piyasaya olan kör inancın bir sonucudur. Devletin zayıflamasını talep eden, daha fazla işsizliği ve daha fazla haksızlığı talep ediyor demektir.

6. Yalan

»Alman sanayinin yurtdışı yatırımları, Almanya mevkiinin çekiciliğini kaybettiğini göstermektedir.«

»Alman'ların en iyi ihracatı, işyeri ihracatıdır.«

Olaf Henkel, BDI Başkanı¹⁵⁹

Gazetelerde hemen her hafta, Almanya ekonomik mevkiinin çekiciliğini yitirdiğini okumaktayız. BASF – Grubu yönetim kurulu başkanı Jürgen Friedrich Strube, yabancı yatırımcıların »Almanya'ya uğramadan dolaştıklarını« iddia etmektedir.¹⁶⁰ Bu yaklaşım Procter & Gamble şirketinin bir temsilcisi tarafından da tastik edilmektedir: *Almanya bir donut'ın (Amerikan keki – ç.n.) ortasındaki deliğe benziyor. Biz etrafına yatırım yapıyoruz, ama Almanya'da yatırıma yönelmiyoruz.*¹⁶¹ Almanya güya hiç yatırımcı çekmiyor, ama buna karşılık Alman sanayi yurtdışına yatırım yapıyor: Mercedes ABD'de, Volkswagen de Güney Kore'de fabrika kuruyorlar. Bunlar, Almanya'daki mevki dezavantajları anlamına gelen yüksek ücretlere, fleksibl olmayan işçilere, ekonomiye fazla karışan devlete ve çok yüksek şirket vergilerine işaret etmekteymiş.

Yurtdışı yatırımları nedir ve neden yurtdışında yatırım yapılır?

Yurtdışı yatırımlarından¹⁶², yurtdışında üretim işletmelerinin inşa edilmesi veya satın alınması için yapılan her türlü sermaye transferi anlaşılır. Yani, sadece yeni bir fabrikanın yapılması değil, aynı zamanda var olan bir işletmenin satın alınması da bunun içerisinde. Bir şirketin hisse senetlerinin %20'sinden fazlasını satın almakta yurtdışında yapılan bir »dolaysız yatırım« anlamına gelmektedir.¹⁶³

Yurtdışında yatırım yapılmasının temel nedeni, yeni pazarların bulunması ve korunmasıdır. Mercedes – Benz'in eski yönetim kurulu başkanı Helmet Werner şöyle demektedir: »Klasik ihracat dönemleri artık geride kalmıştır. Salt ulusal üretici olarak ayakta kalmak olanaklı değildir. Mercedes, küresel şanslarını kullanmalıdır.«¹⁶⁴ Ürünlerinin dörtte birini yurtdışında satmak isteyen şirketler, orta vadede yurtdışında üretime yöneleceklerdir.¹⁶⁵ Şirketler için yurtdışı yatırımları, gümrük ve kambiyo rayicinin esneklikleri gibi ticaret engellerini aşmak için bir olanaktır. Dolar ile Mark arasındaki kambiyo rayicinin aşırı yükselip düşmesi şirketler açısından önemli rizikolar taşımaktadır. Ve çeşitli ülkeler ithal edilen ürünlere gümrük uygulamaktadırlar, çünkü bu şekilde ürünlerin yurt içinde üretilmesi ve yurt içinde işyerleri yaratılması amaçlanmaktadır.

Yeni piyasaların açılması, kambiyo rayiç rizikolardan ve gümrük engellerinden kaçınılması, Almanya mevkiinin zayıflaması anlamına gelmemektedir. Yurtdışında üretim işletmelerinin kurulmasının, Almanya'daki şirketlerle rekabete girmenin bir alakası yoktur. Çin'de bir Volkswagen fabrikasının kurulması, Federal Almanya'daki işyerlerini tehlikeye sokmaz. Tam tersine: Volkswagen'in pazarı büyür ve, Çin'deki şube ile olan ilişkilerin sürdürülebilmesi veya araştırma ve geliştirmenin gene Almanya'da devam etmesi nedeniyle, ülkemizde yeni işyerleri yaratılacaktır. Bu konuyla ilgili olarak »Die Zeit« gazetesi şöyle demektedir: »Yurtdışında yaratılan her üç işyeri karşılığında, yurtiçinde bir işyeri yaratılmaktadır.«¹⁶⁶ Deutsche Bank ise şunları söylüyor: »İyi olan konjoktür, yurtdışı katılımlarını stimule etmiştir; yurtdışı yatırımları bir pazar stratejisidir ve çok ender olarak yüksek ücretler ile gerekçelendirilirler.«¹⁶⁷ Bu yurtdışı angajmanı, Almanya'da geliştirilen ürünlerin gücünü göstermekte ve mevki zayıf değil, güçlü olduğu anlamına gelmektedir.

Ancak yurtdışı yatırımlarının, Alman ekonomisinin ihracat gücü ile alakalı olmayan başka nedenleri de vardır: Almanya ekonomisi mevki ile dolaysız rekabette bulunan ve buradaki işyerlerini veya var olanların tutulma şansını yok eden yatırımlar. Bunlar genellikle »mevki hastalığının« semptomu olarak anılmaktadır. Siemens'in İngiltere'de kurduğu mikrochip fabrikası veya çok uluslu şirketlerin belirli üretim bölümlerini yurtdışına taşıma bunlar arasındadır. Başka ülkelerdeki ücret giderleri farklılıkları ve özellikle vergi kolaylıkları çok uluslu şirketler ve orta büyüklükteki şirketler tarafından kullanılmaktadır. Yurtdışı yatırımlarının ezici çoğunluğunun yurtdışındaki düşük ücretlerden dolayı motive edildiği iddiası yanlıştır: Şirketlerin üretim kaydımlarının %75'i ve yurtdışı yatırımlarının artmasının %80'i ücret giderleri farklılıkları ile açıklanamaz. Alman giyim sanayinin üretim işletmelerini düşük ücret ülkelerine değil de, ABD, İtalya veya Avusturya'ya kaydımlarını gerçeği bunun bir göstergesidir.¹⁶⁸ AB içerisinde İrlanda, ücret giderleri daha düşük olan Portekiz'den daha fazla yatırımcı çekmektedir. Ücret giderlerinin en düşük olduğu Afrika'da ise hiç kimse yatırıma yönelmemektedir: oradaki siyasi sistemlerin güvenliliği yetersiz, altyapı son derece kötü ve produktivite son derece düşüktür.

Mevki değişikliğinin temel nedeni, Avrupa'lı ülkeler arasındaki iflase varabilecek vergi rekabetidir. Örneğin İrlanda yabancı yatırımcıları hayli çekici vergi kolaylıkları ile cezpt etmeye çalışmaktadır.¹⁶⁹ Ancak orada binlerce yeni işyeri yaratılmamakta, sadece ihracat ticaretinden yapılan kârları saklamak için kullanılan posta kutusu şirketleri kurulmaktadır. Büyük şirketler, diğer AB – ülkelerinde iş yapmalarına rağmen, kârlarını İrlanda'da kayıtlara geçirmektedirler.¹⁷⁰ Bunu ise ancak müşterek bir Avrupa vergi yasası engelleyebilir (III. Bölüm'le karşılaştırmız).

Ama, yurtdışı angajmanının en büyük bölümünün nedeni çok farklı. Girişte de belirtildiği gibi, yabancı şirketlerin satın alınması da, yatırım yapılmayıp var olan üretim kapasiteleri kullanılmasına rağmen, »yurtdışı yatırımları« içerisine girmektedir. Bu satın almaların nedeni, rakip sayısının azaltılması veya rakip şirketin teknolojik yetisi ile en iyi çalışanlarını kendi şirketinin hizmetine sokmaktır. Ve her satın alma sonunda "gereksiz" olan işçiler ve makinalar sokağa atılmaktadır.

Küreselleşmenin teşvik gücü olarak yurtdışı yatırımları

Alman'ların yurtdışında yaptıkları yatırımlar, sanayimizin düşük ücret ülkelerine göç ettiğini kesinlikle ispatlamamaktadır. Sermaye, ürünlerin aktığı yere akar. Özellikle (Almanya'nın 1993 yılındaki yurtdışı yatırımlarının %88'inin yönlendiği¹⁷¹) batılı sanayi ülkelerine. Bu gelişme son senelerde, 1996 yılında dolaysız yatırımların hemen hemen üçte birinin yönlendiği gelişmekte olan ülkelerin lehine yön

değiştirmektedir.¹⁷² Gelişmekte olan ülke olarak sayılan bu ülkeler ise, sadece Çin ve Güney Asya'lı diğer »devler«di.

280 000 yurtdışı şubesi olan 44 000 çok uluslu şirket şu anda dünya çapındaki üretken yatırım sermayesinin üçte birine sahip¹⁷³ - küreselleşmeyi iten güç işte budur. Bilanço meblağları bazı devletlerin GSMH'nı aşan yükseklikte olan şirketler mevcut. 1992 yılında sadece 100 büyük şirket birlikte 5 500 milyar ABD Doları değerinde ciro yaptılar; bu ABD'nin GSMH'na eşittir.¹⁷⁴ Çok uluslu şirketlerin 1960 ve 1992 yılları arasındaki yurtdışı servetleri 68 milyar ABD Dolarından 2 000 milyar ABD Dolarına çıktı. Ve her sene %11 artmakta. 1980 yılından bu yana yurtdışı yatırımları yılda %28 artıyor, »neredeyse dünya çapındaki ithalattan (%11) üç kat daha hızlı ve dünya GSMH'ndan (%9,8) dört kat daha hızlı.«¹⁷⁵ Bu, dünya çapındaki ekonomik birleşmelerin, dünya GSMH veya dünya ticaretinden daha hızlı büyüdüğü anlamına gelmektedir. Ancak, yukarıda belirtildiği gibi, yurtdışı yatırımları sanayi ülkeleri arasında kalmaktadır. 4. Tabloda, Alman yurtdışı yatırımlarının aktığı en önemli ülkeler sıralanmıştır.

Ülke	Milyar DM
ABD	12,5
Büyük Britanya	4,6
Fransa	4,4
İsviçre	4,1
Lüksemburg	3,9
Belçika	3,1
İtalya	2,6
Polonya	1,9
Çin	1,2
Avusturya	1,1
Diğer	12,1
Toplam	51,5

Tablo 4: 1997 yılında Alman yurtdışı yatırımları hangi ülkelere aktı.

Kaynak: Federal Ekonomi Bakanlığı, 7.5.1998 tarihli günlük haberler

Yatırımların genellikle yapıldığı alanlara bakıldığında, 90'lı yılların başından beri »ihtirasın objelerinin« değiştiği görülür. Üretim alanlarına giderek daha az yatırım yapılmaktadır, ancak – 5. tabloda da gösterildiği gibi – mali ve hizmetler sektörüne yapılan yatırımlar artmıştır. 1997 yılında, yapılan yurtdışı yatırımlarının yarısı bu sektöre akmıştır.

Tablo 5: Yurtdışındaki şirketin ekonomik branşına göre yurtdışı yatırımlarının ayrılması

Yurtdışındaki şirketin ekonomik branşı	Dolaysız yatırımlar Milyar DM olarak 1991 – 1993	Artış oranı 1991 – 1993 (%)
Bütün branşlar	56,8	21,6
Üretim sanayi	14,8	13,7
Ticaret	4,0	8,7
Kredi enstitüleri	8,7	46,3
Katılım şirketleri	5,7	50,0
Finansman enstitüleri	15,3	60,0
Sigortalar	4,4	33,3
Diğerleri	3,9	11,0

Kaynak: Altvater/Mahnkopf, S. 259; yazarların kendi hesaplamaları

Alman yurtdışı yatırımlarının çoğunluğu, yeni üretim işletmelerinin kurulması değil, sadece var olanların satın alınmasına yönelmektedir. 1995 yılında Amerikan kimya devi Marion Marell'in 7 milyar Alman Markı'na Alman Hoechst AG tarafından satın alınması – toplam Alman yurtdışı yatırımlarının %14'üne eşittir.¹⁷⁶ » 1996 yılındaki en büyük sekiz satın alma 18,3 milyar Marklık bir finansman hacmine eşittir.«¹⁷⁷ Federal Merkez Bankasına göre, yurtdışı yatırımlarının siyasi nedenleri bulunmaktadır, ne de olsa Federal Hükümet yılda 1,7 milyar Alman Mark'lık kefalet vermektedir (1995).¹⁷⁸ Alman şirketleri stabil ve genellikle aşırı değerli tutulan Alman Markı ile yurtdışında ucuza katılımlar gerçekleştirebilmektedirler, buna karşılık yurtiçindeki yatırımlar aynı nedenlerden dolayı pahalıdır. Hoechst AG bu nedenle Marion Marell'i satın aldığı anda, Alman Markı'nın değer kazanması sonucunda 350 milyon Alman Markı kâr etmiştir.¹⁷⁹

Bir de tersini, yani Alman şirketlerin yabancı şirketlerce »yutulduklarını« varsayalım. Almanya'ya yabancı sermaye akardı, ama Almanya mevkiinin gücünden hiç kimse bahsetmezdi. Sadece sermaye açısından güçlü, rantabl ve bu nedenle rekabet yetisine sahip halk ekonomileri »Company – Shopping«e çıkabilirler. Japonya'nın Almanya'da üretim işletmelerini açmasını, Japonya'nın zayıflığı olarak değerlendirmiyoruz, aksine bunu Japonya'nın güçlü olmasına sayıyoruz. Japonya'nın, bu adımla işyerlerini ihraç ettiğini söylemek aklımıza dahi gelmezdi. Onun yerine, Japon ürünlerinin her yerde üretilebilecek kadar başarılı olduklarını söyledik. Şirketler, başka şirketlerin hisselerini alabilmek için yüklü sermayeye ihtiyaç duymaktadırlar — Almanya'da bu sermaye yeterince mevcuttur. İfo – enstitüsü de, Alman sanayisinin »kâr ve malî gücüyle yabancı şirketleri satın alarak rekabet pozisyonunu ve pazardaki yerini geliştirebiliyorsa« bunun, güçlü olduğunun bir göstergesi olduğunu vurgulayarak aynı sonuca varmakta.¹⁸⁰ Ve Federal Merkez Bankası açıklıyor: Sağlıklı bir ekonomik durum »... yabancı şirket katılımlarını stimüle eder.«¹⁸¹

1997 yılında Almanya'da yapılan yatırımlar sadece 4,2 milyar Alman Markı düzeyindeyken, ekonomimiz 50 milyar Alman Mark'lık ihracat yaptı.¹⁸² Bu sayılara naif bir şekilde bakınca, Almanya'nın yabancı yatırımcılar için çekiciliğini kaybettiği sonucuna varılabilir. Ancak, belirtildiği gibi, Alman yurtdışı yatırımları çoğunlukla şirket satın almalara yöneliktir. »Böylelikle dolaysız yatırımların çoğunluğu bir kaçış değil, yeni pazarların elde edilmesine yönelik bir fetih seferi anlamına gelmektedir.«¹⁸³

Federal Almanya yabancı sermaye için çekicidir

Alman sanayisinin yurtdışı yatırımları 1979 yılından beri, yabancı sanayilerin Almanya'daki dolaysız yatırımlarından daha yüksektir.¹⁸⁴ Ancak hisse senedi ve tahvil piyasası daha farklı bir resim göstermektedir: sadece 1991 ile 1995 yılları arasında yabancı yatırımcılar Alman hisse senetlerine, Alman yatırımcıların satın aldığı hisse senetlerinden 356 milyar Alman Markı daha fazla para yatırdılar. Bu meblağ 144 milyar Marklık dolaysız yatırımların negatif bakiyesinden çok daha yüksektir. Görüldüğü kadarıyla yabancı sermaye Alman sermaye şirketlerinde büyük katılımlar satın almış durumdadır, ancak bu sayılar diğer ülkelerin Almanya'daki yurtdışı yatırım istatistiklerinde yer almamakta. Ekonomi bilimlerinin kullandığı »yurtdışı yatırımları« biriminin ele aldığından çok daha fazla bir yabancı sermaye Almanya'ya akmaktadır.¹⁸⁵ Almanya mevki yabancı sermaye için çekicidir, yalnız yabancı sermaye istatistiklerde yer alan yurtdışı yatırımları şekliyle ülkeye akmamaktadır.

Yabancı şirketlerin Almanya'daki düşük yurtiçi yatırımları üç nedenden dolayı, Almanya mevkiinin zayıflığı olarak algılanamaz:

- Alman Markı, talep fazla olduğundan, gereğinden fazla değerlidir.
- Almanya onyıllardan beridir (sadece birleşme nedeniyle kesintiye uğrayan bir şekilde) müthiş ticaret bilançosu fazlalıklarını not etmektedir. Alman ürünleri, Alman Markı'nın aşırı değer kazandığı dönemlerde dahi, yurtdışında çok iyi satılabilmektedir.
- Japonya, yıllardan beridir yurtdışı yatırımlardaki net sermaye ihracatında açık not eden tek diğer ülkedir. Japon Yen'i de, aynı Alman Markı gibi, reel değer artırımının üzerinde olan bir değerlendirme baskısına maruz kalmaktadır. Görüldüğü kadarıyla Japonya ve Almanya »döviz piyasası tarafından farklı değerlendirilmektedirler; neredeyse güven avansları ayaklarının önüne dökülmektedir.«¹⁸⁶ Ayrıca Japonya Güneydoğu Asya'daki asıl müşterileri olan ülkelere dolaysız yatırım yapmak zorundadır, çünkü »kitlesel sanayi ürünlerinin ithalatı ... bu ülkelerin siyasi muhalefetine« maruz kalmaktadır.¹⁸⁷

Yurtdışı yatırımlarının etkisi

veya

sorun gerçekten nerede

Üretim işletmelerinin yurtdışına kaydırılması duruma göre Almanya'da işyerlerinin yok edilmesine neden olmaktadır. Burada, hiç olmazsa yurtdışındaki işçilerin bu durumdan faydalanıp faydalanamadıkları sorulmalıdır. Sanayi ülkeleri ile gelişmekte olan ülkelerde yapılan yatırımlar karşılaştırıldığında, şu sonuçlar çıkarılmaktadır:

Şirketler için dünyanın her yanında gider baskıları söz konusudur. İşyerleri – olanaklı olduğu yerlerde — rasyonelleştirilerek yok edilmektedir. Yeni üretim işletmeleri daha başından yoğun sermaye ile en modern üretim teknolojileriyle donatılmaktadır. Almanya'da, üretim işletmelerinin yurtdışına kaydırılması sonucunda kaybolan işyerleri, yurtdışında aynı oranda yaratılmamaktadır. Gerçi sanayi ülkelerinde çok uluslu şirketlerde minimal personel artışı gözlemlenmektedir, ancak bu oran şirketlerin ciro ve kâr artırım oranlarının çok altındadır. »Komplike, uluslararası entegre üretim, pazarlama ve kârlılık

stratejileri, yeni işyerleri yaratmak yerine, çok uluslu şirketlerde var olan işyerlerinin farklı dağılımlarına yol açmıştır.¹⁸⁸

Gelişmekte olan ülkelerdeki yeni işyerlerinin yaratılması Meksika, Çin ve Güneydoğu Asya'nın diğer eşik ülkelerinde yoğunlaşmaktadır, geri kalan ülkelerde işçiye olan ihtiyaç düşmektedir; sadece Latinamerika ve Afrika'da 70 000 işyeri yok edilmiştir. Alman şirketlerinin »üçüncü dünyadaki« servetlerinin sekiz milyar Alman Markı artmasına rağmen, »1990 – 1993 yılları arasında Alman şirketleri geliştirmekte olan ülkelerde bulunan şubelerinde çalışanların sayısını 43 000 azaltmışlardır.«¹⁸⁹

Şimdiye kadar olmamış büyüklükte yurtdışında yatırım yapabilme olanağı, devletlerin içerisinde buldukları mevkii rekabetinin bir sonucudur. Macaristan yeni işyerlerinin yaratılmasını vergi hediyeyle ödüyor, Büyük Britanya ise, işçilerinin sömürülmesine göz yumarak. Sonuç itibarıyla bu rekabet hiç kimseye yaramamaktadır ve sosyal dumping ile devlet bütçelerinin iflasına yol açmaktadır. Özellikle devletlerin sundukları dolaysız yurtdışı yatırım olanakları, kendi mezarlarını kendileri kazmışlardır: Çok uluslu şirketler şimdi çeşitli toplumları birbirlerine karşı kullanabilmektedirler. Bu sefaletin nedeni sermaye mobilitesidir. Çok uluslu şirketler asıl şimdi dayattıkları koşulların en iyi nerede yerine getireceğini seçebilmektedirler.

Genel ekonomik açıdan bakıldığında, yurtdışı yatırımlarının işyerleri yaratmadığı söylenebilir. Aksine, gider baskısını dünyanın her tarafından artırmakta ve böylelikle rasyonelleştirme işlemlerine ve işyerlerinin yok edilmesine yol açmaktadırlar. 1991 ve 1993 yılları arasında yurtdışı cirosunu %20 artıran, ancak yurtdışındaki personel sayısını %3 azaltan Alman otomotiv sanayi bunun çok ilginç bir örneğidir.¹⁹⁰ Küreselleşmenin mekanizmaları sonucunda hem Almanya'da, hem de yurtdışındaki işyerleri yok edilmektedir.

Yurtdışı yatırımları ile ilgili olarak öne sürülen genel argümanlar, detaylı bir analiz karşısında fos çıkmaktadırlar:

- Almanya'daki yurtdışı yatırımlarının negatif bakiyesi, gerçek sermaye akışı üzerine yeterli bilgi vermemektedir. Alman sanayisinin yaptığı yurtdışı yatırımları, Almanya mevkiinin kötüleştiğini göstermez.
- Yurtdışı yatırımları şirketlerin çok uluslu ağlar kurmasına neden olmaktadır. Daha ucuz ülkeler gitme tehdidini kullanabildiklerinden, tek tek ülkelerin koyduğu kurallara uymak zorunda değiller. Daha düşük ücret ve daha ucuz ekonomi mevkii taleplerini başarı ile dayatabildiklerinden, dünya çapında sosyal barışı yok etmektedirler.
- Yurtdışı yatırımları ile, sanayi ülkelerindeki ve geliştirmekte olan ülkelerdeki kitlesel işsizliğin ortadan kaldırılacağı iddiası son derece şüphelidir. Sanayi ülkelerinin teknolojileri öylesine produktiftir ki, dünya çapındaki ekonominin büyümesi giderek daha az insanla realize edilmektedir.

7. Yalan

»Euro hepimize yarar«

*»Bu yolu birlikte bulamazsak, başımıza nelerin geleceğini size söyleyeyim. Değer kaybı rekabetleri, ticaret savaşları, proteksiyonizm, ekonomi politikalarının tekrar ulusallaşması, deflasyon, belki de depresyon bizleri tehdit edecektir.«
Roman Herzog, Avrupa Parlamentosu önünde¹⁹¹*

Mini küreselleşmenin avantajları

Ortak Avrupa Para Biriminin yürürlüğe konması, küreselleşmenin nasıl yönlendiriliğinin veya nasıl yönlendirileceğinin iyi bir örneğidir. 1. Yalan'da anlatıldığı gibi, Avrupa içpazarının kurulması, bir küreselleşme projesidir. Para Birimi Birliği, Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret ilişkilerini yoğunlaştıracak ve aynı etkilemelerde bulunacaktır: katılan ülkeler arasında rekabetin artması; ekonomik faaliyetler biraz daha »küresel« olacak.

Federal Almanya'da halk arasında yaygın olan, »refah sembolü Alman Markı'nın« kaybolması korkusuna rağmen, neredeyse bütün siyasetçiler Euro'nun yürürlüğe girmesine taraftardır. Örneği Helmut Kohl için Avrupa Para Birimi Birliği »21. Yüzyıldaki barış ve özgürlüğün«¹⁹² bir sorunudur — yani, faydaları tartışılmaz. Euro'nun yürürlüğe girmesindeki temel argüman ise siyasîdir: Ortak Avrupa para Birimi, AB üye ülkelerini birbirine daha çok bağlar ve Avrupa'nın entegrasyonunu sağlamlaştırmış. Böylelikle ulusal devletler arasında bir savaş çıkması tehlikesi çok daha azalır.

Tabii ki, Euro'dan ekonomik avantajlar da umulmaktadır. Siemens yönetim kurulu başkanı Heinrich v. Pierer »Euro, ticareti teşvik edecektir ve böylelikle refah ile işyerlerini garanti altına alacaktır. Bu, özellikle Avrupa'daki bir numaralı ihracat ülkesi Almanya için geçerlidir.«¹⁹³ demektedir. AB ülkelerinde

farklı para birimleri ile ödeme yapılmaktadır. Şirketler ürünlerini ihraç etmek veya ön ürünler ve hammaddeler ithal etmek istediklerinde, gelecekteki fiyatlar bu transferler için güvenceli değildir. Yurtdışı ile yapılan ticaret işlemleri, kârlılık ilgili para biriminin o günkü rayicine bağlı olduğundan, genellikle bir kumar anlamına gelmektedir. Ayrıca bankalar, ihracatı ve ithalatı pahalandıran kambiyo harçları istemektedirler. Bütün bunlar, ülke sınırları ötesiyle ticaret yapan şirketler için gider oluşturmaktadır. Bu nedenle Euro, ilk önce bu şirketlere yarayacaktır. Ortak para birimi bu şirketlerin transaksion giderlerini 40 milyar Alman Markı azaltacaktır; Alman ihracat sanayinin gider azalmasının 8 milyar Alman Markı civarında olacağı tahmin edilmektedir.¹⁹⁴ Bunun ötesinde artık katılan ülkeler arasında yapılan kambiyo rayici spekülasyonları sona erecektir ve genel olarak Avrupa çapında faizler düşecektir (örneğin artan banka rekabeti nedeniyle).

Euro'nun dezavantajları ve içerdiği tehlikeler

»Diğer eyaletlerdeki Lafontaine veya Simonis gibi bazı meslektaşlarım, Euro'nun yol açacağı rekabete çok şaşırıcaklardır. Daha buna hazır bile değillerdir. Bu münakıs olmayan Euro heyecanını anlayamıyorum. Sendikalar da düşüncelerin değiştirmek zorundalar. Euro – Land'da tamamen farklı gider, ücret ve sosyal yapılanmalar birbirleri ile çarpışacak. Eğer bugün Münih fuarının inşaat işlerinin %70 ile %90 arasındaki oranı, İrlanda'lı, Portekiz'li ve İspanya'lı taşeron şirketler tarafından üstlenişmişse, bu gelecek Euro rekabetinin ilk tadıdır.«

Edmund Stoiber, Bavyera Eyalet Başbakanı¹⁹⁵

Ve gerçekten bu konuda haklı. Eğer yurtdışı angajmanı şirketler için rantabl olur ve rizikosu azalır, Euro – katılımcı ülkeleri arasındaki rekabet ilişkileri daha da yoğunlaşacak. Transaksion giderlerinin düşürülmesi, 1.1.1992 tarihinde Avrupa iç pazarının yürürlüğe girmesiyle karşılaştırılabilir. O zamanlar »Ceccini Raporu« 11 000 şirketle yaptığı anket sonrasında, ürün ticaretinin ucuzlaması sonucunda beş milyon yeni işyerinin yaratılacağından hareket ediyordu.¹⁹⁶ Ancak artan rekabet, şirketler üzerindeki rasyonelleşme baskısının artmasına ve böylelikle işyerlerinin yok edilmesine yol açtı. Ortak para birimi de aynı sonuçlara yol açacaktır.

Ülkeler fleksibl kambiyo rayicileri ile para birimi politikası açısından birbirlerine bağlanırlarsa, bunun üretkenliği düşük olan ülkeler için vahim sonuçları olur. Bir ülke üretkenliğini diğer ülkeden daha güçlü olarak artırması durumunda, kambiyo rayici sallantıları söz konusu olur. Böylelikle, daha güçlü olan ülke ürünlerini daha iyi ihraç edebilir ve diğer ülkeyi ekonomik açıdan zayıflatır. Zayıf ülke, para biriminin devalüasyonu¹⁹⁷ ile sanayisi için rekabet avantajları yaratır, ancak bunun karşılığında ithalat için daha fazla para öder ve enflasyonu »azdırır«. Bunun sonucunda da fiyatların artmaması için, talebin azaltılması gereklidir — aksi takdirde ihracat avantajları azalabilir.

Böylesi bir siyaset, yüksek işsizlik dönemlerinde kolay uygulanamaz, çünkü talep azaltılması, yani devlet giderlerinin kısılması, iş pazarındaki krizi derinleştirebilir. Bu nedenle devalüasyon, bir ülkenin sadece ıstırar durumunda kullanabileceği ve kullanması *zorunlu* olan son çaredir. Eğer bu »güvenlik sibobu«, her ülkede aynı para biriminin geçerli olması sonucunda demonte edilirse, zayıf olan sanayi, yabancı sanayilerle rekabet halinde kalabilmek için, üretim giderlerini düşürmek zorundadır. Bu, kısa vadede ancak işyerlerinin azaltılması, ücret indirimi ve sosyal yükümlülüklerin kısıtlanması ile olanaklıdır. Bu nedenle, alel acele gerçekleştirilen ortak para biriminin mağlupları, ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerdeki işçiler ve hizmetliler olacaktır.

Ekonomik olarak güçlü olan bölgeler, ayıf olan bölgelerin aksine, ortak para biriminden faydalanmaktadırlar. Bölgeler arasındaki uçurum, güçlü bölgelerin bugünden rekabet avantajlarına sahip olmaları ve bunları kullanacak olmaları nedeniyle, üretkenlikte farklılıkları nedeniyle daha da derinleşecektir. »Büyük Alman bankalarının, Euro yürürlüğe girdikten sonra Avrupa'daki pozisyonlarını satın almaları birlikte daha da güçlendireceklerinden hareket etmeleri, mali piyasalarda bilinen bir sırdır.«¹⁹⁸ Alman sanayinin çeşitli sektörlerdeki üretkenliğini rakiplerinden daha güçlü artırabilmesi nedeniyle, Alman Markı diğer AB para birimleri karşısında değer kazanma baskısına maruz kalmaktadır. Diğer para birimlerinin devalüe edilme olanakları ortadan kalkınca, Alman sanayinin üstünlüğü daha da artacaktır. »Müşterek Avrupa para biriminin Avrupa'nın önemli bir bölümünde yürürlüğe girmesiyle, Almanya nihayet üretkenliğini ve verimliliğini gösterecek ve kullanabilecektir... O zaman hiç bir ülke, para birimini devalüe ederek rekabetten kaçamayacaktır.«¹⁹⁹ Bunun sonucu desentegrasyon olacaktır, altyapıları zayıf olan bölgeler daha da geride kalacak, merkezler kazanacaktır. Bunu engelleyebilmek için, bugün yapılmayı teşvik eden programlara harcanan paralardan çok daha fazlasına ihtiyaç olacaktır. Çünkü bu

programlar bugün dahi yeterli değildir. Programlara ayrılan paraların artırılması ise, siyaseten istenmemektedir — Theo Waigel, Euro'yu hiç bir transfer ödentisinin takip etmemesi gerektiğini söylemektedir.

Yalnız, yüksek produktiviteye sahip olan ekonomi mevki Almanya'nın yurttaşlarını galipler arasında görmek yanlış olur. Müşterek para birimi sayesinde gider farklılıkları daha da saydamlaşacak ve büyük şirketler gelişmenin spesifik farklılıklarını, şimdiye kadar olduğundan daha güçlü kullanacaklardır. Transaksiyon giderleri düşerse, mevki sorununda daha azgider farklılıkları belirleyici olur. Böylece çeşitli hükümetler çok uluslu şirketler tarafından daha rahat birbirlerine düşürülebilirler ve sosyal kıyım tekrar hızlanır. Ancak sendikalar, aslında işçilerin temsilcileri olmaları gerekirken, »Euro«dan bahsedildiğinde herhalde sadece Enternasyonal marşını duyuyorlar. »Avrupa'yı isteyen, para birliğini de istemek zorundadır. Bunun başka yolu yoktur«, diyor hizmetliler sendikası ÖTV başkanı Herbert Mai.²⁰⁰ Aslında sendikalar şimdi daha çok kulak kabartmalıydılar. »İleri gelen« sanayi menecerlerinden biri, »Zeit« gazetesinde şöyle diyor: »Euro geldiğinde, abartılı personel giderleri olan Alman'ları nihayet disipline sokacaktır.«²⁰¹

Para birliğinden sonra, kambiyo harçları ve kur farklılıkları korkusu kalkacağından, düşük meblağlarda dahi vergi ve sermaye kaçışı artacaktır. Bu nedenle, Almanya'daki sosyal sistem üzerinde olan baskı fazlaşacaktır. Sonucunda, uzun vadede Avrupa Sosyal Birliği sorun olmaktan kalkacaktır: Para birliği sonucunda hükümetler, kendilerinin yol açtığı sonuçlara katlanarak, her ülkenin aynı – en düşük – sosyal yükümlülük seviyesine ulaşmasını sağlayacaklardır.

Umut edilen entegratif teşvikler böylelikle tersine dönebilirler. Artan huzursuzluk, Avrupa kurumlarında bulunduğu bir suçlu arar. Sosyal kıyımın ve artan işsizliğin suçu, ulusal hükümetlere değil, Brüksel'deki bürokratlara ve Avrupa Merkez Bankasına yüklenmektedir. Alel acele kabul edilen ve düşünülmeden yürüğe sokulmak istenilen müşterek para birimi sonuçta Avrupa'nın birleşmesini tehlikeye sokmaktadır. Sabit kambiyo rayiçli iki para birimi sistemi hüsrarla sonuçlandı, en son Bretton – Woods – Sistemi. Her iki sistem de ülkelere hareket etmeleri ve siyasi ve sosyal hedeflerine ulaşmak için çok dar alanlar bırakmıştı — aynı Euro gibi.

Batılı para birimlerinin Doların kuruna ve özellikle Amerika'nın faiz seviyesine olan tehlikeli bağımlılığı, Euro'nun gerekli olduğunun gerekçesi olarak sunulmaktadır.²⁰² Avrupa'daki müşterek para biriminin bu bağımlılığı bitirebilmek için gerekli olan denk ağırlığı yaratacağı iddia edilmektedir. Amerikalı ekonomi bilimcisi C. Fred Bergsten, ABD Dolarının Euro'da, her iki para birimi bölgelerinin eşit büyüklükte ve eşit sermaye gücünde olmaları nedeniyle, ciddiye alması gereken bir rakip bulacağını iddia etmektedir.²⁰³ Yeni liberal yaklaşımlara göre sermaye, stabil olan para birimine akacaktır ve Bergsten, yaklaşık bir trilyon ABD Doları değerindeki yatırımcı sermayenin Euro'ya akacağını söylemektedir. Dolar ve Euro, hiperstabilite yönündeki özel savaşlarını sürdürecektir, sosyal hedefler söz konusu olmayacaklardır. Kriz durumlarındaki talep simülasyonu olmayacak, işsizlik çok daha artacaktır.

Para birimi siyaseti açısından tamamen saçma olan yakınsama kriterlerini yerine getirebilmek için, AB ülkelerinin çoğunda ne pahasına olursa olsun tasarruf edilmektedir. Sosyal yükümlülükler kesilmekte veya kısıtlanmaktadır. Devlet kurumları artık yeni çalışan almamakta, devlet meslekte yetkinleşme ve yeni meslek öğrenme kurslarına para vermemektedir. 1996 ve 1997 yılları arasında sırf İş Yaratma İşlemleri (Alm. Arbeitsbeschaffungsmaßnahme) olarak adlandırılan işyerlerinde yapılan kısıtlamalar 300 000 yeni işsize neden olmuştur.²⁰⁴ Araştırma ve öğrenim alanındaki geleceğe yönelik yatırımlar azaltılmaktadır. Ifo – Enstitüsü »konsolidasyon politikası« sonucunda işyerlerinin yok edildiğini teyid etmektedir.²⁰⁵ Ve tüm bunlar, müşterek para birimiyle gerçekleşecek olan daha fazla rekabet ve daha fazla piyasanın getireceği şüpheli yararlar için yapılmaktadır. Sonuç itibarıyla Euro, Avrupa'nın birleşmesine ivme kazandırmayacaktır. Tam tersine, bu birleşmenin yavaşlaması, belki de geriye gitmesi beklenmelidir.

Yakınsama kriterleri

»Bence bu kriterler, özellikle devletin borçlanmasının sınırlandırılmasına yönelik kriterler... tüm Avrupa için uzun vadeli düşünülen revitalize programına yönelik vazgeçilemez bir katkıdır.«

Horst Köhler, Alman Tasarruf Kasaları ve Ciro Birliği Başkanı

Euro'nun yürüğe sokulması, katılımcı ülkelerin kendilerini müşterek Avrupa para politikasının boyunduruğu altına sokmalarından başka bir anlam taşımamaktadır. Böylelikle para politikası Avrupa Merkez Bankasının eli altında olacaktır. Avrupa Merkez Bankası, yürürlükteki para miktarının yüksekliğine

karar verir ve faizleri tespit eder. Müşterek Avrupa para politikası – yani faizlerin belirlenmesi ve para miktarının yüksekliği – önceden Euro’ya katılan ülkeler arasında, para politikalarını birbirlerine uyarlamalarını gerektirdi. Bu intibağın kıstası olarak yakınsama kriterleri (Konvergens kriterleri) karar altına alındı. Daha baştan para politikasında Alman esasları üstlenildi: Euro aynı Alman Markı gibi stabil olmalıydı, bu nedenle Euro – aday ülkelerindeki enflasyon oranı olduğunca düşük tutulmalıydı. »Euro Klübüne« katılım için yerine getirilmesi gereken kriterler, Avrupa ülkelerini tasarrufa zorlamaktadır; Bremen Üniversitesi Ekonomi Bilimleri profesörü ve Alternatif Ekonomi Politikası Çalışma Grubu üyesi Rudolf Hickel »Federal Merkez Bankasının hedeflediği Euro’nun ultra stabilitesi, ulusal çalışma politikalarını olanaksız kılmaktadır.«, demekte.²⁰⁶

Yakınsama kriterleri şu anki içeriksel yapılarıyla bir Avrupa para birimi için, para politikası açısından zorunlu koşul olsalardı, tasarruf zaruretlerinin gerekliliği anlaşılabilir. Avrupa ülkelerinin Alman Merkez Bankasının boyunduruğu altına sokulmaları müşterek para birliği açısından bir zorunluluk değildir. Müşterek para birliğine girebilecek ülkeleri, para birimleri arasındaki kambiyo rayiçlerinin *uzun* bir süre stabil kalmasından ve merkez bankalarının para politikalarının özellikle kriz durumlarında da değişmemesinden tanyabilmek olanaklıdır.

Örneğin Almanya ve Avusturya arasında olduğu gibi. Avusturya para politikasının, Almanya’nınkine bağlanmış olması nedeniyle Alman Markı ile Avusturya Şilingi yıllardan beridir 1:7’lik sabit bir oranda kalmışlardır. Maastricht Sözleşmelerinde formüle edilenler gibi, diğer kriterler, böylesi sabit bir kambiyo rayiçi için mutlaka gerekli değildir — Avusturya da Maastricht kriterlerinin hepsini yerine getirmede —, ancak sabit kambiyo rayiçleri ve müşterek para birimi olasılığını da engellemektedir.

Maastricht Sözleşmelerinde, para birliğine katılmak isteyen bir ülkenin 1997 yılında yerine getirmesi gereken beş koşul yer almaktadır. Basında genellikle sadece ilk ikisi yer aldı:

1. Bir ülkenin toplam borcu, yurtiçi GSMH’nin (Alm. Bruttoinlandsprodukt) %60’ını aşmamalıdır. — Yurtiçi GSMH, GSMH ile aynıdır,²⁰⁷ yurtiçinde üretilen tüm ürünlerin değerini içerir — Bu kriter mutlaka yerine getirilmek zorunda değildir; ilgili ülke sadece »stabilite yatkınlıklı bütçe« kullandığını ispatlamak zorundadır, yani toplam borçlanma yurtiçi GSMH’nin %60’ı üzerinde olursa, trendi inme seviyesinde olmalıdır.
2. Bir ülkenin yeni borçlanması, yurtiçi GSMH’nin en fazla %3’üne eşit olmalıdır. Ama gene de bir takım istisnalar söz konusudur.
3. Faiz seviyesi, en düşük faize sahip üç AB ülkesinin ortalamasını en fazla 2 puan geçebilir.
4. Enflasyon oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç Ab ülkesinin ortalamasını en fazla 1,5 puan geçebilir.
5. Bu ülke iki yıldan beridir Avrupa para birimi sisteminin üyesi olması zorunludur.

Maastricht kriterlerinin ilk dördü müşterek para birimi için bu sertlikte gereksizdir.²⁰⁸ Maastricht kriterlerinin kamuoyunda en fazla tartışılan ilk iki kriteri en gereksizdir ve buna rağmen bugünden Avrupa’nın sosyal açıdan bölünmesine yol açmışlardır!

Müşterek para biriminin yürürlüğe sokulması için gereken tek moneter, yani istatistikler tarafından kayıt edilen »parasal« kriter, Avrupa Para Birimi Sistemince garanti edilmiş olması gerekirdi. Diğer merkez bankalarının sınırsız parasal müdahalesi ile, para birimi devalüasyon baskısı altında olan bir ülke, katılan ülkelerin arasındaki kambiyo rayicinin %2,25’ten fazla inip çıkmaması sağlanarak desteklenmelidir. Başka bir para birimini desteklemek için, diğer ülkeler zayıf para birimini satın alarak, talebi artırır ve böylece değerini stabilize ederler.

Bu sistemle, değişik ülkelerdeki farklı para politikalarına ve farklı ekonomi dinamiklerine rağmen, kambiyo rayicilerinin birbirine bağlanması denenmiştir. Avrupa Para Birimi Sistemi, bazı kambiyo rayicilerinin reel ekonomik açılardan tutulamayacağı döviz spekülörleri tarafından görüldüğünden, bu şekliyle ayakta kalamamıştır. Böylelikle, merkez bankalarının tüm enerjik girişimlerine rağmen, bir çok AB para birimi, Alman Markı karşısında değer kaybetmek zorunda kalmıştı. Avrupa Para Birimi Sistemini formel olarak ayakta tutabilmek için, kur farklılıklarının %15’e kadar çıkmasına izin verilmişti. Uzun süreli sabit kambiyo rayiçleri gerçekleştirilememişti. Müşterek bir para biriminin tehlikesizce yürürlüğe girebilmesi için, milyarlık destekleme alımlarına gerek olmadan kambiyo rayicilerinin stabil kalabilmeleri olanaklı olmalıdır.

Kambiyo rayici sisteminin işleyebilmesi için, katılımcı ülkeler arasında para politikası konusunda birliktelik olmak zorundadır. Düşük enflasyon oranı sadece Almanya’da, örneğin işsizlikle mücadele gibi daha değişik ekonomi politikası hedeflerine göre öncelik görmektedir. Faiz seviyesini ve para miktarını sadece enflasyon oranını olanaklı olduğunca düşük tutmak için kullanmak, bir doğa kanunu değildir, tam tersine, Alman Merkez Bankasının abartılı stabilite politikasının göstergesidir. Eğer birbiri ile ekonomik

açından neredeyse eşit olan iki ülkede, bir merkez bankası sadece enflasyon oranının düşük olması için uğraşiyor, ama diğer ülkede, merkez bankasının hükümeti, örneğin işsizlikle mücadelede desteklemesi bekleniyor ve bunun için (Fransa'da olduğu gibi) hafifçe artan enflasyon oranına tahammül ediliyorsa, müşterek para politikasına gerek gören müşterek para birimi, bu ülkeler arasında gerginliklere yol açacaktır.

Euro Avrupa için bir tehlikedir

»Siyaset... çağın temel sorusu olan, yeni Avrupa'yı istiyor muyuz, yoksa istemiyor muyuz sorusuna yönelmektense,... stabilite değerlerinin yorumlarına yoğunlaşmakta.«

Werner Weidenfeld, Uygulamalı Siyaset Araştırma Merkezi Yöneticisi²⁰⁹

Euro'nun yürürlüğe sokulması, ekonomik gerçeklere uymamaktadır. Hükümetler, yakınsama kriterlerini yerine getirebilmek için, sahte bilançolar hazırlamaya kadar gitmekte. En iyi fikir İtalya'nındı: Kriterleri yerine getirecek paranın toparlanması için İtalya vatandaşları 1997 yılında bir »Avrupa Vergisi« ödediler.²¹⁰ 1999 yılında da devlet vatandaşlara parayı geri ödedi. Bu vergi Avrupa Yüksek Mahkemesi tarafından dahi onaylandı. Bu sahte bilançolar günün birinde fazlaca dayanamayacak ve o ülkenin halkının gerekli olan ekonomik yapılanma denkleştirmelerini taşıyamayacağı görülecektir. Ulusal para biriminin devam etmesine, daha yavaş gelişme hızının gerçekleştirilmesine, devletin borçlanması ve daha yüksek sosyal güvenliğin sağlanmasına yönelik politik talepler artacaktır.

Avrupa Para Birliği, Avrupa halkları tarafından değil, şimdiye kadar küreselleşmenin asıl kârını yapanlar tarafından gerçekleştirilmek istenmektedir: büyük sanayi şirketleri ve bankalar tarafından. Bunlar, siyasete baskı yapabilecek güçtedirler. 1997 Ekim'inde, dünyanın en fazla ciro yapan şirketlerinden biri, General Motors, Büyük Britanya'yı, hükümet başlangıçtan itibaren Euro'ya katılmadığı takdirde, her iki fabrikasını kapatmakla tehdit etti.²¹¹ Bu tehdide rağmen Britanya hükümeti Euro'ya katılımı erteledi. General Motors, tehdidinin aksine, fabrikalarını kapatmadı.

Avrupa'da müşterek para biriminin yürürlüğe sokulması daha 1970 yılında »Werner – Planında« yer almaktaydı. Ancak gerçekleştirilemedi, çünkü Avrupa'nın birleşmesinin diğer noktaları daha önemli bulunmuştu ve ertelendi. Bu erteleme, Avrupa'nın birleşme sürecini herhangi bir şekilde engellemedi. Aslında bugün de, Avrupa entegrasyonunu gerçekten ileriye götürececek konulara yoğunlaşmalıyız. Eski Federal Merkez Bankası başkanı Karl Otto Pöhl'e göre, müşterek para birliği, malî ve ekonomi politikalarının paralel yürümesinden sonra, birleşerek büyüyen ekonomilerin son adımı olmalı.²¹²

Euro'nun, ekonomik gerçekler, farklı para birimi politikası konseptleri ve kültürel farklılıklar nedeniyle başarısızlığa uğraması muhtemeldir. Eski »Financial Times« muhabiri David Lascelles »Der Crash von 2003« adlı kitabında bu olasılığa dikkat çekiyor. Kitabında, farklı ekonomi politik hedeflerin Euro'yu nasıl başarısızlığa uğratacağını yazmakta: Ağır işsizlik durumu ortaya çıkınca, Fransa Avrupa Merkez Bankasından, krediler üzerinden finanse edilen devlet giderleri ile yeni işyerleri yaratabilmek için daha fazla borçlanma izni istiyor. Almanya ise para değeri stabilitesini dayatıyor. Fransa'daki protestoların halk ayaklanmasına dönmesini engellemek için Fransız hükümeti 2003 yılı sonunda tekrar Franc'ı yürürlüğe sokuyor. Tanınmış Fransız aydını Emanuel Todd »2005 yılında Euro olmayacak. Çünkü ya yürürlüğe sokulamayacak, ya da tekrar yürürlükten kaldırılacak.«²¹³

Bugünlerde siyasi ve ekonomik alanlarda, bu gelişmenin barındırdığı tehlikeler karşısında hiç de anlaşılabilir olan bir »İmbisat« yaşanmakta. Para birimi birliği bütün bölgelere ve Euro ülkelerinde yaşayan toplumlara değil, sadece Avrupa'nın yüksek sanayileşmiş merkezleri ve özellikle sermaye sahiplerine yaramaktadır. Euro için ölümüne tasarruf etmekte ve sosyal barışı tehlikeye sokan rekor işsizlik sayılarını kabullenmek zorundayız. Ve tüm bunlar, Euro'nun beklenen faydalarının garanti edilemez olduğu bilinerek. Birleşik Avrupa ruhu, yakınsama kriterlerini yerine getirmek için dayatılan tasarruf zorunlulukları tarafından yok edildi, Avrupa'nın siyasi, sosyal, toplumsal ve ekolojik entegrasyonu, aynı bunlar üzerine yapılan kamuoyu tartışmaları gibi durdu. Ve böylelikle daha çok demokrasi, kararlara katılım hakkı ve yurttaşlık hakları yönündeki istemler reel Avrupa'da gülmüş hale geliyor. Bu koşullar altında ekolojiden veya müşterek vergi yasalarından kim bahs ediyor ki? Asill gerekli olan para birliği, müşterek para birimini her pahasına yürürlüğe sokmayan ve aynı anda ekonomik ve sosyal »yakınsam kriterlerini« temel alan bir para birliğidir (III. Bölüm ile karşılaştırınız).

8. Yalan

»Büyük Britanya ve ABD, refahın ve işyerlerinin yaratılmasında örnek ülkelerdir«

»Yüksek işsizlik ve sertleşen uluslararası mevki rekabeti açısından bakıldığında... daha fazla fleksibilite yönünde Hollanda, Britanya ve tabii ki Amerikan modellerine uymaktan başka bir alternatif yoktur.«

Karl – Heinz Paqué, Uluslararası Ekonomi Profesörü²¹⁴

Sanayi ülkelerinin çoğunda, resmî olarak kayıtlı olan işsizlerin sayısı artmakta; Amerika veya Büyük Britanya gibi bir kaç ülke istisna. Belirtildiği gibi, bu iki ülke yeni liberal ekonomi politikalarının uygulanmasında örnek öğrencilerdir. Siyaset ve bilim yorulmadan, yeni liberal ekonomi politikasının refaha ve daha fazla işyerine yol açtığını vurgulamaktalar. Amerika'nın ve Britanya'nın gittikleri yol, salt işsizlik sayısının azaltılmış olması nedeniyle örnek olarak gösterilmektedir: »Amerika'nın gittiği yolu takip eden ülkelere ... genellikle sosyal sorunlara soğuk baktıkları suçlaması yapılmaktadır. İşsizliğin Büyük Britanya'daki (%6,7) ve ABD'deki (%6,2) oranları ile klasik sosyal yardım ülkeleri olan Fransa (%12,8), İsveç (%9,9) ve Almanya'dakilerle (%10,4) yapılacak olan karşılaştırmaları bunun aksini ispatlamaktadır.«²¹⁵

ABD ve »işyeri makinesi« masalı

»Tuhaf gelebilir, ama sorun uzun vadede ancak ABD'nin Alman modelini almasıyla çözülecektir.«

Oliver Blanchard, ABD'li Ekonomist, Kaynak: »manager magazin«, 09/1996

ABD yeni liberalizmin örnek ülkesi olarak göğe çıkarılmaktadır. İşsizlik istatistikleri, deregülizasyon ve fleksibilitenin daha çok işyerine ve böylelikle daha yüksek refaha yol açtığını göstermekteymiş. 1993 ve 1996 yılları arasında ABD'de çalışan insanların sayısı %5,4 artarken, aynı zaman süresi içerisinde Almanya'da çalışanların sayısı %2,3 azaldı. 1996 yılında ABD'de resmî işsizlik oranı %6 idi, yani Almanya'dakinin yarısı²¹⁶ — yani kıskanabiliriz! Asgarî ücretler çok düşük, iş sözleşmeleri son derece fleksibl (»hire and fire«) ve sosyal güvence minimal düzeyde.

Sözde Amerikan işyeri mucizesi, oradaki iş ve işsizlik istatistikleri anlayışı ile açıklanabilir: 1996 yılında ABD'de 7,3 milyon insan işsiz olarak kayıt edilmişti. Bu rakam %5,3'lük bir orana eşittir. Ancak Amerika'daki resmî istatistik gerçek işsizlik oranlarını, Almanya'dakinden daha fazla gizlemektedir. Örneğin Amerikan istatistiklerinde çalışabilir durumda olan, ama iş aramaktan vazgeçmiş en azından 6 milyon insan yer almamaktadır. Ayrıca bu istatistiklerde istemeden kısa süreli işlerde çalışmak zorunda olan yaklaşık 4,5 milyon insan da sayılmamaktadır. Böylelikle, çalışabilecek durumda olan Amerikalıların %14'ü yeterli işyerine sahip değildir. Bu sayıya, süreli sözleşmelerle çalışan 10,1 milyon insan ve yetersiz işi olan 8,3 milyon serbest çalışan da eklenmelidir. Böylece işsizlik ve yetersiz işyeri oranı %28'e çıkar.²¹⁷ Yakından bakıldığında, çokça övülen »çalıştırma mucizesinden« pek bir şey kalmamaktadır. Gerçi Amerika salt istatistik açıdan yeni işyerleri yaratmaktadır, ancak milyonlarca işyeri açığı bulunmaktadır — aynı buradaki gibi.

Buna rağmen ABD'nin bizde, yüksek teknoloji sektöründe iyi ücretli, kalifiyeli bir çok işyeri yarattığı imajı vardır. Gerçekte ise, bu sektördeki artışlar Almanya'da ve ABD'de aynı düzeydedir (+%2,6).²¹⁸ ABD'de olan asıl artış en düşük ücretli ve sosyal güvencesi olmayan »McJobs«lardadır. Tüm Amerikalıların yaklaşık %20'si fakirlik sınırının altındaki ücretlerle çalıştırılmaktadırlar — »working poor« olarak adlandırılan insanlar, çalışan nüfusun beşte birini oluşturmaktadırlar. »Fark, kalifiyesiz ve düşük ücretli işyerlerinin artmasındadır. İnsanların gündüz — ortalama — yedi Mark'a çalışıp, geceleri kartonların altında yatmaları Almanya'da şimdilik (!) problem olarak algılanmaktadır.«²¹⁹

Buna rağmen medya, şirket sahipleri ve siyasetçiler tarafından, ABD'nin Almanya için bir gelecek modeli oluşturduğu telkin edilmektedir. 1997 Nisan'ında OECD Ekonomi Konseyi: »Yeni işyerlerinin üçte ikisi, median [=orta seviyede] ücretlerin ödendiği çalışma alanlarında ve sanayi dallarında yaratıldı.« raporunu sunmuştu. Bu cümle yanlış anlaşılması için bilinçli olarak böyle formüle edilmişti: Alman basınının ilk sayfalarında »Yeni işyerlerinin üçte ikisinden fazlasında ortalamanın üzerinde ücret veriliyor« başlıkları okunuyordu. Bu iki cümle arasındaki fark nerede yatıyor? Örneğin, bir yardımcı işçi, çalışanlarına ABD'deki orta seviye (=median) ücretlerinden fazla ücret ödeyen bir branşta çalışıyorsa, fakirlik sınırında bir ücret olsa dahi, bu işçi »imtiyazlı çalışma alanlarında ve sanayi dalında«²²⁰ çalışıyor gösterilmektedir.

Ancak bu, aldığı son derece düşük ücrette bir değişikliğe neden olmamaktadır. Yukarıdaki »kelime oyunu« eski BDI başkanı Tyll Necker'in ağzından şöyle çıkıyor: »McJobs kuramı hiç bir araştırma karşısında ayakta duramaz. Amerika'daki işyerlerinin %60'ından fazlası enformasyon teknolojisi, biyoteknik ve bilgisayar programlaması gibi iddialı branşlarda yaratılmıştır.«²²¹

Gerçeklerin böylesine değiştirilmesine sadece manipülasyon denilir. Bu ise, bazı şeylerin gizlenmesi durumunda gereklidir ve görüldüğü kadar, gizlenmesi gereken çok şey var: Bir Amerika'lı, bir Alman'dan yılda ortalama 430 saat daha fazla çalışmaktadır. ABD'de teknoloji bu kadar geri mi kalmış ki, Amerika'lılar bu kadar çok çalışmak zorunda kalsınlar? Bu tezi teyid etmek için, dolaysız olarak »dijital devrimle« ilgili olan mesleklerde (computer and data processing services) kaç kişinin çalıştığına bakmak yeterlidir. Bu dallarda bir milyondan daha az insan çalışmaktadır, sadece üç ucuz alışveriş merkezleri zincirleri Wal – Mart, Kmart ve Sears'tan daha az. Örnek gösterilen Süper – High – Tech – Şirketleri Microsoft ve Intel'de 85 binden daha az insan çalıştırılmaktadır.²²²

1990 ve 1995 yılları arasında ABD bilgisayar branşında 300 binden daha az işyeri yaratıldı, süreli sözleşme şirketlerinde ise 800 binden daha fazla; düşük ücretli işyerleri önde gitmekte ve devlet tarafından da teşvik edilmektedirler. 1979 ve 1994 yılları arasında asgarî ücret %25 azaldı. Bill Clinton başkan olduğunda asgarî ücreti artırdı; saatte 4,25 Dolar'dan 5,15 Dolar'a. 1973 yılından beri ortalama saat ücreti %13 azaldı ve şu anda 12 Dolar, bu ise 1965 yılındaki seviyeye eşit. »Yüksek okulu bitirmemiş bir siyah Amerikalı bugün, 1970 yılına nazaran %30 daha az kazanmakta.«²²³ Amerika'nın siyahî vatandaşları 20 yıldan beridir fakirlik seviyesinde yaşamaktalar; aynı şey Hispanics olarak adlandırılan İspanyolca konuşan kesim için de geçerlidir: 1980 yılında bunların %21,8'i fakirlik sınırında yaşıyordu. Bugün ise neredeyse üçte biri fakirlik sınırında yaşamaktadır (1993: %30,6).²²⁴ 1994 yılında resmî fakirlik oranı toplam halkın %14,5'iydi, yani 38,1 milyon insan, Amerika'daki ortalama gelirin aşağısında gelir sağlamaktadır.²²⁵ 38,1 milyon insan, Almanya'nın nüfusunun yarısına eşittir. Bir Amerika'lı sendikacının aşağıdaki açıklamaları da bu açıdan ilginçtir: »Almanya'daki bir işsiz, burada alt ücret grubunda çalışandan daha iyi durumdadır — ve bu gelecekte de böyle olacaktır, [sadece] asgarî ücret ileride... gerçekten artırılabilir.«²²⁶

Hizmet sektöründeki ortalama saat ücretleri yaklaşık 7,41 Dolar seviyesindedir.²²⁷ Alışılmış 48 saatlik iş haftasında dahi bu ayda 1 500 Dolar'a eşittir. Orta seviyedeki ücretlerin hesaplanmasına çok yüksek ücretler de girdiğinden, hizmetlilerin yarıdan fazlasının bundan da daha az kazandıklarından hareket edilmelidir. Otelcilik sektöründeki ortalama ücretler ise 5,59 Dolar civarındadır. Asgarî ücretin artırılmasından önce yaklaşık 11 milyon Amerika'lı 4,25 ile 5,15 Dolar arasında değişen saat ücretlerine çalıştırılıyorlardı. »Genel geçerli olan varsayımların aksine, bu çalışanların, yaz tatillerinde ilk arabaları veya kolej eğitimi için para kazanmak isteyen gençler olmadığı tespit edilmiştir...«²²⁸ Buna karşılık Amerika'lı yönetim kurulu başkanları işleri karşılığında, Alman meslektaşlarından çok daha fazla para kazanmaktadırlar: ABD'de hizmetlilerin kazancınının 120 katını kazanmaktalar, Almanya'da ise 21 kat daha fazla; Japonya'daki oran ise sadece 1:16'dır.²²⁹

Düşük çalıştırma giderleri sonucunda yeni işyerlerinin yaratıldığı iddiası yanlıştır: Düşük ücretler, çalışmakta olan kesimlerin, normal işlerinin yanında çalışabilecekleri başka işyerlerine olan taleplerini artırmaktadır. Çünkü tek bir işyerinde yeterince kazanamayınca, birden fazla işyerine ihtiyaç ortaya çıkar. Bir çok işçi ve hizmetli, asgarî ücrete yakın ücret aldıklarından, daha şimdiden 7 900 000 kişi ikinci bir işte çalışmaktadır. Ki, bunu büyük ihtimalle tatilde yapmamaktadırlar, çünkü ortalama tatil süresi iki haftadır. Noel bayramı 25 Aralık'ta kutlanmakta ve 24 ile 26 Aralık günlerinde çalışılmaktadır.

Amerika'daki sosyal yapılanma, Federal Almanya için ulaştırılması gereken bir hedef olmaktan uzaktır. Nürnberg İşpazarı ve Meslek Araştırmaları Enstitüsü'nün (Alm. Nürnberger Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung) bir raporunda »American way« çok iyi açıklanmıştır: »Eksik sağlık ön koruması, sosyal dışlanma, gettolaşma ve kriminalite bu yolun istenmeyen sonuçlarıdır.« Kaliforniya ve Florida'daki siyahî Amerika'lıların ayaklanmaları bunun birer örnekleriydi. Toplumsal ayrışmanın istatistik emareleri çokça mevcuttur: azalan doğum oranları, artan boşanmalar, labil ve tehlikede olan gençler. 1994 yılında 100 000 gence 13 öldürme vakası düşüyordu. Bu oran Batı Avrupa ülkelerindekilerden on kat daha yüksektir.²³⁰ »Neredeyse çalışabilecek durumda olan erkek nüfusun %2'si şu anda cezaevinde yatıyor, %5'lik bir bölümü ise ya cezası tecil edildiğinden ya da şartlı bırakıldıklarından dışarıdalar. 1996 yılı için kriminalitenin topluma ABD'nin GSMH'nin %4'üne eşit olan bir meblaya mal olduğu tahmin edilmektedir.«²³¹ 1983 ve 1993 yılları arasında hapisaneler için ayrılan bütçeler neredeyse patlayarak yılda 7 milyardan 32 milyar Dolar'a yükseldi. »Bir çok Federal Eyalette en hızlı artan bütçe kısımları, yeni cezaevleri yapımı için ayrılan kısımlardır.«²³² Cezaevleri genellikle özel kurumlar tarafından çalıştırılıyor, mahkûmlar Amerikan ekonomisine varlıklarıyla katkıda bulunuyorlar. New Meksiko'dan bir örnek: Bu eyalette mahkûmlar telefonla otel rezervasyonu hizmetini rakipsiz ucuzlukta sunuyorlar. »Turbo-Kapitalizm şirketler için hârika ve tesirlidir, toplumumuzu ise maalesef mahv etmektedir« (Edward Luttwak)²³³

Amerika'da »Fleksibilite« işinin, çalışma yaşamında 6 – 10 kere yerleşim yerini ve işyerini değiştirerek, sosyal yapısı olmayan bir makinaya dönüşerek, mutasyona uğraması anlamına gelmektedir.

ABD kitlesel işsizliğe karşı mücadele etmek isteniyordu, ama sonucunda kitlesel fakirlik yaratıldı. Bazı yazarlar ABD'deki »Üçüncü – Dünya – Koşullarından« bahs etmekte. ²³⁴ Amerika toplumunun işçilerine nasıl davrandığı, New York Belediyesi örneğinde gösterilebilir. New York, sosyal yardım alanları süpürge ve küreklerle şehri temizlemeye zorladığından, Amerika'nın en temiz kenti haline geldi. Sosyal yardım almak isteyen her kişi çalışmak zorunda. Sosyal yardım alanların yeniden çalışabilme şansını artırması için yapılan çalışmalara pek te kelbî bir şekilde »Training on the job« denmektedir. Bunun istasyon binalarını süpürmekle nasıl olacağı, bu çalışmaların mucidinin sırrı olarak kalacak. Buna karşılık belediye temizlik işçileri işten çıkarıldı, çünkü sosyal yardım alanların çalıştırılması çok daha ucuza gelmekte: Mister Smith'in elinde süpürge alınıp işten atılmakta; ertesi gün tekrar sosyal yardım alan olarak işe alınmakta, ancak bu seferin önceden aldığı ücretin yarısına: »training on the job«. Sosyal yardımlar sadece bu »kamusal« işlere bağlı değil, bununla beraber en fazla beş yıl için verilmekte. Beş yıllık süre sonunda iş yaşamına tekrar dönemeyenler, yardımsız tek başlarına bırakılmaktadırlar — barınsızlık veya dilencilik artık kaçınılmazdır, ki bu dünyanın en zengin ülkelerinden birinde.

ABD'de sosyal yardımların süresinin beş yıla indirilmesinin nedenleri, işsizlik sorununun çözümüne ondan önce olduğu bu dönemde, pek açıklanamıyor. Çünkü herkesin işi varsa, sosyal yardım isteyen yol demektir. Tabii ki Başkan Clinton'un yeni liberallerin bu istemlerini seçim döneminde yerine getirmesinin siyasi nedenleri var. Ama bu neden talep edildi ki? İşte burada yeni liberalizmin temel çelişkisi kendisini göstermektedir: Herkesin kendi gücü ile bir işyeri bulacağı iddia edilmektedir, ancak bu kredonun muvaffak olamaması (belirtildiği gibi ABD'lilerin altında biri fakirlik seviyesinde yaşamakta) yasal işlemlerle retüşe edilmek istenmektedir: Sosyal yardım alanların sayısı düşmektedir, ama, fakirlik azaldığından değil, giderek daha az insanın sosyal yardım alma hakkı kaldığından.

ABD'de yetmişli yıllarda, sosyal kırım olmadan da işyerleri yaratılabileceği görüldü. Başkan Carter döneminde yılda 2,8 milyon yeni işyeri yaratılmıştı. 1980 yılında Cumhuriyetçilerin başkanları Reagan ve Bush ile iktidara gelmelerinden sonra ise 1991 yılına kadar salt istatistik açıdan 12 milyon işyeri, yani yılda 1 milyon yeni işyeri yaratıldı. 1991 yılından bu yana Demokrat başkan Clinton döneminde 11 milyon işyeri, yani yılda yaklaşık 1,8 milyon işyeri yaratıldı. Yeni liberal budama siyaseti, işyerleri yaratma hususunda, biraz daha denk siyasetten daha az başarılı.

Ücret indirimi, fleksibilite ve sosyal kırım, yani saf yeni liberalizm, ekonomi politikasının başka bakış açılarından da bir karavana olduğu görülmüştür. Yeni liberalist uygulamalar, sadece toplumun ayrışmasına neden olmamakta, aynı zamanda ABD'nin genel ekonomik açıdan da son derece düşündürücü bir duruma düşmesine neden olmaktadır: Amerika'lı işçilerin üretkenliği, Almanya'daki işçilerinkinden çok daha geride. ABD'de meslek eğitimi yapılmamakta, sadece kısa bir iş alıştırması yapılmaktadır. 1980 ve 1995 yılları arasında ABD'deki iş üretkenliği %14 artarken, Almanya'da %28 artmıştır. ²³⁵ Dolar'ın düşük değerlendirilmesine ve böylelikle ABD'nin ihracatına yaramasına rağmen, ABD'nin süreklilik arz eden ve 1992 yılından bu yana iki katına çıkan ticaret bilançosu açığı son derece düşündürücüdür. Düşük ücretle çalıştırılan işçilere rağmen, Amerikan ürünleri dünya piyasalarında daha az rekabet yetisine sahiptirler.

Büyük Britanya, »yatırımcıların cenneti«

»Londra'da her gün, Kiev'dekinden daha çok dilenci ve barınağı olmayan insanları görmekteyim.«

Jakob ve Uexküll, »Alternatif Nobel Ödülünün« kurucusu

30.4 1997 tarihli »tageszeitung« adlı gazeteye gönderdiği okur mektubunda

Sanayileşme çağı 18. Yüzyılda İngiltere'de başladı. Teknolojinin bereketi oradan Avrupa'yı ve Amerika'yı fethetti. »Manchester – Kapitalizminin« sonuçlarının deneyimleri —örneğin, üretimi engelleyen işçi ayaklanmaları gibi — İngiltere'yi, sosyal denkleşmeyi hedefleyen bir sosyal devlet olma yoluna itti. İlerleme ve refah, toplumun geniş kesimleri için kullanıldı. Büyük Britanya bugün de — küreselleşmenin gerekleri söz konusu olduğunda — bize örnek olan bir ülke oldu. Siemens'in 2,65 milyar Alman Markı'na bir yarı iletici fabrikası kurduğu Newcastle'da, Siemens – Finansşefi K.-H. Baumann'a ²³⁶ göre çalıştırma giderleri Almanya'dakilerden %50 daha az. Bu nedenle Britanya adasına bolca yatırım yapılmaktadır ve yeni işyerlerinin yaratılacağı söylenmektedir.

Ancak Britanya örneği, aynı Amerika örneğinde olduğu gibi, yakından bakıldığında pek iyi bir örnek değil: 1980 yılından bu yana Britanya, işverenlerin tanrı, işçilerin kul olduğu zamanlara doğru geri gitmektedir. Margaret Thatcher'in başlattığı, sosyal kırım ve işçilerin sömürülmesi yönünde olan

gelişmenin, »American way«den daha esaslı yürüdüğü görülmektedir. Yeni liberal ekonomi politikasının köşe taşları aynı ABD'dekiler gibi: düşük ücretler, işçiler için olanaklı olduğunca az sosyal haklar ve, işverenlere olanaklı olduğunca fazla fleksibilite tanımak için, sosyal kırım ve devletin kendisini olduğunca ekonomiden çekmesi. Devlet kotasını düşürmek için, hemen her alanda tasarrufa başvuruldu ve sosyal güvenlik gözle görülür bir şekilde kısıtlandı. Devlet kotası bugün %40,6 civarındadır. AB içerisinde bu denli az devlet aktivitesi başka sadece İrlanda'da (%39,1) vardır.

Gerçi Büyük Britanya Avrupa Birliği'nin bir üyesidir, ancak Tony Blair'in seçilmesine kadar olanki dönemde, AB üye ülkelerinde asgarî sosyal standartları zorunlu kılan Avrupa Sosyal Şartı'nı imzalamayı kategorik bir şekilde reddetti. Muhafazakâr hükümet sözleşme içerisinde yer alan, haftalık çalışma süresini 48 saate indiren maddeyi, ülkenin işçilerine karışma olarak algılıyordu. Gerçekten de önemli bir karışma olacaktı, çünkü bütün gün çalışanların %22'si haftada 48 saatten fazla çalışmaktadırlar. Fransa'da bu oran %7'dir. İngiltere'deki çalışan nüfusun yarısı haftada 44 saatten fazla çalışmaktadır. Büyük Britanya'da haftalık çalışma süresinin kısıtlanması kuralı yoktur, fazla mesai, vardiya ve Pazar günleri çalışma da herhangi bir şekilde engellenmemektedir. Çalışan nüfusun %12'si ücretli tatil hakkından yoksundur, asgarî tatil günleri kuralı bulunmamaktadır, sözleşmeli işlere kısıtlama getirilmemektedir, aynı kişiyi kısa süreli çalıştırma veya peş peşe işten çıkarıp işe alma gibi uygulamalar engellenmemektedir ve alışla gelmiş olan deneme süresi 24 aydır. Bu nedenle sadece her üç Britanya'lı işçiden birisinin sağlam bir işyeri bulunmaktadır. Diğerleri istenildiği kadar uzatılabilen sözleşmeli işlerle, şirketlere bağlanmışlardır. Şirketler için olan faydalar malumdur, çünkü sözleşmeli işte kısa vadeli işten çıkarmalar her zaman olanaklıdır. İşpazarında gençlerin işi de hayli zor: 18 yaşın altındakilerin ancak yarısının meslek eğitimi yerleri vardır, Almanya'da ve Fransa'da bu oran %80'nin üzerindedir.

İngiltere'de işçi hakları sistematik bir şekilde yok edildiler. Yasal güvenceli asgarî ücret yoktur. Bu alanda İngiltere, ABD'yi dahi geride bırakmıştır. İşçilerin çoğunluğu saatte yaklaşık 4,40 Alman Markı ücret almaktadırlar; yaşamak için gerekli olan giderler ise aynı Almanya'dakilerin seviyesindedir. Deregülizasyon ve özelleştirme, AB içerisinde emsalsiz olacak şekilde eşitsiz dağılımı katmerleştirmektedir: Halkın en fakir %10'u son yirmi yıl içerisinde %13 reel gelir kaybını taşımak zorunda kaldılar. Aynı sürede en zengin %10'nun gelirleri %65 artarken, fakirlik sınırında yaşayan Britanya'luların sayısı 5 milyondan 13,7 milyona çıktı; daha şimdiden her üç çocuktan bir tanesi fakir doğuyor.²³⁷ Newcastle'in, Manchester veya Sheffield'in bazı semtlerinde, insanların %40'ının işi yok ve sefalet içerisinde yaşıyorlar. Londra »Avrupa'nın kriminalite merkezi«: son on yıl içerisinde suç işleme oranları, Avrupa'nın diğer ülkelerine nazaran çok daha hızlı arttı.²³⁸

Başta ABD ve Japonya olmak üzere, bütün dünya İngiltere'ye yatırım yapıyor, çünkü oradaki işçiler kendilerini tekrar sömürtüyorlar. »İngiltere, kita mühimmatının üretim platformu haline geldi.«²³⁹ — çünkü İngiliz'ler kendi ülkelerinde üretilen ürünleri satın alabilecek satın alma gücüne sahip değiller. Britanya sanayisinin durumu da kötü. Gerçi İngiltere'de yabancı yatırımcılar yatırımda bulunmaktadır, ama İngiliz sanayisi satılmaktadır. OECD'de aynı tespiti yapıyor: »İç pazara yönelik yatırımların zayıflığı kaygı uyandırıcıdır.« Otomotiv sanayi tamamen yabancı sermayenin elinde. En son BMW İngiliz şirketi Rover'i satın aldı — bu, Britanya ekonomisinin zayıflığının ve Alman ekonomisinin güçlü oluşunun bir diğer kanıtıdır.

Yeni liberal kuram, refah ve işyerleri yaratıldığını iddia etmektedir. Görüldüğü kadar refah yaratılamamıştır — peki işyerleri? İşsizlik istatistiklerine bakmak gerçekçi tasdik etmektedir: 1997 Ağustos'undaki resmî işsizlik oranı %5,3 seviyesindeydi. Devlet tarafından, sadece 1,5 milyon Britanya'lının işsiz olduğu iddia ediliyordu.²⁴⁰ İngiltere'nin küreselleşme şansını kullandığı, sosyal hakları kısıtlayarak, küresel rekabet için »fit« olduğu ve bunun İngiliz işçilere yaradığı gösterilmek isteniyor. Gerçekten de İngiltere'de işsizlik parası alan insanların sayısında azalma var. Yalnız istatistiklerin, bu ülkedeki gerçek işsiz sayısı veya yetersiz çalışanların sayısı ile hiç bir bağlantısı yoktur. İstatistik yasalarında bugüne kadar yapılan 32 değişiklikle işsizlik oranları görece olarak azalmıştır. Bu salt formel yasal değişiklikler olmasa idi, bugün 4 milyon Britanya'lının işsiz olduğu resmen tespit edilirdi, ki bu %14'lük bir orana eşittir; ve aynı zamanda Almanya'daki orandan (%12,6) daha yüksektir. Bir örnek: Altı ay sonrasında işsizlik parası almayan bir kişi, işsiz kalmaya devam etse de, istatistiklerden silinmektedir. Almanya'da ise uzun süre işsiz kalanlar ile, sosyal yardım alan işsizler işsizlik oranının tespitinde dikkate alınmaktadırlar.

Major başbakanlığındaki Britanya hükümeti, işsizlik oranının istatistik manipulasyonunu sağlamak için iş ve işçi bulma kurumlarına ayrıca baskı uygulamıştı. Salt istatistik olarak son beş yılda İngiltere'de 900 bin işyeri yaratılmış — ancak, çalışanların sayısı artmadan bu nasıl başarılmış? Yeni yaratılan işyerlerinin üçte ikisi yarım gün işyeridir, her dört işçiden birisi yarıgün çalışmaktadır.²⁴¹ Burada »yarım gün« tanımını da sorgulamak gerekir: Haftada sadece bir saat çalışmak dahi, istatistiklerde yeni işyeri yaratıldığının kaydedilmesi için yeterli olmaktadır ve burada çalışan kişi, işsizlik istatistiklerinden silinmektedir. Bir

orkestranın üyelerinin boş zamanlarında verdikleri konserler dahi işyeri olarak deklare edilmekte, değişik McDonald's şubelerinde birer saatlik işyerlerinden, hep aynı kişinin çalıştığı şube sayısı kadar işyeri sayılmaktadır. Britanya'lı bir işçinin bu gelişmelere nasıl sevindiğini herhalde tasavvur edebilirsiniz: »900 bin yeni işyeri, ve altısında ben çalışıyorum!«

İşsizlik istatistiklerinde yapılan manipülasyonlar dikkate alındığında, Büyük Britanya'daki »İşyeri mucizesinden« bahs etmek çok saçma gelmektedir. İstatistik oyunlarla işsizler siyasetin oyuncağı yapılmaktadırlar. Peki, işsizlik neden bu kadar düşük gösterilmek istenmektedir? Yeni liberalizmin kuram haline gelen ideolojisi, vaatlerinin yerine geldiğini ispatlamak zorundadır. Çalışanların sayısına bakmak, hemen hemen hiç yeni işyerinin yaratılmadığının görülmesi için yeterli olur. 1980 yılı ile karşılaştırıldığında 1994 yılında Almanya'da çalışanların sayısında %5 artış gözlenirken, İngiltere'de %0 artış vardı. İngiltere'de çalışanların sayısı ancak 1995 yılında %1 arttı.²⁴²

ABD ve Büyük Britanya ibret örnekleridirler

»Büyük Britanya ve ABD, İsveç, Hollanda ve Yeni Zelanda ›turn around‹u başardılar. Bunu bizim de başaracağımıza inanıyorum.«

Tyll Necker, eski BDI - Başkanı²⁴³

İşsizlikle mücadele konusunda, yeni liberalizmin örnek çocukları Büyük Britanya ve ABD, Almanya için örnek teşkil etmemektedirler. Her iki ülkede, yeni liberal ekonomi politikasının ekstrem aşıkârlığında hangi anlama geldiği konusunda ibret örnekleridir: Refahı gerçekleştirmeden ve işsizliği ortadan kaldırmadan, toplumun destabilizasyonu, sömürü ve dışlanma. Alıntı yapılan sayılar tek tek, gerek »dev ABD«²⁴⁴ gerekse de, ABD'den işçilerin nasıl sömürüleceği örneğini alan Büyük Britanya'daki gelişmelerin gerçek yüzünü göstermektedir.

Tartışmalarda örneğin Hollanda, İsveç ve Yeni Zelanda gibi, yeni liberal »ev ödevlerini« yerine getirmiş ve bu nedenle sözüm ona işsizliğe karşı başarılı mücadele vermiş olan başka ülkelerin isimleri de sayılmaktadır. Ancak bu ülkelerde reel olarak işyerleri yaratıldıysa, bunun başka nedenleri vardır. Örneğin Hollanda²⁴⁵: 1982 ve 1996 yıllarında Hollanda'daki yurtiçi GSMH'sı (+%44) gerçi Almanya'dakinden (+%39) daha yüksekti, ama bu az büyüme farkı, işsizliğin azalmasının nedeni değildir. Özellikle erken emeklilikler, lüks tekaüt emeklilik aylıkları ve çok geniş tutulan yarım gün çalışmaları (toplam çalışanların %38'i yarım gün çalışıyor, bu oran Almanya'da %16) işpazarının yükünü hafifletmektedir.²⁴⁶ Hollanda'daki çalışma mucizesinin yeni liberalizmle hiç bir bağlantısı yoktur — %78'le ücret yerine yapılan ödemeler dünyadaki en yüksek ödemeler arasındadır ve devlet kotası Almanya'dakine eşittir. Hollanda örneği, aynı zamanda işsizliğin nasıl çalışma süresinin azaltılmasıyla giderilebileceğinin iyi bir örneğidir.

9. Yalan

»Küreselleşme gelişmekte olan ülkelere fayda sağlar«

Tyll Necker: »Dünya ticareti, refahın kaynağıdır. Bu nedenle üçüncü dünya ülkelerine de, dünya çapındaki refahın ve büyümeden pay alma hakkını tanımalıyız.«

taz: »Ama istatistikler başka bir dil konuşuyor: En fakir ülkeler ile en zengin ülkeler arasındaki mesafe 1960 yılından bu yana iki katına çıktı.«

Tyll Necker: »Tabii ki dünya ticareti herkese aynı şekilde yaramamaktadır...«

Tyll Necker, eski BDI - Başkanı²⁴⁷

Yaklaşık 4,5 milyar insan »gelişmekte olan ülkeler« olarak nitelendirilen ülkelerde yaşamaktadır. İnsanlığın %80'i fakirdir. 1,3 milyar insan günde bir Dolar'dan az bir para ile yetinmek zorundadır, 800 milyondan fazla insanın yeterli yiyeceği yoktur, gene 800 milyon insan sağlık yardımı alamamaktadır, ve en azından 840 milyon yetişkin insanın okuma yazması yoktur.²⁴⁸ Batı Avrupa'nın gerçekten gelişmiş ülkeleri, ABD, Kanada ve Japonya dışındaki bütün ülkeler neredeyse gelişmekte olan ülkeler statüsündedirler. »Üçüncü Dünya« hayli inhomojendir; ve beş farklı gelişme tipine ayrılabilir.²⁴⁹

1. Güneydoğu Asya'nın ekonomi güçleri (Malezya, Hongkong, Güney Kore, Tayvan, Singapur, Tayland)
2. Yüksek sanayileşmiş merkezleri olan eşik ülkeleri (Meksiko, Arjantin, Brezilya, Hindistan, Çin)
3. OPEC – ülkeleri

4. Fakirleşmiş Doğu Blok'u veya eski »İkinci Dünya«

5. Gelişmeden uzak, aşırı fakir Güney (Afrika, Latinamerika'nın ve Asya'nın belirli bölgeleri)

Tabii ki »Üçüncü Dünya« ülkelerine, refahtan pay alma hakkı tanınmalıdır. Ancak küreselleşmenin şimdiki haliyle tam tersi yaşanmaktadır.

Küreselleşme geliştirmekte olan ülkelerdeki fakirliği derinleştirir

»Şu andaki malî sistemin ve liberalleştirilmesinin, önceden de öncelikli ve dünya ekonomisine hâkim olanlara iltimas geçtiği bir gerçektir. Faturayı geliştirmekte olan ülkeler, özellikle en fakirleri ödemektedir.«

K.S. Komo, Ekonomi profesörü²⁵⁰

Birleşmiş Milletler, dünyanın en az gelişmiş ülkelerini, kişi başına düşen gelirin yılda 320 Dolar'dan az olduğu ülkeler olarak tanımlamaktadır. Bu 48 ülkenin 42'si Afrika'dadır, ve bu ülkelerde 570 milyon insan, yani dünya nüfusunun %12'si yaşamaktadır. 1960 yılında en fakir 46 ülkenin dünya çapındaki ürün ticaretinde %1,4'lük bir payı vardı. Eğer küreselleşme fakir ülkelere yaramış olsaydı, onların ticaretteki bu payı yükselmiş olurdu. Ama tersi oldu: Doksanlı yılların başındaki payları artık sadece %0,6 seviyesindeydi, ve bu oran 1995 yılında %0,4'e düştü. 1980 yılında en fakir 102 ülkenin ürün alışverişindeki payı, dünya ihracatının %7,9'una eşitti, bu oran 1990 yılında sadece %1,4 ile ifade edilir oldu.²⁵¹ Buna rağmen WTO, UNCTAD, IMF ve Dünya Bankası gibi özgür ticaret taraftarları, özgür ticaretin özellikle fakir ülkelere yaradığını anlatmaktan yorulmamaktadırlar.²⁵²

Dünya çapındaki sermaye akışları da benzeri bir gelişme göstermektedirler. Daha seksenli yıllarda dünya sermaye akışlarının %80'i ABD, Batı Avrupa ve Güney Asya ekonomi bölgelerinde görülmekteydi. *»Daha az gelişmiş ülkelerin önemi ... 1982 yılında %14'den, 1989 yılında sıfıra inmiştir.«²⁵³* Eşik ülkeleri dikkate alınmazsa ... »Fakir ülkelerin büyük bir bölümü, kamu yardımlarının ve çok uluslu yardımların dışında hiç bir şekilde sermaye çekememektedirler.«²⁵⁴ Böylelikle Afrika kıtası 1993 yılında, giden sermayenin, gelen sermayeden çok olması şeklinde, sadece 3 milyar ABD Doları'nı yatırım sermayesi olarak çekebildi. Hesap bakiyesi, on yıl öncesinde olduğu gibi, gene negatif.²⁵⁵

Günümüzde 358 milyarder birlikte, »dünya nüfusunun yarısını teşkil eden 2,5 milyar insan kadar« zengin.²⁵⁶ Geliştirmekte olan ülkelerin dünya ticaretinden ve sermaye akışından dışlanmaları sonucunda, Birinci ve Üçüncü Dünya arasındaki gelir farkı artmaktadır. 1965 yılında en zengin yedi ülkedeki kişi başına düşen gelir, en fakir yedi ülkedekinin 20 katıydı. 1995 yılında ise bu fark 40 katına çıktı.²⁵⁷ 1960 yılında dünya nüfusunun en zengin %20'sinin, en fakir %20'sinin gelirinin 30 katı geliri varken, 1990 yılında 60 kat daha fazla gelire sahip oldu. Ve ülkelerin içindeki eşitsiz dağılım da dikkate alırsa, zenginlerin %20'sinin en azından 150 kat daha fazla geliri vardır.²⁵⁸

Sözde küreselleşmenin galipleri olanlara bir bakalım

Küresel mobil sermaye ve ürün ticareti fakir ülkelere uğramadan yol almaktadır. Geliştirmekte olan ülkelere yapılan ve işyeri yarattığı söylenen şirket yatırım örnekleri, aynza zamanda birer sömürü örnekleridir. »Tageszeitung« gazetesi, geliştirmekte olan ülkelerdeki kadınlar hakkında yayınladıkları haberlere *»Her gün altı saat mesai«* veya *»Dünya pazarı için meşakkat çekme«* başlıklarını atmaktaydı.²⁵⁹ Güney Kore'li bir devin Guatemala'daki tekstil fabrikalarında dünya piyasaları için üretim yapılmaktadır. Orada üretilen Ralph – Lauren gömleklerinin fiyatı Almanya'da 160 ile 2 000 Alman Markı'dır, ama orada çalışan bir işçi kadın günde 3 Alman Markı ücret almaktadır. Bu ücret, Guatemala'da 4,50 Alman Markı olan asgarî ücretten bile düşük olup, yaklaşık 2 kilogramlık fasulyenin fiyatına eşittir. Çin'in Adidas, Karstadt veya Quelle'ye ürün veren tekstil fabrikalarında ise, Çin çalışma yasalarının en fazla 44 saate izin vermesine rağmen, haftada ortalama 69 saat çalışılmaktadır. Bu mesailere ya hiç artı ücret ödenmemekte, ya da çok cüzî miktarlar verilmektedir. Yedi günlük işhaftası kuraldır. »Çalışma saatlerinin uzunluğu sonucunda kaza rizikosunda artmakta, götürü usulü çalışma kramplara ve kas iltihaplanmasına neden olmaktadır.«²⁶⁰

Geliştirmekte olan ülkelerde hemen hemen hiç sendika veya işçi örgütü bulunmamaktadır. Güney Kore büyükelçilerinden birinin açıklamasından da görülebileceği gibi, bu durumu çok uluslu şirketler lehlerine kullanmaktadırlar: *»Biz sendikaları sevmiyoruz. Sendikanın girdiği hiç bir fabrika üç aydan fazla yaşamadı.«²⁶¹* Bir bölgede rantlılık oranları yüksek olması durumunda, işletmeler kapatılmaktadır. Mobil sermaye böylelikle ülkeyi hemen terk edebilir veya, işçilerin kendilerinin sömürülmesine izin verdikleri başka bölgelere taşınırlar, ne de olsa »Üçüncü Dünyada« yeterince işgücü bulunmaktadır.

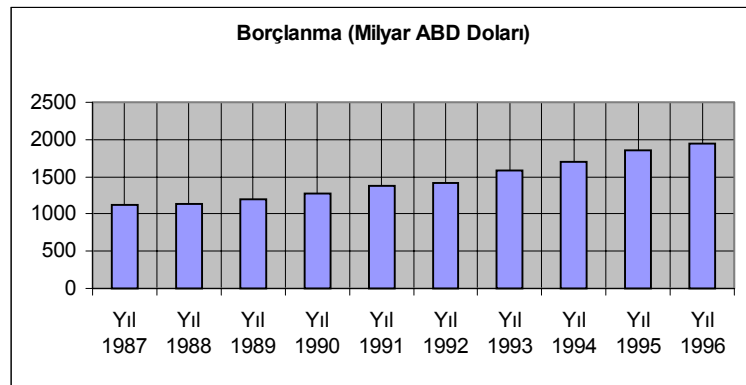
Örneğin Daimler – Benz: Almanya’daki Mercedes – Benz fabrikalarında işyeri işçi temsilcilerinden bir grup kendi gözleri ile bağlı oldukları şirketin Brezilya’daki meslektaşlarına ne denli »gaddar davrandığını« bir ziyaret esnasında görmüşlerdi: keyfî işten çıkartmalar, işten çıkarılanlara hiç bir hak tanınmaması ve sendikalarla sözleşmeye yanaşılmaması. São Paulo yakınındaki Campinas fabrikasında, fabrika yönetimi değiş toplu sözleşme görüşmesini, işyeri işçi temsilciliği benzeri bir komisyonun dahi kurulmasını reddetmiştir. Şirket, Brezilya’daki çeşitli mevkilerini birbirine karşı kullanmaktadır. Örneğin Mercedes’in A – Modeli Campinas’ta değil, başka bir kentte üretilmektedir. Şirket yönetimi buna gerekçe olarak »gider nedenlerini« göstermektedir. Bir Brezilya’lı sendikacıya göre bu tavır, ücretlerin düşürülmesini sağlamak için takınılmakta. Almanya’lı bir işçi temsilcisinin yorumu ise şöyle: »Hep aynı metodlar – Brezilya’da ve Almanya’da -, sadece farklı ücret seviyelerinde.«

Doğu Avrupa’lıların da küreselleşme yarışına katılmasının faturası hayli yüksek. 1986 yılında eski Doğu Bloku ülkelerinde dört milyon insan fakirlik sınırında yaşıyorken, bugün bu sayı 120 milyona çıkmıştır.²⁶² Reel sosyalizmin istatistiklerinin ne denli sahte olup olmadığından bağımsız olarak, şu anki mutlak sayılar müthiş dağılım süreçlerini göstermektedir. Kitlesele fakirliğin yanısıra, süper zenginlerin oluşturduğu küçük bir tabaka kendini etable etmektedir — piyasa ekonomisinin reformları sadece onlara yaramaktadır.

Yeni liberal küreselleşme projesi, gelişmekte olan ülkelerdeki zengin – fakir ayırımını daha da katmerleştirmekte, sadece yeni menejer ve yöneticilerden oluşan elit bir kesim gelişmelerden kâr etmektedir. »Üçüncü Dünya«daki kitlesele fakirlik böylelikle ortadan kaldırılamamaktadır, sadece kitlesele sefaletin ortasında küçük refah adacıkları yaratılmaktadır. Bazı ekonomi bilimcileri tarafından savunulan »Sızıntı kuramı«, ki buna göre yeni oluşan sanayi merkezleri etraflarına da etkide bulunarak, komşu bölgelerdeki farklılıkları gidereceği iddia ediliyor, görüldüğü kadarıyla gelişmekte olan ülkelerde hiç bir geçerliliği kalmamamış.²⁶³ Bunun en iyi örneği, dünya bilgisayar piyasası için program üretiminin yapıldığı Hindistan metropolü Bangalore’dir. »Salt fakirlik ve sefaletin arasındaki varlığı dahi, gelecek yüzyılın High – Tech – Dünyasından şüphe duyulmasına yetiyor.«²⁶⁴ Böylesi adalar, taşra nüfusunun hiç olmazsa kente gelerek bir kaç Dolar kazanma umuduyla biriktiği havza sayılacak varoşlar tarafından çevrelenmektedir. Hindistan gibi bir ülkenin sefalet içerisinde yaşayan yüz milyonlarca vatandaşının arasına, küresel seviyede rekabet yetisine sahip yüksek teknoloji adaları kurmasının getireceği sonuçları taşıyabileceği son derece şüphelidir.²⁶⁵ ABD gibi bir ülkede gelir farklılıkları karışıklıklara yol açabiliyorsa, Hindistan’daki çok daha aşırı durumun sonucu acaba ne olabilir?

Küreselleşme borçlanma tuzağından çıkış yolu değildir

»Üçüncü Dünya« ülkeri sanayi ülkeleri tarafından uluslararası rekabette sadece geride bırakılmamakta, aynı zamanda — sömürgeler döneminde olduğu gibi — sömürülmektedirler de. Dünyanın bir çok yerinde stagnasyonun, hatta artan sefaletin nedeni, gelişmekte olan ülkelerin borçlanmasıdır. Bu ülkeler 1996 yılında »Kuzey’e« yaklaşık iki trilyon ABD Doları borçlanmışlardı; bu meblağ, dünyanın en zengin ülkelerinden birinin, Almanya’nın GSMH’na eşittir. Bu borç yükü son on yılda — tüm borçları azaltma girişimlerine rağmen — iki katına çıktı.²⁶⁶ Gelişmekte olan ülkeler aynı meblağı bir kere daha ödemişlerdi: 1983 ile 1996 yılları arasında gelişmekte olan ülkeler faiz ve anapara ödentileri olara iki trilyon ABD Doları ödedikten sonra, hâla aynı miktarda borçlular (Grafik 6 ile karşılaştırınız). 1980 yılından 1990 yılına kadar olan dönem

Grafik 6: Gelişmekte olan ülkelerin borçlanması. Kaynak: »Das Parlament«, 8.11.1997

için »kaybedilmiş on yıl« tanımı kullanılmaktadır, doksanlı yıllar da pek farklı olmayacaktır, çünkü borçlar giderek artmaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler borçlarını ancak ihracatlardan gelen gelirler sonucunda ABD Doları veya Alman Markı bazında ödeyebilmektedirler. Bunun ile ise çok meşum gelişmelerle bağlantısı vardır:

- Halkın beslenmesini sağlayan ziraata öncelik verilmemektedir. Gıda maddeleri ithal edilmekte ve sadece ihracata yönelik ürünler ekilmektedir.
- Toprağın kullanılması yoğunlaştırıldığından, toprak zayıflaşmakta ve erozyonlar çoğalmaktadır.
- Gelişmekte olan ülkeler genelde sadece bir kaç ziraat ürünü ve hammadde satabilmektedirler. Afrika kıtası Boksit, Petrol, Alüminyum, Kakao, Kahve veya Çay gibi birincil ürünlerin (Alm. Primärprodukte) satışına %75 oranında muhtaçtır. Bu uzmanlaşmaya komparatif gider avantajları yol açmıştır ve gelişmekte olan ülkeler bu tuzaktan çıkamamaktadırlar. Yetmişli yılların ortalarından bu yana sanayi ürünleri ile karşılaştırmada özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihrac ettiği ürünler sürekli ucuzlamaktadır. Bu, »Terms of Trade« olarak anılan emtia değıştokuşu yıllardan beridir kötüleştirmektedir.²⁶⁷ Gelişmekte olan ülkeler, ödeme yetilerini kaybetmemek için daha çok ihracat ürünlerine yönelmek zorunla kalmaktadırlar. Bundan giderek kimyasal ürünlerle ikame edilen ürünler etkilenmektedir. Böylesi ürünlerin ihracatına muhtaç olan ülkeler, yeni liberal ekonomi politikalarıyla borçlanma krizinden kurtulamamaktadırlar.
- Gelişmekte olan ülkeler çok uluslu şirketlere kendilerini peşkeş çekmektedirler: Ülkeye sermaye çekebilmek için, üretim giderleri düşük tutulmakta, sendikalar yasaklanmakta ve işyeri güvenliği güçleştirilmektedir. Borçlanma krizi sonucunda gelişmekte olan ülkeler arasındaki mevki rekabeti daha da huzlanmaktadır.
- Gelişmekte olan ülkeler, diğer ülkelere karşı olan rekabet güçlerini kaybetmemek için, yüksek ücretlere veya sosyal yükümlülüklere ilgi duymamaktadırlar. Rekabet güçlerini kaybetmeleri durumunda borçlarını hiç ödeyemeyeceklerdir.

»Üçüncü Dünyanın« borçlarının silinmesi tartışması çokca gündeme gelse de, uygulaması çok gülünç miktarlarda olmaktadır. Cüzî miktarların silinmesi, »Bakın, bizler de bir şeyler yapıyoruz« anlamına gelen bir tavırdan başka bir şey değildir. Yeni liberalizm sayesinde, son derece borçlanmış ülkelere dahi, bu ülkelerin kendi başlarına borç tuzağından çıkamayacakları bilinmesine rağmen, yardım edilmemektedir. Dünya Bankası'nın hesaplarına göre, ihracat gelirlerinin %15'ini faiz ödentilerine aktarmak zorunda olan ülkeler, sanayi ülkelerine olan borçlarını geriye ödeyemeyeceklerdir.²⁶⁸ Bugüne kadar yürütülen borç stratejilerinin hedefi »en fakir ülkelere yardım etmek değil, borçlu ülkelerin ödeme yetilerini ayakta tutmaktır.«²⁶⁹

Beş milyar dokuzyüzkırk milyon mağlup mu?

1994 yılında WTO'nun halefi olarak GATT kuruldu. Bir nevi küresel özgür ticaretin bekçisi görevi ile. WTO'nun kuruluş toplantısında bir konuşma yapan son GATT Müdürü Peter Southerland, WTO'nun görevlerini tanımlarken şöyle diyordu: »Üye olan 127 ülkenin de üzerinde anlaşılan ticaret özgürlüklerinden faydalanmasını sağlamak.«²⁷⁰ En az gelişmiş 48 ülkeden 30'u WTO'nun üyesi oldu. WTO'nun Genel Müdürü Renato Ruggiero, WTO ve Birleşmiş Milletler'in Ticaret ve Gelişme Örgütünün (UNCTAD) ortak konferansında 46 en fakir ülkenin gümrüklerden ve ithal kotalarından kurtarılması gerektiğini savunuyordu.²⁷¹ Bu öneri kabul edilse bile, gelişmekte olan ülkelerin durumu daha da kötülecek. Çünkü bunun yanısıra olması gereken teknoloji transferleri ve gerçek gelişme yardımı ile genel bir borç silme söz konusu değil. En zengin 21 OECD ülkesi, 1996 yılında GSMH'lerinin %0,7'sini harcamak istedikleri gelişme yardımı için GSMH'lerinin sadece %0,25'ini ayırdılar. Almanya'daki oran 1992 yılında %0,35 iken, 1996 yılında %0,28'e düştü. Bu, istatistik kayıtlara geçildiğinden bu yana yapılan en düşük gelişme yardımı anlamına gelmektedir.²⁷²

Gelişme bu şekilde devam ettiği takdirde, gelecek yüzyıl »Üçüncü Dünya« açısından bir felaket yüzyılı olacaktır. Ürün ve sermaye akışları daha bugünden fakir ülkelerin yanından dahi geçmemektedir. Yüksek sanayileşmiş ülkelerin haricinde hiç bir ülke küreselleşmeden faydalanamamaktadır. Ticaret ilişkilerinin gelişmesi »... gelecek yirmi yıl için hesaplanırsa, Afrika'nın, Orta Doğu'nun, Latin Amerika'nın, Rusya'nın ve Doğu Avrupa'nın payının %39,2'den (1970) %26,4'e (2020) düşeceği görülür. Bu, kopma demektir. Bu, entegre olan küresel dünya ile dünyanın sürekli dışlanan bölgeleri arasındaki uçurumun giderek derinleşmesi demektir.«²⁷³

Küreselleşmenin bugünkü dereğüle edilmiş şeklinden faydalanan insanların sayısı kaç acaba? Bunlar arasında sadece sanayi ülkelerinin gerçekten zengin olan kesimlerini saymak olanaklıdır, gelişmekte olan ülkelerin zenginleri ise dikkate alınmayacak derecede azdırlar. Dünyanın fakir ülkelerinde insanlığın beşte

üçü yaşamaktadır. Eşik ülkelerinde insanlığın beşte biri ve sanayileşmiş ülkelerde diğer beşte biri yaşamaktadır. Ancak sanayi ülkelerinde yaşayan sadece %5'lik bir kesimin küreselleşme galipleri olduğu, yani dünya çapında sadece 60 milyon insanın küreselleşmeden faydalanabildikleri tahmin edilmektedir. Bu sayı dünyada yaşayan 6 milyarlık nüfusun sadece %1'idir. Dünya nüfusunun ufak bir bölümüne küreselleşme ne yaramakta, ne de zarar vermektedir, ancak büyük çoğunluğu küreselleşme mağlupları arasındadır. »Dünya çapındaki nüfus artışının yüzde doksanbeşi, dünyanın en fakir ülkelerinde yoğunlaştığından, asıl soru yeni savaşların çıkıp çıkmayacağı değil, nasıl bir savaş çıkacağı ve kimin kime karşı savaşacağı sorusudur.«²⁷⁴

10. Yalan

»Küreselleşme dünyaya çeşitliliği getirir«

»Amerikan eğlence programları bireysel olanakların, bireysel seçimlerin ve bireysel tavırların çeşitliliğini göstermektedir. İşte, insanların her tarafta aradıkları budur.«

*Michael Eisner, Walt Disney Genel Müdürü*²⁷⁵

Eğer gazeteciler, menejerler, siyasetçiler ve bilim adamları, yani bir şeyler söyleme ve karar verme yetkisine sahip olanlar seyahate çıktıklarında, genellikle aynı haber kanalından kendilerini bilgilendirmektedirler. CNN (Cable News Network) günde 24 saat, özellikle uluslararası elit kesimlerin uğradığı otellerde olmak üzere, dünyanın her tarafından izlenebilmektedir. Gittikleri yerlerde aynı kredi kartları ile (örneğin VISA, American Express) ödeme yapmakta, aynı gazeteleri (örneğin »Financial Times«, »The Wall Street Journal«) okumakta ve »uluslararası mutfak« olarak nitelendirilen aynı yemekleri yemekteyler.²⁷⁶

Sanayileşmiş ülkelerdeki »ortalama yurttaş« olarak nitelendirilen insanların yaşantıları da benzer kalıplarda geçmektedir. Televizyonlarda genellikle Japonya'da çekilen aynı — çoğunlukla Amerikan — dizileri seyredilmekte²⁷⁷ ve dünya çapındaki tüketim için hazırlanmış müzik CD'leri dinlenmektedir. Küreselleşme çeşitliliği teşvik etmemiş, aksine, tüketim, iletişim ve iletişim alanlarındaki ürünlerin giderek aynılaştırıldığı ve aynı piyasa ve reklam mantığı ile üretilip, satıldığı tek tip bir »Madonna« - Ekonomisini geliştirmiştir.²⁷⁸

Buna en iyi örnek Doğu Avrupa ülkelerinin son yıllardaki gelişmesidir. Küreselleşme "Demir Perde" engelinden kurtulduktan sonra, piyasa ekonomisine uygun üretim şekilleri ile birlikte, ülkeye büyük Amerikan şirketleri de girdi. McDonald's ve Coca Cola özgürlüğün sembolü haline geldi. Ardından eski sosyalist ülkeler amerikanlaştırıldı. Amerikalı gibi davranmak »in« kabul edildi. Kalite açısından çok daha iyi ve ucuz olmalarına rağmen, yerel restoran zincirleri McDonald's'a ve Doğu Avrupa kentlerindeki varlığına karşı koyamaz hale geldiler.²⁷⁹

Küresel kâr zorunluluğu sonucunda, azalan ürün çeşitliliği

Özgür ticaretin sözü ona faydası, sadece ucuz ve kaliteli ürünlere dayanmıyormuş. Özgür ticaret, şirketlerin küresel rekabeti sonucunda daha büyük ürün çeşitliliğine yol açarmış. Tüketici de, muhteşem bir ürün ve hizmet paletinden yaşam kalitesini artıranları seçebilirmiş. Ancak, özgür ticaret çeşitliliği azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda yok etmektedir de. İlk bakışta bu iddia doğru kabul edilmeyebilir, çünkü süpermarketler bize başka bir resmi göstermektedir. Şili şarabı, Japon Camcorder'i, Hongkong oyuncağı veya Kolombiya kahvesi; sanki ürün çeşitliliği sınır tanıymıyormuş gibi gözükmektedir.

Ancak, ürün çeşitliliği özellikle gıda maddelerinde azalmaktadır.²⁸⁰ Günümüzde, 1903 yılında satışa sunulan sebzelerin sadece %3'ü arz edilmektedir, aynı elma çeşitlerinde olduğu gibi: 19. Yüzyılda satılan 7 098 elma çeşitinden 6 121'i, yeterince kâr getirmediği için yok olmuşlardır. Artık ziraat sektöründe yüksek kaliteli sebzeler, yüksek kaliteli inekler ve yüksek kaliteli domuzlar rekabet edebilmektedirler. Günümüzün bıçakla kesilebilir suyu, pardon, domatesleri, aynı güneşi hiç görmemiş ve toprağa dokunmamış olan yüksek kaliteli tavukları gibi, ucuz, olanaklı olduğunca kimyasal katkı maddeli ve maalesef hâla yuvarlak (dört köşeli olsalardı, nakliyat giderleri düşerdi) satışa sunulmaktadırlar. İnsanlar bu ürünleri alırken olası sağlık rizikolarını düşünmekten kendilerini alıkoyamamaktadırlar – ama gene de, kimyasal tad yoğunlaştırıcıları sayesinde bu kaygımızı unutuyoruz — tadı iyi olan bir şey herhalde (?) kötü olmaz.

Özgür ticaret, şirketlerin ve ürünlerin birbirleri ile savaşı demektir. Sadece maksimal kâr yapan ürünler hayatta kalmaktadırlar. Ve, üretilen sayı ne kadar yüksek olursa, parça başı giderler o kadar az olmaktadır. Küresel rekabette, insanlığın çoğunluğu için sadece belirli ürünler üretilmektedir: Uzak ülkelere

gittiğimizde ve yabancı kültürlerle karşılaştığımızda hep, Coca Cola, Levi's Jeans ve McDonald's gibi tanıdığımız markaları görmekteyiz.

Şirketler için iyi olan, dünya için de iyidir

Yayın yapan televizyon kanallarının sayısı nerede ise sayılamayacak kadar çok. Maalesef, özel kanalların sunduğu programlar arasında pek fazla bir fark yok. Bu televizyon kanallarında gösterime sunulan programlar sadece bir kaç televizyon stüdyosunda çekilmektedirler. Bunun çeşitlilik ile hiç bir ilişkisi yoktur, ancak »herkes-için-birşey« psikolojisi, bunu görmemizi engellemektedir. »Özel« kanalların, kültür kanalı ARTE örneğinde olduğu gibi olan alternatifleri, tüketiciler gözünde maalesef açık kapama fonksiyonunu doldurmaktadır.

Özel televizyon şirketleri finansmalarını sadece reklam gelirleri ile sağlamaktadırlar. Reyting ne kadar yüksek olursa, reklam fiyatları o kadar çok olmaktadır. Bu nedenle özel televizyon kanalı olanaklı olduğunca geniş bir seyirci kitlesine ulaşmaya çalışmaktadır. Bu ise, yayın hakları hayli pahalı olan ve sadece büyük kanalların ödeyebildiği ilgi çekici spor karşılaşmaları ile olanaklı hale gelmiştir. Reyting kovalamacasının sonucu ise, medya sanayiinde masif yoğunlaşma sürecinin başlamasıdır: 1996 yılında Ted Turner medya imparatorluğunu (bunlar arasında CNN'de vardı) Time Warner'e satması sonucunda, milyarlık bir dev oluştu. Almanya'da ise, dijital televizyon alanında Bertelsmann ve Kirch grubu, Telekom ile rekabete girmiştir; bu iki grubun birleşmesi Federal Kartel Dairesi'nce »son derece kritik« olarak yorumlanmıştır.²⁸¹

Reyting ne kadar yüksek olursa, yayın dakikası o denli pahalı olmaktadır. Televizyon reklamlarının, sadece medyada görünen ürünlerin yüksek sayıda satılabilmesi nedeniyle, sanayi şirketleri açısından yaşamsal önemi bulunmaktadır. Çok sayıda ucuz ürünü üretebilen ve aynı zamanda yüksek reklam giderlerini karşılanabilecek güce sadece büyük şirketler sahiptir.

Piyasa üzerinden tüketicilerin ihtiyaçları karşılanabilmektedir. Piyasa araştırmalarının güya insanların istem ve arzularını ortaya çıkarıp, bunların yerlerine getirilmesi için gerekli olan uygun ürünlerin tespiti için gerekli olduğu iddia edilmekte. Ancak reklamın farklı bir fonksiyonu var: »Reklamın görevi, insanlara, sahip olduklarının yeterli olmadığını telkin etmektir.«²⁸² Büyük şirketler televizyon reklamları ve büyük afiş reklamları ile, zaten reklam bombardımanı altında olan insanlar üzerinde etkide bulunmaya çalışmaktadırlar. Bir ABD vatandaşı, emeklilik yaşına ulaşana kadar yaklaşık iki milyon televizyon reklamı izlemek zorunda.²⁸³ ABD'deki reklam sektörünün 1995 yılındaki bütçesi yaklaşık 425 milyar Alman Markı idi — 56 milyar Alman Markı reklam gideri olan Almanya ile karşılaştırıldığında, muhteşem bir miktar.²⁸⁴ Ancal Almanya ABD'yi yakalamak için hızlanmış durumda. Alman reklam sektörü yıllardan bu yana yüzde hesabıyla iki rakamlı bütçe artışları kaydetmekte.

»Televizyon reklamlarının, tüketilmesi beklenen ürünlerle pek ilgileri yok; reklamlar tüketicilerin karakteriyle ilgileniyorlar... Bu nedenle sanayi günümüzde piyasa araştırmasına, ürün araştırmasından daha fazla bütçe ayırmaktadır.«²⁸⁵ Reklam, insanın arzu ve rüyalarını reel, maddî ve böylelikle kâr getiren şeylere yansıtmaktadır, manevî olan değersizleşmektedir. Sadece güzel bir dağı seyretmek hiç bir şirkete yaramadığından, bu manzaranın görüntüsü, güzel bir manzaraya duyulan ihtiyacın çikolata ile karşılanabileceği telkininde bulunarak, çikolata satmak için kullanılmaktadır. Bu nedenle Mazda da mayhoş bir sesle »Kamyonlar benim için ilahî şeylerdir... Bir kamyon, iyi bir arkadaş gibidir« diye reklam yapmaktadır.²⁸⁶ Ancak çikolatalar ve arabalar mutluluk, emniyet veya sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılayamazlar. »Piyasalar bizlere, arzuladığımız yaşamı değil, ürünleri getirmektedir.«²⁸⁷

»Kimliği zayıf tüketiciyi istenilen düzeye getirdikten sonra, tüketici kendisinin bir moda dalgasından öbürüne çekilmesine izin verir.«²⁸⁸ Artık, »Tamagotchi – Dalgası«, »Rollerblade – Dalgası« ve »Jeep – Dalgası« gibi dünyanın çeşitli bölgelerini aynı şekilde etkileyen, ama sonuçta sadece şirketlerin satış stratejilerine dayanan moda dalgalarına çoktan alıştık. Hatta reklamlar tüketiciye, tatilde dahi aktif olması gerektiğini ve »in« sayılabilmesi için geniş tatil olanaklarını »kullanması« gerektiğini telkin etmektedirler. Bu trend tüketicinin yılda ihtiyacı olan son sessiz dakikaları da elinden almaktadır. Ama, tüketicinin hiç bir şey yapmadığı saatler ve dakikalar şirketlere yaramamaktadır.

Şirketler ve reklamları tüketiciyi belirli bir forma sokmaktadır. Böylelikle, »bir şirket için iyi olan, dünya için de iyidir« anlayışına dayanan bir »eşyaların kültürü« oluşmaktadır.²⁸⁹ Toplumsal yaşamla ilgili etkinlikler ve spor karşılaşmaları, televizyonların en iyi yayın saatlerine uymaktadırlar. Futbol gibi reklam "düşmanı" spor karşılaşmalarında, oyunda ortaya çıkan her ara reklam verebilmek için kullanılmaktadır.²⁹⁰ Tüketiciler olarak bizlerin bunu isteyip istemememiz, herhangi bir rol oynamamaktadır. Ama nasılsa medya ve şirketler bizlere, bunun bizim çıkarımıza olduğunu elbet telkin edeceklerdir.

Kitlesel iletişim araçları ile düşünceler nasıl forma sokuluyor

*»Size özgürlük veriyoruz!... çünkü, bizde sosunuzu seçme özgürlüğünüz var.«
ABD'deki bir patates yemekleri satan restoranlar zincirinin reklamı²⁹¹*

Komünikasyon teknolojileri sayesinde dünyanın ne denli küçüldüğünü her gün haberlerde görüyoruz. Bir kaç dakika içerisinde tüm dünyadan gönderilen resimleri izleyebiliyoruz. Optik görüntülerin ve sözlerin çok renkli bir çeşitliliği. İzleyiciler olarak bizler kendimizi küresel bir dünyanın parçası olarak hissediyoruz. Ancak, bu resimlerin yüzde sekseninin küresel faaliyette bulunan sadece üç merkezden geldiğini bilmiyoruz.²⁹²

Günümüzde haberler bir show gibi verilmekte. Orta yaşlı ciddi erkeklerin veya sade giyimli orta yaşlı bayan spikerlerin monoton bir ses tonuyla sundukları dünya haberleri dönemi artık çok gerilerde kaldı. Bugün haberler — aynı Amerikan örnekleri gibi — moderatörler arasındaki bir sohbet havasında sunulmakta. Reyting savaşı haberler düzeyinde de devam etmekte. Artık ön planda olan bilgilendirme değil, show'dur.

Televizyon dergilerini karıştıranlar, haber programları ve röportajların çeşitliliğinden hangisini seçeceğini bilemez duruma gelmişlerdir. Tüm bu çeşitliliğe rağmen, medya objektif bir bakış açısı sunmamaktadır. Yayınlanan resimler kanalların dünya görüşünü göstermektedir. Kameraman, bizlere gerçek budur diye gösterilen belirli enstanteleri aramaktadır. Örneğin Yeşiller partisinin kurultayı ile ilgili bir haber verildiğinde, haberi sunan kararları yorumlarken, delegelerden birisinin taşıdığı kundaktaki bebek resmi mutlaka olmalıdır. Sosyaldemokrat ve Hıristiyan Demokrat partilerinin kongrelerinde benzeri sahnelerin görüntülenebilir olması, pek ilgi çekici gelmemektedir. Peki, önce toplu sözleşme görüşmelerinin haberlerini verdikten hemen sonra, ABD'deki bir Daimler – Benz fabrikasının açılışının haberini veren programlara ne demeli? Haberi sunan röportajcı, neredeyse kıskançlıkla Amerika'daki ücretlerin düşük seviyesine değinmektedir. Bu yatırımın, Almanya'daki ücret seviyesi ile hiç bir ilgisinin olmaması ve sadece piyasayı geliştirme yönünde atılan bir adım olması, söz konusu dahi edilmemektedir (»6.Yalan« ile karşılaştırınız). Yurtdışı yatırımları ile Almanya'daki ücret seviyesinin yüksekliği arasında kurulan korkutucu bağ ise televizyonu seyredenlerin aklında kalmaktadır.

Medyanın görüşlerine başvurduğu kişiler öncelikle siyasetçiler ve sanayicilerdir. Sanayiciler, küreselleşmenin galipleri olduğundan, küreselleşmeyi eleştirmemektedirler. Siyasetçiler ise, bilgilerinin belirleyici bölümlerini sanayicilerden aldıklarından, farklı bir yorum getirmemektedirler. Ve böylelikle siyasetçilerin küreselleşme konusundaki yorumları, özgür ticaret ideologlarınınkinden pek farklı olmamaktadır. Bu durumda ortaya, etkisi sürekli güçlenen selektif algılama süreci çıkmaktadır: Medya, »tesadüfen« küreselleşme galipleri olan »önemli« kişilerin yorumlarını »önemli« haberler olarak yaymaktadır.

Medyanın siyasi düşünceyi ne denli güçlü etkilediği İtalya'daki »Berlusconi Davasında« görülmüştür. Medya patronu olan Berlusconi 1994 yılında siyasete girmeyi akıl etmiş ve kendi televizyon kanalları ile kendi reklamını yapmıştı. Üç ay sonrasında, neofaşist partinin de ortak olduğu bir hükümetin başbakanı oldu. »Berlusconi Davası«, medyaya sınırsız sahip olanların yaklaşımlarını tanıtabilmek için olağanüstü baskıda bulduklarını göstermektedir. Ve, sürekli karşılaşılan bir yaklaşımı sorgulamak son derece zor olmaktadır.

Yeni liberal ideoloji alternatifleri boğuyor

»Döviz piyasalarının liberalleştirilmesi için uğraş veren lobi ... reformculardan çok daha etkilidir. Bu lobi, başta ABD olmak üzere tüm dünyada ekonomi medyalarında ve malî kuruluşlarda belirleyici rol oynamaktadır.«²⁹³

Medyada sadece bir kaç tanınmış kişinin sürekli boy göstermesi ve salt piyasa mekanizmalarına dayanan tüketim ve pazarlama stratejileri, düşüncelerin çeşitliliğini pek teşvik etmediği ortadadır. Medya tekelleri ve bunları finanse eden büyük şirketler sadece reklamla yaşayabiliyorsa, o zaman medya bu yapılanmayı destekleyen bir ideolojiyi, yani yeni liberalizmin inanç esaslarını yaymaya devam edecektir. İnanç esasları diyoruz, çünkü yeni liberalizmin dogmaları içeriksel bir tartışmaya açık değil. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu şöyle diyor: »Büyük bir şevkle atılan küreselleşme ve fleksibilite sloganlarının ne anlama geldiği daha tam olarak bilinmiyor; aynı dinî yeminlerde olduğu gibi belirsiz ve yoruma açık terimler kullanılıyor.« Bu inanç esasları sanki »değişmez gerçeklermiş« gibi yayılmaktadırlar. »Hiç kimse şaşırıyor, sanki herşey açılmış gibi, hiç kimse sorgulamıyor. Bu dinî hurafeleri tekrarlayanlar ekonomi kuramından hiç bir şey anlamıyorlar.«²⁹⁴

Vaad edilenler ile gerçek arasındaki gözle görülür fark dahi yeni liberal inanç binasını sarsamıyor. Yeni liberalizmin, sorgulanmayan gerçek dışı varsayımlara dayandığını görebilmek için önemli derecede ekonomi bilgisine sahip olmayı gerektirmekte.

Bu kitapta deşifre edilen dokuz yalan bunu göstermektedir. Brüt ücret kotası veya ücret parça giderleri gibi kavramların anlaşılması ve gazete başlıklarına alınması, Çek Cumhuriyeti'nde veya Portekiz'deki ücretlerin, Federal Almanya'daki ücretlerden kat kat daha düşük olduğunu söylemekten daha zor. Böylesi basit hesapları »sıradan bir işçi« dahi anlayabilmektedir. İşte sorun burada yatıyor: Bu yalanları deşifre etmek, »ücretler çok yüksek« benzeri yeni liberal inanç esaslarını yaymaktan daha zordur.

Ekonomi politikası yönlendirme çeşitliliğini kaybetmiştir. Regülizasyon, yani liberalleşmenin karşıtı, liberal ekonomi kuramcıları tarafından ekonomik sorunların nedeni olarak gösterildiğinden, küfür statüsüne indirgenmiştir. Neredeyse bütün sanayi ülkeleri, deregülizasyon, özelleştirme ve liberalleştirme gibi kavramları ekonomi politikalarının esasları haline getirdiler. Herkes »dünya çapında her konuda ve herkese karşı rekabet yetisinde olmak istiyor.«²⁹⁵ Artık, yurttaşlarının istemlerini ve refahını dikkate alan, yönlendirici, çok çeşitli ve rasyonel siyasetlerden bahs açmak dahi olanaksız hale gelmiştir.

Yeni liberal yaklaşımlardan uzak kalmak gerçekten de zor. Bu gerçeğin özellikle, bu antisosyal ideolojinin sonuçlarına katlanmak zorunda olanlar için geçerli olması çok şaşırtıcı. İnsanlar, hakları olmasına rağmen, utandıklarından sosyal yardım isteyememekte ve fakirlik içerisinde yaşamaktadırlar. İşsizler genellikle sefaletlerine gerekçe olarak ücretlerin yüksek olmasını görmektedirler. Hatta Cumhurbaşkanı Roman Herzog dahi 26 Nisan 1997 tarihinde yaptığı ve hayli dikkat çeken konuşmasında yeni liberal küreselleşme trenine katılıyor ve zayıflayan bir devlet ve büyüme sonucunda yeni işyerlerinin yaratılmasını talep ediyordu.²⁹⁶ Cumhurbaşkanı küreselleşmeye eleştirisel bakmak yerine, Federal Almanya'nın bu yarışa koşulsuz katılmasını talep etmekte. Bir tarafta toplumumuzdaki »çok fazla egoizmden« ve dayanışmanın azalmasından şikâyet ediyor; diğer taraftan ise, küreselleşmenin şimdiki şeklini savunan ve toplumsal dayanışmayı bitiren bir siyaseti destekliyor. Cumhurbaşkanı'nın konuşmasını eleştiren sosyolog Ulrich Beck ise şöyle yanıt veriyor: »*Hem hurra – kapitalizmi, hem de feragatkârlık aynı anda vaaz edilemez.*«²⁹⁷

Piyasa ideolojisinin ne denlin etabile olduğu, kullandığımız kavramları dikte etmesinden anlaşılmalıdır. »Özgür« piyasadan ve »zayıflamış devlet« veya »fleksibilite«den bahsediliyor ve aynı zamanda yeni liberalizmin inanç esasları olumlu kavramlarla dolduruluyor. Küreselleşmenin olumsuz sonuçlarını çok iyi anlatan tanımları ancak, geçmiş yüzyılın rakamlarını ve gerçeklerini kullanan ütöplast sosyalist olarak damgalanma tehlikesini göze alarak kullanılabilir. Bu bağlamda »sömürü« veya »işçi sınıfı« hatta »kapitalizm« kavramı olumsuz anlamda ele alınmaktadır. Bu kavramları kullananlar, eleştirisinin en acımasızcasıyla, alayla karşılaşmaktadır. Bu eleştiri şekli, genellikle emosyonel tartışmalarda kendi sistemlerini »rasyonel« görenler tarafından kullanılmaktadır. Siyasî karşıtlar, içeriksel tartışmayla değil, alay edilerek susturulmaya çalışılmaktadır.

Daha şimdiden kitabı eleştirisel gözle okuyanların, bizlerin »dinozorlar« olduğumuzu, »zamanın sinyallerini görmediğimizi« ve »artık aşılış ulusal çerçevede zaten hiç bir şey yapamayacağımızı« söylediklerini duyar gibi oluyoruz. Aslında gerçek dinozorlar, 19. yüzyıldan kalma ekonomi politikalarını savunan »küreselleşmecilerdir«. Artık insanlığı, sanayileşme döneminin sınıf kavgalarına ve Manchester Kapitalizmine değil, 21. yüzyıla götüren gelişmenin zamanı gelmiştir.

Gerçi TINA — There is no Alternative — kısaltması, küreselleşmenin felaket sonuçlarını gören, ancak reel alternatiflere inanmayanların kullandığı bir kavram oldu,²⁹⁸ ama yanlış anlamalara meydan vermemek için açıklayalım: Sonraki bölümde kaleme alınan olası alternatiflerde, sosyalist plan ekonomisinin yeniden diriltilmesi hedeflenmemektedir. Piyasa ekonomisi gerek produktivite, gerekse de ekolojik açıdan üstün olduğunu kanıtlamıştır. Ancak, yeni liberalizmin şiarlaştırdığı sistemler arasındaki rekabette piyasa ekonomisinin galibiyeti, piyasa ekonomisi çerçevesindeki alternatiflere olan bakışı engellemektedir. Yeni bölümde bu alternatifler ele alınacaktır.

III Gerçekçi alternatifler

Reformlar nerede başlamalı

»Tek bir dünya ekonomisine geçiş kesinlikle durdurulamaz değildir. Devletler, ticaret engellerini kaldırma ve kambiyo rayiçlerini kontrol etmeyi bırakma konusunda anlaşılabilir. İsterlerse bu siyaseti her an durdurabilirler.«

Martin Wolf, »Financial Times« Şef Redaksiyon üyesi²⁹⁹

Tek taraflı bilgilendirmenin yoğunluğu, eleştirisel düşünenleri dahi, »rasyonel« ve »tek doğru« gelişme olan küreselleşmeye karşı koyulamayacağı inancına itmektedir. Sanki tüm seçenekler gereksiz ve olanaksızmış gibi, bu gelişme neredeyse orta çağ zihniyetiyle kader olarak gösterilmekte. Küreselleşmenin engellenemez olduğunu sürekli vaaz eden yeni liberalizm artık bir ideolojinin belirtilerini göstermektedir.³⁰⁰ Yeni liberalizmin inanç esasları neredeyse dinsel bir statüye erişmiş ve, sürekli gündemde olup, basit ve akıllı selim göründüklerinden geniş bir kesim tarafından kabullenilmektedirler. »Küreselleşme yalanlarının« deşifre edilmesi, komplike ilişkilerin bilinmesini gerektirmektedir — yeni liberalizmin tezleri ise »medyatiktir«. Ve doğal olarak küreselleşmenin tehlikeleri yerine, getireceği fırsatlar üzerine düşünülmektedir. Bu durum küreselleşme galipleri tarafından bilinçli bir şekilde kullanılmaktadır.

Federal Almanya'da 1982 yılından bu yana bizlere deregülizasyon, liberalleştirme ve fleksibilite sonucunda refah getireceği iddia edilen bir siyaset uygulanmaktadır. Buna rağmen, vaad edilenlerden son 40 yılda olmadığı kadar uzaktayız: Rekor işsizlik, rekor fakirlik, rekor eşitsizlik ve yurttaşların rekor düzeydeki gelecek korkusu. Yeni liberalizm ve küreselleşme sadece Almanya'da değil işsizliği ve sosyal yıkımı körükleyerek ve çevreyi, insanlığın geleceğini tehdit edecek şekilde kirleterek tüm dünyada el ele yürümektedirler. Küreselleşmenin insanlığın hayal ettiği »birleşmiş bir dünya« ile yakından uzaktan ilişkisi yoktur ve ne dünya barışını ne de adil bir dünya ekonomi nizamını kurulabilmesine katkıda bulunacaktır. »Kruvaze ceketli anarşistlerin« maksimal rant peşinde oldukları dünyada, önce insanî değerler kayboluyor: Dayanışma.

Bu meşum gelişme tabii ki biliniyor. Tartışmalarda, gazete yorumlarında veya makalelerde küreselleşmenin tehlikelerine işaret eden doğru tespitler var. Hatta, bu sosyal ve ekolojik yıkım spiralinin nasıl durdurulabileceği konusunda çekimser öneriler de bulunmakta. Uluslararası düzeyde asgari sosyal standartları güvence altına alması ve uluslararası sermaye akışını regüle etmesi istenilen uluslararası antlaşmaların gerekliliğinden bahsedilmekte. Ama aynı anda da, böylesi bir antlaşmanın uzun bir süre gerçekleşmeyeceği telkin ediliyor. Sonuçta, böylesi makalelerin veya yorumların okuyucuları tamamen çaresiz kalıyorlar. Ne yapabilirler ki? Hiç bir şey. Tek yanlı haberler, kafalarda bir çok gazeteci ve yazarın dahi bilincinde olmadıkları düşünce yasaklarını ve kendi kendine gerçekleşen bir kehanet anlayışını yaratmışlardır. Sonuçta birey atıllığa mahkûm edilmiştir.

Çoğunlukla, sosyalist devletlerin ekonomik iflasının, şu andaki piyasa modelinin alternatifi olmadığını gösterdiği iddia edilmektedir. Salt bu yaklaşım dahi yeni liberal inanç esaslarının ne denli içimize işlediğini göstermektedir. Çünkü yeni liberalizm aynı anda piyasa ekonomisi demek değildir. Piyasa ekonomisi esasları ile işleyen bir ekonomik düzen içerisinde, sosyalist ütopyalara gerek görmeyen çok çeşitli yönlendirme olanakları mevcuttur.

Hareket olanaklarını geriye kazanmak

»Piyasalar, yaşamlarını sürdürebilmeleri için kendi kendilerini nasıl regüle edeceklerini bilmiyorlar — demokratik toplumları teşvik etmeyi nereden bilirler. Kendiliğinden oluşan tekel ve bulaşıcı açgözlülük viruslarından kendilerini koruyabilecek gerekli regüle edici antikorumları oluşturmaktan dahi acizdirler.«

Benjamin R. Baarber³⁰¹

Küreselleşme, ekonomi alanlarının büyümesi anlamına gelmektedir. Ancak, bu alanlar negatif yan etkiler göstermeden ne kadar gelişebilirler? Yanıtı çok basit: Piyasa sistemine, »mantıklı« rekabetin belirli temel koşulları kalmadığında, regülizasyon için müdahale etmek olanaklı olmalıdır. Örneğin kartel daireleri, fiyat anlaşmalarını engellemeli ve tekelleşmeye yol açarak, rekabet esasını ortadan kaldıran şirket evliliklerini engelleyen yasalar çıkartmalıdır. Aynı anda rekabet, sosyal ve ekolojik açıdan istenmeyen sonuçlara yol açması durumunda bir düzenleme çerçevesi ile sınırlandırılabilir. Bunlar bugüne kadar tek tek ulus devletlerin göreviydi. Tabii ki bu görevler, birleşmiş bir Avrupa veya birleşmiş bir dünya tarafından da üstlenilebilir. Ancak bunun için bütün ülkeler yürürlüğe konulacak işlemler konusunda hem fikir olmak zorundadırlar.

Görüldüğü kadarıyla, tarih tekerrür etmekte. Bugün aynı 150 yıl öncesinin klasik liberalizm döneminde olduğu gibi, devletin müdahalesinden kurtulmuş küresel bir piyasaya doğru yol almaktayız. Sanayi devrimi sürecinde devlet ekonomiye müdahale etmiyordu. Devletler bugün de giderek kendilerini ekonomiden çekmektedirler. Bununla birlikte küresel ticarî faaliyetler, yerine küresel düzeyde karşılığını koymadan, ulusal »düzenleme çerçevelerini« önemli ölçüde etkisiz bırakmıştır. Piyasa güçleri yeniden özgülleşmiştir.

Tarihsel deneyimler, işverenlerin kendiliğinden işçi ve hizmetlilerini kârlarına ortak etmediklerini göstermektedir. Altmışlı ve yetmişli yıllarda dahi, çalışanların artan refahtan pay alabilmelerini güvence altına alabilmek için çetin mücadelelerin verilmesi gerekmişti. Bunun sonucunda devlet, işyerlerinde kararlara katılım hakkına, çalışma yasasına ve sosyal sistemin gelişmesine yansayacak şekilde paylaşımı garanti altına almıştı. Yani, devlet taraflıydı: güçlüden alıp, zayıflara veriyordu. Devlet piyasa gelişmelerine karışmadığı zaman, güçlüyü destekler. Bugün işte bunu yaşamaktayız.

Her işveren kâr yapmaya, yani »işletme hesaplarını« şirketinin yaşayabileceği şekilde geliştirmeye çalışmaktadır. Devlet, ekonomiye müdahalesiyle daha farklı bir hedef gözetmeli, egoist sistemin dezavantajlarını denkleştirmelidir. Ancak bu küreselleşme döneminde daha da zor olmaktadır: Özgür sermaye trafiği sonucunda şirketler çeşitli mevkileri birbirlerine karşı kullanabilmektedirler. Böylelikle devletler aniden kendilerini birbirleri ile rekabet içerisinde ve »ekonomik hesaplarını« optime etme zorunluluğunda bulmaktadırlar. Ve devlet giderlerini kısım, »mevkisini« yatırımcı için çekici hale getirmek için modifiye etmek durumunda kalmakta, yatırımcının müttefiki olmaktadır. Bunun sonucunda ise toplumlar destabile olmakta, gelir adaletsizliği artmakta, sosyal barış zedelenmekte ve demokrasi tehlikeye girmektedir. Bu da, ne işverenlerin, ne de işçilerin yararına değildir.

Yıkım spiralini kırmak

»Yeni bir düzenin en büyük düşmanı, eskisinden faydalananıdır.«

Machiavelli

Şirket yöneticileri vergiler veya çevre koruması gibi malî yükümlülüklerle sadece prensip nedeniyle değil, reel ekonomik zorunluluklar nedeniyle karşı koymaktadırlar. Bir çok yöneticinin sermayedarlarının dayattıkları koşulları yerine getirerek, rasyonelleşme baskısına boyun eğmeleri, işyerlerini azaltmaları, üretimin belirli bölümlerini yurtdışına yönlendirmeleri veya sermaye piyasasında var olan kâr olanaklarını kullanmaları son derece doğaldır. Sosyal ve ekolojik davranan şirketler gider dezavantajları veya iflas ile cezalandırılmaktalar. Bu nedenle, atılan adımlarda şirketlerin kâr ve efisiyans uğraşlarının sosyal ve ekolojik açıdan uygun bir ölçüye indirgenmesi öncelik taşınmalıdır. Kozmetik makyaj olmanın ötesine gitmeyi iddia eden her reform bu nedenle zorunlu olarak sermaye ve ürün mobilitesinin regülizasyonunu hedeflemelidir.

Sermaye mobilitesi

1979 ve 1994 yılları arasında sınır ötesi ürün ve hizmet ticareti %134 artarken, döviz ticareti %833 arttı ve 1996 yılında dünya ürün ticaretinin 76 katına çıktı³⁰². Sermayenin böylesine fleksibl ve hızlı bir şekilde transfer edilebilmesi siyaseten istenmiştir ve istenmektedir.

- Sermaye mobilitesi, maksimal rant baskısına yol açmaktadır. Artık sadece kâr yapmak yeterli değildir. Bu da, küresel sermaye akışlarına bağımlı olan şirketlerde yoğun rasyonelleşme baskılarına neden olmaktadır.
- Para, olanaklı olduğunca en kısa zamanda en yüksek rantın yapıldığı yerlere akmaktadır ve, hükümetlerin iddiasına göre, sadece oralarda işyerleri yaratılmaktadır. Bunun sonucunda da, devlet bütçelerini iflasa sürükleyen düşük şirket vergileri yarışı başlamaktadır. Sosyal politikalar için giderek daha az paralar ayrılmaktadır.
- Bir ürünün geliştirilmesi ve piyasaya sürülmesi arasında geçen zamanın giderek daha az olması gerekmektedir³⁰³. Mobil sermaye sahipleri hızlı kâr istemektedirler. Ve böylelikle yeni ürünlerin ekolojik sonuçlarını veya toplum için olası tehlikelerini araştırmak için zaman kalmamaktadır.
- Hükümetler, Meksika ve Güneydoğu Asya krizlerinde görüldüğü gibi, spekülasyon dalgalarına karşı kendilerini savunmak için yeterli döviz rezervlerine sahip olmadıkları için, giderek kambiyo rayiçleri üzerindeki kontrollerini kaybetmektedirler.
- Merkez bankaları, kısa süreli bağı olan sermayenin yüksek faiz seviyeli ülkelere kaçtığından, birbirlerinden bağımsız olarak faiz seviyelerini yönlendirememektedirler. Böylelikle buhran dönemlerinde konjoktürü canlandırmak için gerekli olan faiz indirimleri yapılamamakta veya, faiz indirimi zorunlu olduğunda, başka ülkelerde daha yüksek rant görüldüğünden, sermaye kaçışına yol açılmaktadır.

Sermaye mobilitesi bu nedenle, Tobin – Vergisi örneğinde olduğu gibi, siyasî kararlarla kısıtlandırılmalıdır.

Ürün mobilitesi

Sanayi ülkeleri arasındaki ticaretin en büyük bölümü kitlesel sanayi ürünleri ile yapılmaktadır. Bu ticaretin aynı sermaye mobilitesi gibi sonuçları bulunmaktadır: Rekabet artmakta, bu da gider baskısına yol açmakta ve bu baskıda rasyonelleştirmeye ve üretim ve yatırım devrelerinin hızlandırılmasına neden olmaktadır. Ayrıca ürün nakliyatı sonucunda, öngörülemeyen ekolojik zararlar ortaya çıkmaktadır.

Küresel ticarî sirkülasyonun temel önkoşullarından bir tanesi, sermaye mobilitesinin yanısıra, ürün nakliyatının ucuz olmasıdır. Nakliyat giderleri yüksek olsaydı, sanayi bölgesel olarak dağılacak, ucuz mevki kavgasının gerekçesi kalmayacak ve bölgesel yapılanmalar teşvik edilecekti. Uzun yıllardan beridir, nakliyatların makul bir derecede pahalılaşmasına ve kontrol edilemeyen ürün trafiğinin taşkınlığını giderecek olan bir konsept mevcut: Ekoloji Vergisi.

Sosyal adaletsizlik

Ekoloji ve Tobin Vergileri tarafından başlatılabilecek yapısal değişiklikler gereklidir. Bununla birlikte sosyopolitik adımlar başlatılmalıdır. »Zenginlerin daha zengin, fakirlerin daha fakir« mekanizmasının dayatması altında bulunan bir toplumun geleceği olamaz. Teknolojik gelişme, toplum geneline yararlı hale getirilmelidir. İşte o zaman gelişmiş sanayi ülkelerinde her insana, örneğin »yurttaş ödeneğinin« veya »ihtiyaca bağlı temel güvence ödeneğinin« verilmesi ile onurlu bir yaşam sağlanması olanaklı olur.

Reformlar hangi düzeylerde gerçekleştirilmelidir?

Piyasayı işler halde tutabilmek ve istenmeyen sonuçlarını düzeltebilmek için, eylem yetisi olan bir nizam çerçevesi zorunludur. Şirketlere, fakirlik sınırının altında ücret ödemelerini veya nehirlere zehirli atıklarını akıtmalarını yasaklama gücüne sahip kurumlar olmalıdır. Bu güç bir ulus devlet, ulus devletlerin birliği, birleşik bir Avrupa veya birleşik bir dünya tarafından kullanılabilir. Tüm bu düzeylerde küreselleşmeye ve sonuçlarına karşı koyulmalıdır.

- *Küresel düzeyde:* Küresel düzeyde esas itibarıyla antlaşmaların olanaklı olduğunu, FCKW üretimini azaltmayı karar altına alan ve dünya çapında katılımın sağlandığı konferanslarla görülmüştür³⁰⁴. 1997 yılında Kyoto İklim Zirvesinde yapılan uzlaşma da, dünya çapındaki kooperasyonu öğrenme sürecinde önemli bir basamaktır. İklim zarar veren gazların emisyonunun %5,2 azaltılmasını sağlayan uzlaşma tabii ki ne yeterlidir, ne de imza atan ülkeleri bağlayıcı bir karardır. Ama, en azından sorun küresel anlamda kavranmış ve küresel düzeyde çözülmeye çalışılmıştır. Buna rağmen, birleşik bir dünyanın sermaye ve ürün piyasalarını gerekli kısıtlamalar altına sokması ve ekonomi politikalarının sosyal ağırlıklı yapılmalarını sağlaması, daha uzun bir süre için ütopyik bir hayal olarak kalacaktır. Ancak bu kadar uzun bekleyemeyiz. Bu yüzden bu düzey üzerinde fazla durmak istemiyoruz.
- *Avrupa düzeyinde:* »Avrupa« ve »Euro« hakkında konuşmayan kaç kişi var? Daha kısa bir zaman öncesine kadar birleşen Avrupa'ya büyük umutlar bağlanmıştı. Ancak bu Avrupa salt ekonomi birliğine indirgenmiştir. Sosyal ve demokratik elementler, yeniden Avrupa'nın birleşmesinin temel faktörleri haline getirilmelidirler. Birleşmiş bir Avrupa'nın son derece güçlü sanayi lobisine karşı koyabilmesi için köklü reformlar gereklidir.
- *Ulusal düzeyde:* Bu düzeyde halen piyasa gelişmesine regüle edici bir şekilde müdahale etme olanakları bulunmaktadır. Gerçi 15 yılı aşan yeni liberal politikalar sonucunda bu olanaklar küçülmüş ve piyasa güçleri özgürleştirilmiştir, ama dümeni çevirmek halen olanaklıdır ve reformlar gerektiğinde Almanya'nın tek başına hareketi ile de başlayabilirler.
- *Kişisel düzeyde:* Tek bir kişi hiç bir şey yapamaz mı? Aslında küreselleşmenin galipleri küçük bir azınlıktır. Siyasetçiler de küreselleşmenin mağlupları arasında sayılamayacaklarından, değişimi gerçekleştirmek için kendiliğinden hareket etmeyeceklerdir. Bu nedenle, toplumun fertleri sosyal reformları, Tobin ve Ekoloji Vergilerini talep etmediği müddetçe gerçekleştiremeyeceklerdir. Tek tek bireylerin kendilerini gösterebilmeleri ve yapılanmaları değiştirebilmeleri için sayısız olanak bulunmaktadır.

Argümanlar

Küreselleşmenin temelinde sermaye ve ürün mobilitesi yatmaktadır. Her ikisi de rekabet ve rasyonelleşme baskısı ile nakliyat çılgınlığının nedenleridir. Bunlar da sonuçta sosyal ve ekolojik felakete yol açmaktadırlar. Bu felaketleri engelleyebilmek içinde, nedenlerini ortadan kaldırmak zorunludur. Olası çözümler, Tobin – Vergisi, Ekoloji – Vergisi ve merkezinde işsizlikle ve yoksullukla mücadele ve adil dağılım anlayışının yatması gereken politikalarla olanaklıdır. Bu politikaların gerçekleştirilmesi başlangıçta

ulusal düzeyde olacaktır. Ancak toplumun tek tek bireylerinin siyasi karar vericiler üzerinde baskıları olmadığı takdirde, reformlar gerçekleştirilemeyecektir.

Yapılanmaları değiştirmek

Sermaye mobilitesini azaltmak için Tobin - Vergisi

»Malî piyasalar devletlerin kontrolleridir.«

H. Tietmeyer, Federal Merkez Bankası Başkanı

1981 yılında ekonomi bilimleri dalında Nobel ödülünü alan James Tobin 1972 yılında deregüle edilmiş küresel piyasanın »çarklarına biraz kum atılması« gerektiğini önermişti. Çünkü küresel piyasanın merkezi sorunlarından birisi, sermayenin transfer edilmesindeki hızdır. James Tobin şunları yazıyor: »Ürünler ve işgücü, uluslararası fiyat sinyallerine akıcı sermayeden daha yavaş reaksiyon göstermektedir. Ürün ve işgücü piyasasındaki fiyatlar, arz veya talep fazlalıklarına reaksiyon gösterdiklerinde, malî aktiflerin fiyatlarından ve kambiyo rayiçlerinden çok daha yavaş bir şekilde değişmektedirler.«³⁰⁵ Sınırötesi ürün ticaretindeki yavaş fiyat oluşumu sonucunda sürekli olarak »Arbitaj – Kârları« elde edilebilmektedir. Bunlar, çeşitli ülkeler arasındaki faiz ve kambiyo rayiçleri farklılıklarından doğan kısa vadeli kârlardır. Artık sermaye sadece » yatırım için gerekli olduğu yere değil, aksine, en hızlı kârı yapabildiği yere akmaktadır.«³⁰⁶

Tobin – Vergisinin etkileri

James Tobin'e göre bir para biriminin satışına veya alışına düşük bir vergi getirilmelidir. Önerisi %1'lik bir vergi. Bu hayli düşük bir meblağ gibi görülebilir ve tatil için satın alınan dövizlerde geçerli olmayacaktır. Ancak bu vergi döviz spekülasyonunu tamamen önleyecektir. Çünkü döviz üzerine spekülasyon yapanlar genelde minimal kısa vadeli kur farklılıklarından faydalanmaktadırlar.

Bir örnek: Bir para biriminin üç saatlik bir zaman süreci içerisinde %0,01'lik kur farkı yaptığını varsayalım. Bu para birimi üzerine »oynayan« bir spekülâtör 10 milyon Mark'lık oyun parası ile üç saat içerisinde 1000 Alman Markı kâr yapar. Bu kâr bütün bir yıl için hesaplandığında, bu »yatırım şeklinin« faiz oranı %30'u geçer. Ancak, Tobin – Vergisi uygulanırsa, dövizin daha satın alınışında yüzde birlik vergi, yani 100 000 Alman Markı ödeneceğinden, böylesi bir spekülasyon söz konusu olmayacaktır.

Tobin – Vergisi ile döviz spekülasyonlarının önemli bir bölümü engellenebilir. Döviz ticaretinde alış verişlerin yüzde sekseni en fazla yedi günlük bir süreçte, hatta çoğunlukla aynı gün içerisinde yapılmaktadır.³⁰⁷

Tabii ki Tobin – Vergisi ile, örneğin Dolar'ın üç ay içerisinde %10'luk değer kaybına yönelik bahisler gibi uzun vadeli bahisler engellenemeyecektir. Ancak bu tür bahisler daha rizikoludur ve kısa vadeli spekülasyonlardan daha az görülmektedir. Ayrıca uzun süreli kambiyo rayici değişiklikleri genellikle kısa vadeli döviz spekülasyonları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Avrupa, Meksika ve Güneydoğu Asya'da ortaya çıkan krizler bir Tobin – Vergisi ile engellenebilir, en azından önlem alınmasına olanak verecek yavaşlıkta gelişebilirlerdi. Tobin – Vergisinin kambiyo rayiçleri üzerinde stabilize eden bir etkisi olurdu.

Tobin – Vergisi ülkelere, birbirlerinden bağımsız faiz seviyesi gerçekleştirmeleri olanağını verebilir. Bir çok tahvilin süresi üç aylıktır.³⁰⁸ Bir yatırımcı böylesi bir tahvili satın alır ve %1'lik Tobin – Vergisini öder. Tahvili tekrar sattığında, aynı vergi tekrar ödenir. Aynı yukarıda verilen örnekteki döviz alış verişinde olduğu gibi. Böylelikle tahvile, gerekli olan döviz alış verışı nedeniyle çeyrek yılda %2 vergi uygulanmış olur. Alman yatırımcının parasını Almanya'dan daha yüksek faiz veren bir ülkeye yatırmak istemesi durumunda, o ülkedeki faizin yıllık hesaplandığında, %8 daha fazla olması gerekmektedir. Bu da genellikle söz konusu olmayacaktır. Bunun sonucunda da bir ülke konjoktürünü diğer ülkelerden bağımsız olarak teşvik etmek için faizlerini, sermayenin yurt dışına kaçmasına yol açmadan indirebilecektir.

Bağımsız bir şekilde kararları hayata geçirme

J. Tobin böylesi bir verginin dünyanın en önemli finans merkezlerinde aynı anda yürürlüğe konulması ile başarılı olacağından hareket etmektedir. Ve gerçekten de: Eğer bu vergi herhangi bir finans merkezinde bu vergi uygulanmazsa, dünyadaki tüm döviz ticareti orada yoğunlaşır. Tobin bu sorunun ortadan kalkması için şöylesi bir öneride bulunmaktadır: Tobin – Vergisini uygulamaya sokan ülkeler, aynı anda, »yabancıların« o

ülkeden döviz almak istediklerinde uygulanacak ek bir vergiyi yürürlüğe sokmaları gerekmektedir. Bu şekilde spekülörlerin Avrupa kambiyo rayici sistemini başarısızlığa uğrattıkları mekanizmalar zorlaşır, çünkü herhangi bir ülkede spekülasyon yapabilmek için o ülkenin para birimini satın almak zorunludur.

Bu vergi yurt içindeki bankaların yurt dışındaki şubelerini de içermelidir. »Böylelikle, örneğin Alman bankaların Alman Mark'larını Tokyo veya New York'taki temsilciliklerine aktararak (burada döviz katma değer vergisi geçerli değildir), orada döviz ticareti yapıp, kârlarını tekrar Almanya'ya geri çevirmeleri engellenecektir.³⁰⁹ « Böylesine bir vergiyi her ülke kendisi için yürürlüğe sokabilir. Yurtdışına yüklü miktarda sermaye kaçıışı söz konusu olmayacaktır, çünkü sonuç itibarıyla sadece kısa vadeli spekülatif döviz alış verişlerindeki »transfer giderleri« artacaktır. Uzun vadeli yatırımlar genelde pek pahalılaşmayacaktır.

Tabii ki bir verginin gerçekleştirilmesi için ek bir verginin yürürlüğe konulması günümüzde geçerli yaklaşımlarla bağdaşmamaktadır. Ancak önerilen vergilendirmede yasaklar veya sınırlamalar değil, sadece ülke ekonomisine zarar veren ve bu yüzden istenmeyen sermaye hareketlerinin pahalandırılması söz konusudur. Ayrıca bu vergi sadece spekülörlere yönelik olup, sıradan yurttaş etkilememektedir. Mesele, sonuç itibarıyla gene vergiler ile mantıklı bir düzenleme yapabilmektir.

Bununla birlikte sermaye trafiği kontrollerini gerek AB düzeyinde, gerekse de Almanya düzeyinde uygulamaya sokmak aslında son derece basit: Yurt dışında, örneğin Lüksemburg'da düşük vergili yatırım olanakları sunan Alman bankalarının genelde tek bir temsilcileri vardır. Bütün diğer görevler Almanya'daki merkezden bilgisayar aracılığı ile gerçekleştirilir. Ülkeler aşırı muhasebe çağdaş bilişim teknolojileri sayesinde basit bir şekilde kontrol edilebilir ve vergilendirilebilirler. Bankalarda bilgisayar vazgeçilemez bir araç olduğundan, sorun sadece teknik bir sorundan ibarettir. Böylesi bir verginin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan yazılım programlarını hazırlamak yeterli olacaktır. Ve verginin hukuksal önkoşulları ise, böylesi bir irade varsa çok kolay yaratılabilir.

Ancak Tobin – Vergisinin bütün avantajları göz önünde olmasına ve çok kolay bir biçimde yürürlüğe konulma olanakları olmasına rağmen, bu vergi genelde ideolojik motivasyonlu dirençlerle karşılaşmaktadır. Birleşmiş Milletlerin gelişme örgütü Tobin – Vergisinin etkilerini kuramsal olarak incelemek istediğinde, ABD aidatlarını ödemeyeceği tehdidini savurunca, inceleme yapılamadı. »Frankfurter Allgemeine Zeitung« gazetesi Tobin – Vergisinin yürürlüğe sokulmasının »dünya çapında Orwell usulü bir kontrol devletinin yaratılması« ile eşdeğer görebilmektedir.³¹⁰ Mantıklı ve düzenleyici yapılandırmaların engellenmesi söz konusu olduğunda hayal gücü gerçekten benzersiz örnekler verdirebiliyor.

¹ Die Gruppe von Lissabon, S. 53

² Zeitpunkte, No. 1/97

³ Altwater/Mahnkopf, S. 19

⁴ J. Espenhorst: Zeit der Wohlstandswende, haftalık gazete Das Parlament'in Politik und Zeitgeschehen adlı ekinde, 3-4/96

⁵ 28.3.1997 tarihli Die Zeit gazetesi

⁶ Altwater/Mahnkopf, S. 159; Hickel S. 198

⁷ 8.7.1997 tarihli Frankfurter Allgemeine Zeitung gazetesi

⁸ 28.3.1997 tarihli Die Zeit gazetesi

⁹ Jörg Becker/Daniel Salamanca: Globalisierung, elektronische Netze und Export von Arbeit, haftalık gazete Das Parlament'in Politik und Zeitgeschehen adlı ekinde, B 42/97

¹⁰ Zeitmagazin, No. 7, Mart 1997

¹¹ Der Spiegel, No. 50/96

¹² Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 20

¹³ Martin/Schumann, S. 79

¹⁴ Martin/Schumann, S. 86; diğer bilgiler için Krisztina Koenen ile karşılaştırmız

¹⁵ 20.5.1994 tarihli taz gazetesi

¹⁶ SZ, No. 46/96

¹⁷ 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi; Daimler – Chrysler ile ilgili olarak Der Spiegel No. 20/98 ile karşılaştırmız

¹⁸ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 20

¹⁹ Spiegel Spezial »Die Erde«, 1993

²⁰ 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi

²¹ aynı yerde

²² 19.9.1997 tarihli Die Zeit gazetesi

²³ 4.4.1997 tarihli SZ

²⁴ 7.6.1996 tarihli taz gazetesi

²⁵ 6.3.1998 tarihli taz gazetesi

²⁶ 22.7.1997 tarihli taz gazetesi

²⁷ 6.3.1998 tarihli taz gazetesi

²⁸ 11.12.1997 tarihli Wirtschaftswoche dergisi ve 9.12.1997 tarihli taz gazetesi

²⁹ Altwater/Mahnkopf, S. 208

³⁰ age., S. 205

³¹ Gerald Boxberger: Sozialpolitik und Transformationsprozesse, Frankfurt am Main, 1997

³² Altwater/Mahnkopf, S. 179

³³ age., S. 180

³⁴ Michel Camdessus, IMF şefi, Altwater/Mahnkopf, S. 160

³⁵ Ulrich Mercker: Mexiko zwischen Angst und Hoffnung, Blätter für deutsche und internationale Politik, No. 5/94, S. 587

³⁶ age., S. 591

³⁷ Altwater/Mahnkopf, S. 191

- ³⁸ age., S. 179
- ³⁹ Martin/Schumann, S. 65
- ⁴⁰ age., S. 65
- ⁴¹ age., S. 66
- ⁴² age., S. 67
- ⁴³ Blätter für deutsche und internationale Politik 4/95, Rainer Falk: neue Regeln für die Weltwirtschaft, S. 432, Eski Dünya Bankası şefi Andreew Crocket'in alıntıları
- ⁴⁴ Fischer Weltalmanach 1997
- ⁴⁵ age.
- ⁴⁶ Altvater/Mahnkopf, S. 484
- ⁴⁷ age., S. 485
- ⁴⁸ Martin/Schumann, S. 70
- ⁴⁹ DIW Wochenbericht, No. 02/98
- ⁵⁰ DIW Wochenbericht, No. 01/98
- ⁵¹ Le Monde Diplomatique, No. 02/98
- ⁵² age.
- ⁵³ Blätter für deutsche und internationale Politik, No. 01/98
- ⁵⁴ Bangkok Alman – Taylan Ticaretodası Müdürü Dr. Paul Struk'un sunduğu tebliğ
- ⁵⁵ DIW Wochenbericht, No. 01/98
- ⁵⁶ 10.10.1997 tarihli SZ
- ⁵⁷ 9.12.1997 tarihli taz gazetesi, Le Monde Diplomatique, No. 02/98
- ⁵⁸ 24.1.1998 tarihli FAZ gazetesi
- ⁵⁹ 4.2. ve 16.2.1998 tarihli taz gazetesi
- ⁶⁰ 21.1.1998 tarihli Frankfurter Rundschau gazetesi, 5.1.1998 tarihli taz gazetesi
- ⁶¹ Le Monde Diplomatique, No. 01/98
- ⁶² 10.1.1998 tarihli taz gazetesi
- ⁶³ 11.12.1997 tarihli Wirtschaftswoche dergisi
- ⁶⁴ 14.1.1998 tarihli taz gazetesi
- ⁶⁵ DIW Wochenbericht, No. 01/98
- ⁶⁶ Georg Soros'a göre %20 – 25; Kaynak: 15.1.1998 tarihli Die Zeit gazetesi
- ⁶⁷ Muhafazakâr düşünce kuruluşu »Heritage –Foundation«'a göre; Kaynak: 10.1.1998 tarihli FAZ gazetesi
- ⁶⁸ 13.2.1997 tarihli taz gazetesi ve Le Monde Diplomatique, No.02/98
- ⁶⁹ 10.1.1998 tarihli FAZ gazetesi
- ⁷⁰ IMF Genel Müdürü Michel Camdessus'a göre
- ⁷¹ Hardes v. d. 1995
- ⁷² age.
- ⁷³ 22.9.1997 tarihli SZ gazetesi
- ⁷⁴ Federal Ekonomi Bakanlığı, 13.5.1998 tarihli günlük haberler
- ⁷⁵ 16.10.1997 tarihli taz gazetesi
- ⁷⁶ Le Monde Diplomatique, No. 02/98. MAI – Antlaşması ile ilgili bilgiler İngilizce olan orijinal metinden ve 31.1.1998 tarihli taz gazetesinden alınmıştır.
- ⁷⁷ OECD'nin, aralarında zengin sanayi ülkeleri olan Almanya ve ABD'nin de bulunduğu 29 üyesi vardır
- ⁷⁸ Le Monde Diplomatique, No. 02/98
- ⁷⁹ age.
- ⁸⁰ Lizbon Grubu, S. 24
- ⁸¹ 8/15 Ağustos 1997 tarihli Das Parlament
- ⁸² 29.8.1997 tarihli SZ
- ⁸³ 22.9.1997 tarihli taz gazetesi
- ⁸⁴ 30.5.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- ⁸⁵ age.
- ⁸⁶ Der Spiegel, No. 41/97
- ⁸⁷ 3.9.1997 tarihli taz gazetesi
- ⁸⁸ Volker Offermann: Sozialhilfe versus Bürgergeld. Kaynak: Arbeit und Sozialpolitik, No. 5 –6/97, S. 31'den itibaren
- ⁸⁹ 17/18.1.1997 tarihli SZ gazetesi
- ⁹⁰ Statistisches Jahrbuch 1997
- ⁹¹ Faust, No.3/97
- ⁹² 3.9.1997 tarihli taz gazetesi
- ⁹³ 1997 yılında Yaşar Kemal'e verilen Alman Yayıncıları Barış Ödülünün töreninde yaptığı konuşmadan
- ⁹⁴ 3.9.1997 tarihli taz gazetesi
- ⁹⁵ Lampert: Lehrbuch der Sozialpolitik, Berlin 1994
- ⁹⁶ Devletin transfer ödemeleri bu hesaplama içerisine alınmıştır
- ⁹⁷ 8.10.1997 tarihli taz gazetesi ve 23./24.5.1998 tarihli SZ gazetesi
- ⁹⁸ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 25, S. 23, WSI ve Federal İstatistik Dairesinin sayıları
- ⁹⁹ Temel alınan yıl 1983. Net ücret kotası »Net ücret ve ücret toplamı« üzerinden hesaplandı, Statistische Jahrbücher. Serbest çalışanların oranları aynı şekilde ücret kotalarının düşmesine neden olacağından, bunu dikkate alan »yapısal değişikliklerden arındırılmış ücret kotası« hesaplaması ile bu değişiklikler göz önünde tutulmuştur.
- ¹⁰⁰ Le Monde Diplomatique, 14.2.1997
- ¹⁰¹ 30.5.1996 tarihli taz ve 19.5.1998 tarihli SZ gazeteleri
- ¹⁰² Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 20, S. 9
- ¹⁰³ 30.5.1996 tarihli taz gazetesi
- ¹⁰⁴ age.
- ¹⁰⁵ 3.9.1997 tarihli taz gazetesi
- ¹⁰⁶ 15.12.1996 tarihli SZ gazetesi
- ¹⁰⁷ Memorandum 97, S. 74
- ¹⁰⁸ 15.3.1996 tarihli SZ gazetesi
- ¹⁰⁹ ZeitPunkte, No. 01/97
- ¹¹⁰ Avrupa Parlamentosu SPD milletvekilleri tarafından »Thema Europa – Die europäische Sozialpolitik« adlı rapordan, Eylül 1996

- ¹¹¹ Focus, No. 38/97, S. 40/41
- ¹¹² Gerald Boxberger: Sozialpolitik und Transformationsprozesse, Frankfurt am Main 1997
- ¹¹³ 9.12.1992 tarihli SZ gazetesi
- ¹¹⁴ Sayılar için Federal İstatistik Dairesinin 27.2.1998 tarihli basın açıklamasına bakınız
- ¹¹⁵ Martin/Schumann, S. 180
- ¹¹⁶ En büyük 100 şirket, 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi
- ¹¹⁷ Martin/Schumann, S. 181
- ¹¹⁸ En büyük 100 şirket, 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi
- ¹¹⁹ age.
- ¹²⁰ Age.
- ¹²¹ 18.12.1996 tarihli Mittelbayerische Zeitung
- ¹²² Der Spiegel, No. 12/97
- ¹²³ En büyük 100 şirket, 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi
- ¹²⁴ Marin/Schumann, S. 9
- ¹²⁵ Der Spiegel, No. 12/97
- ¹²⁶ A. Henzler/Lothar Späth: Sind die Deutschen noch zu retten? Münih 1993
- ¹²⁷ Martin/Schumann, S. 9
- ¹²⁸ 17.2.1996 tarihli AZ gazetesiyle yaptığı mülakatta
- ¹²⁹ Alıntı: »Entlasten statt entlassen: Für eine Trendwende am Arbeitsmarkt«, Köln, 14.1.1997
- ¹³⁰ Heiner Flassbeck (DIW): Standort Deutschland in Gefahr, Wochenschau II, No. 01/97
- ¹³¹ age.
- ¹³² IFO – Institut, Ehrenberg, S. 63
- ¹³³ Ehrenberg, S. 256
- ¹³⁴ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 25, S. 8
- ¹³⁵ 29.12.1995 tarihli Handelsblatt gazetesi
- ¹³⁶ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 25, S. 13
- ¹³⁷ Wochenschau, No.01/97, S. 8
- ¹³⁸ Heiner Flassbeck, (DIW), alıntı: Wochenschau, No.1/97, S. 19
- ¹³⁹ Blätter für Internationale Politik, No. 11/96
- ¹⁴⁰ Harald Unfried, Genç Sosyalistler (SPD Gençlik Örgütü) Baviera Eyalet Başkanı, Faus, No. 3/97
- ¹⁴¹ Focus, No. 34/97
- ¹⁴² 29.8.1997 tarihli SZ gazetesi
- ¹⁴³ age.
- ¹⁴⁴ Freie Zeiten – die Werbung für den Kapitalismus. <http://www.nineties.com/freiezeiten/03-07-97/share.html>
- ¹⁴⁵ Adam, S. 162
- ¹⁴⁶ 5.9.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- ¹⁴⁷ age.
- ¹⁴⁸ Forum Wissenschaft, No.12/95
- ¹⁴⁹ 24.2.1997 tarihli taz gazetesi
- ¹⁵⁰ Wirtschaftswoche, No.43/97 ve 21.3.1998 tarihli taz gazetesi
- ¹⁵¹ Altvater/Mahnkopf, S. 192
- ¹⁵² Forum Wissenschaft, No. 12/95
- ¹⁵³ age.
- ¹⁵⁴ 7.10.1997 tarihli Frankfurter Rundschau gazetesi
- ¹⁵⁵ age.
- ¹⁵⁶ Bu öneriler artık yasallaştı. 26.6.1996 tarihinde Çevre Komisyonunda ele alındıktan ve değiştirildikten sonra 27.6.1996 tarihinde Federal Parlamento tarafından kabul edildi.
- ¹⁵⁷ Burada söz konusu olan yasalar »Ruhsat Verme İşlemlerini Hızlandırma Yasası« ve »Emisyon Koruma Hukuku Çerçevesindeki Ruhsat Vermenin Kolaylaştırılması ve Hızlandırılması Yasası«dır.
- ¹⁵⁸ Hill/Weber: Vollzugserfahrungen mit umweltrechtlichen Zulassungsvorhaben in den neuen Ländern, Baden – Baden 1996
- ¹⁵⁹ Stern dergisi, No. 46/95
- ¹⁶⁰ Focus, No. 37/97, S. 260
- ¹⁶¹ age.
- ¹⁶² Genelde yurtdışı yatırımlardan söz ediyoruz, ama yurtdışında yapılan dolaysız yatırımlardan bahsediyoruz.
- ¹⁶³ Ehrenberg, S. 72
- ¹⁶⁴ Der Spiegel, No. 17/96
- ¹⁶⁵ Altvater/Mahnkopf, S. 250
- ¹⁶⁶ 20.12.1996 tarihli Die Zeit gazetesi
- ¹⁶⁷ 19.3.1996 tarihli FAZ gazetesi
- ¹⁶⁸ Altvater/Mahnkopf, S. 258
- ¹⁶⁹ age., S. 254
- ¹⁷⁰ age.
- ¹⁷¹ Age., S. 252
- ¹⁷² Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişme Konferansı (UNCTAD) 1997 Dünya Yatırım Raporu
- ¹⁷³ Altvater/Mahnkopf, S. 257, 22.9.197 tarihli Frankfurter Rundschau gazetesi
- ¹⁷⁴ Altvater/Mahnkopf, S. 249
- ¹⁷⁵ age., S. 251
- ¹⁷⁶ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No.25, S. 8
- ¹⁷⁷ Memorandum 1997, S. 75
- ¹⁷⁸ 19.3.1996 tarihli FAZ gazetesi
- ¹⁷⁹ Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No.25, S. 8
- ¹⁸⁰ age., S. 9
- ¹⁸¹ age., S. 16
- ¹⁸² Memorandum 1997, S. 74
- ¹⁸³ age., s. 75
- ¹⁸⁴ DIW Wochenbericht, No.14/92
- ¹⁸⁵ Ehrenberg, S. 75

- 186 WSI – Mitteilungen, No. 11/95
- 187 Blätter für deutsche und internationale Politik, No. 5/97
- 188 Altvater/Mahnkopf, S. 265
- 189 age., S. 266
- 190 age., S. 267
- 191 Alıntı: Ratgeber Euro, Yayınlayan: Avrupa Parlamentosu
- 192 Der Spiegel, No. 8/97
- 193 18.7.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- 194 22 Fragen zu Europa, Yayınlayan: Federal Hükümet Basın ve Bilgi Dairesi
- 195 8.10.1997 tarihli SZ gazetesi ile yaptığı söyleşiden
- 196 22 Fragen zu Europa, Yayınlayan: Federal Hükümetin Basın ve Enformasyon Dairesi
- 197 Bir para biriminin devalüasyonu, o ülkenin merkez bankasının ülkedeki para miktarını artırması sonucunda meydana gelir
- 198 8.7.1997 tarihli FAZ gazetesi
- 199 age.
- 200 4.4.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- 201 21.3.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- 202 Martin/Schumann, S. 106
- 203 Foreign Affairs, No. 7/8/97
- 204 10.9.1997 tarihli taz gazetesi
- 205 21.5.1997 tarihli taz gazetesi
- 206 6.2.1997 tarihli taz gazetesi
- 207 GSMH'ya üretim faktörleri yabancıların elinde olan ve yurtiçinde üretilen ürünler katılmakta, ve üretim faktörleri Alman'ların elinde olan ve yurtdışında üretilen ürünler çıkarılmaktadır.
- 208 13.12.1996 tarihli Die Zeit gazetesi
- 209 Focus, No. 35/97
- 210 Tim Genett: Europäische Dekomposition, Lettre, No.1/97'den alıntı
- 211 16.10.1997 tarihli taz gazetesi
- 212 Der Spiegel, No. 8/97
- 213 13.5.1997 tarihli taz gazetesi
- 214 Magdeburg Üniversitesi profesörü, Kaynak: Das Parlament, 8/15 Ağustos 1997
- 215 Detmar Doering, Liberales Institut, Königswinter, Kaynak: Das Parlament, 8/15 Ağustos 1997
- 216 Der Spiegel No. 17/97
- 217 Martin/Schumann, S. 171
- 218 Nisan 96 tarihli OECD istatistiğine göre, Kaynak: Wochenschau, No. 01/97
- 219 Ulrich Beck, Kapitalismus ohne Arbeit, Kaynak: Der Spiegel, No. 20/96
- 220 Le Monde Diplomatique, No. 01/97
- 221 Focus, No. 34/97
- 222 15.1.1998 tarihli Frankfurter Rundschau
- 223 Oliver Blanchard, manager magazin, No. 09/96
- 224 Jörg Hufschmidt, Kaynak: Blätter für deutsche und internationale Politik, No. 4/96
- 225 Fischer Weltalmanach 1997
- 226 Victor Gotbaum, 17.5.1997 tarihli Die Zeit gazetesinden alıntı
- 227 17.5.1996 tarihli Die Zeit gazetesi
- 228 17.5.1996 tarihli taz gazetesi
- 229 17.5.1996 tarihli taz gazetesi; Martin/Schumann, S. 166
- 230 30.5.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- 231 Harald Unfried, Genç Sosyalistler (SPD Gençlik Örgütü) Bavyera Eyalet Başkanı, Faus, No. 3/97
- 232 Le Monde Diplomatique, No.07/98; Konkret, No.09/97
- 233 Waşington'daki CSIS (Center for Strategic an International Studies) araştırma bursu
- 234 Le Monde Diplomatique, No. 01/96
- 235 Faust, No. 3/97
- 236 13.12.1996 tarihli Mittelbayerische Zeitung gazetesi
- 237 Martin/Schumann, S. 283
- 238 23.4.1997 tarihli The Independent gazetesi
- 239 22.3.1997 tarihli taz gazetesi
- 240 age.
- 241 19.9.1997 tarihli SZ gazetesi
- 242 manager magazin, No.09/96
- 243 Focus, No. 34/97
- 244 K. Deschner: Der Moloch, Münih 1994
- 245 DIW – Wochenbericht, No. 16/97
- 246 19.9.1997 tarihli SZ gazetesi
- 247 16121996 tarihli taz gazetesinde yaptığı mülakatta
- 248 13.6.1997 tarihli taz gazetesi
- 249 Die Gruppe von Lissabon, S. 79
- 250 17.10.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
- 251 Die Gruppe von Lissabon, S. 110
- 252 28.10.1997 tarihli taz gazetesi
- 253 Die Gruppe von Lissabon, S. 56
- 254 age., S. 57
- 255 Altvater/Mahnkopf, S. 256
- 256 Martin/Schumann, S. 40
- 257 17.9.1997 tarihli taz gazetesi
- 258 Institut für sozial – ökologische Wirtschaftsforschung, No. 17, S. 31; 1992 Dünya beslenme raporundan alınan FAZ - Grafiği
- 259 21.3.1997 ve 17.10.1997 tarihli taz gazeteleri
- 260 17.10.1997 tarihli taz gazetesi
- 261 21.3.1997 tarihli taz gazetesi

-
- ²⁶² 13.6.1997 tarihli yaz gazetesi
²⁶³ Strahm, S. 138
²⁶⁴ Jeremy Rifkin: Das Ende der Arbeit und ihre Zukunft, Frankfurt am Main 1996, S. 154
²⁶⁵ age.
²⁶⁶ 23.9.1996 tarihli taz gazetesi
²⁶⁷ Strahm, S. 123
²⁶⁸ 23.9.1996 tarihli taz gazetesi
²⁶⁹ age.
²⁷⁰ 13.12.1996 tarihli taz gazetesi
²⁷¹ 28.10.1997 tarihli taz gazetesi
²⁷² 18/19.10.1997 tarihli taz gazetesinin »5 Jahre nach RIO« başlıklı ekinden
²⁷³ Die Gruppe von Lissabon, S. 112
²⁷⁴ Martin/Schumann, S. 43
²⁷⁵ Martin/Schumann, S. 28
²⁷⁶ Die Gruppe von Lissabon, S. 30
²⁷⁷ 8/15 Ağustos 1997 tarihli »Das Parlament«
²⁷⁸ Die Gruppe von Lissabon, S. 31
²⁷⁹ Gerald Boxberger: Sozialpolitik und Transformationsprozesse, Frankfurt am Main 1997
²⁸⁰ Ernst U. von Weizsäcker, »Bild der Wissenschaft« adlı derginin 2/96 sayısındaki makalesinden
²⁸¹ 24.6.1997 tarihli taz gazetesi
²⁸² BUND/Misereor, S. 172
²⁸³ Postmann, S. 156
²⁸⁴ Martin/Schuman, S. 28
²⁸⁵ Postmann, S. 158
²⁸⁶ Benjamin R. Barber, Alıntı: Lettre, o. 03/97
²⁸⁷ age.
²⁸⁸ BUND/Misereor, S. 173
²⁸⁹ Die Gruppe von Lissabon,S. 100
²⁹⁰ Martin/Schumann, S. 32
²⁹¹ Benjamin R. Barber,Alıntı: Lettre, No.03/97
²⁹² Die Gruppe von Lissabon, S. 30
²⁹³ 17.10.1997 tarihli Die Zeit gazetesi
²⁹⁴ Pierre Bourdieu, Alıntı: Der Spiegel, No. 50/96
²⁹⁵ Die Gruppe von Lissabon, S. 66
²⁹⁶ Roman Herzog: Aufbruch ins 21. Jahrhundert
²⁹⁷ Ulrich Beck, Alıntı: Manfred Bissinger (Yayınlayan), Stimmen gegen den Stillstand, Hamburg 1997
²⁹⁸ Barrat – Brown, Michael: Why does no one Listen – as the Plague of Unemployment Spreads? Alıntı: Alain v. d. : Labour Markets and Employment Policy in the European Union (FEG Araştırması No.10), Marburg 1997, S. 127 - 142
²⁹⁹ Le Monde Diplomatique, No. 06/97
³⁰⁰ Misik
³⁰¹ Lettre International, No.01/97
³⁰² Huffschnid: Blätter für deutsche und internationale Politik, No. 8/95, S. 1003 ve Bank für internationalen Zahlungsausgleich, Le Monde Diplomatique, No.02/97 ile karşılaştırmız
³⁰³ 17.10.97 tarihli Die Zeit gazetesi
³⁰⁴ 23.8.97 tarihli Die Zeit gazetesi
³⁰⁵ J. Tobin: Proporsal for International Monetary Reform, The Eastern Economic Journal, No. 7/10/78- Huffschnid, Blätter für deutsche und internationale Politik, No.8/95, S. 1004'den alıntı
³⁰⁶ Huffschnid, Blätter für deutsche und internationale Politik, No.8/95, S. 1004
³⁰⁷ Le Monde Diplomatique, No.02/97
³⁰⁸ 17.3.95 tarihli FAZ gazetesi, Martin/Schumann, S. 22'den alıntı
³⁰⁹ Huffschnid, Blätter für deutsche und internationale Politik, No.8/95
³¹⁰ 17.3.95 tarihli FAZ gazetesi; Marin/Schumann, s. 22'den alıntı